

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

“28 ŞUBAT SÜRECİ ve EKONOMİK ARKA PLANI”

KAMU YÖNETİMİ ALANINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ

HÜSEYN HASANLI

DANIŞMAN

Yrd.Doç.Dr. Fatih TÜRE

ARALIK, 2017

MUĞLA

T.C.
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM

28 ŞUBAT SÜRECİ ve EKONOMİK ARKA PLANI

HAZIRLAYAN
HÜSEYN HASANLI

Sosyal Bilimler Enstitüsünce
Tezli Yüksek Lisans
Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 14/12/2017
Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 08/12/2017

Tez Danışmanı : Yrd.Doç.Dr.Celal Fatih TÜRE

Jüri Üyesi : Doç.Dr Ramazan GÜNLÜ

Jüri Üyesi : Yrd.Doç.Dr Halim Emre ZEREN

Enstitü Müdürü : Prof.Dr Mehmet MARANGOZ

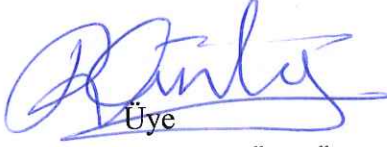
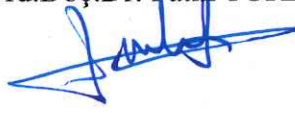
ARALIK, 2017
MUĞLA

TUTANAK

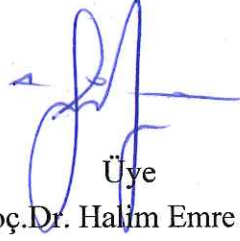
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 19/07/2017 tarih ve 793/1 sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 24/6 maddesine göre, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı **Tezli Yüksek Lisans Programı** öğrencisi **Hüseyin HASANLI**'ın "**28 Şubat Süreci ve Ekonomik Arka Planı**" adlı tezini incelemiş ve aday 08/12/2017 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra **50**... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin **kabul** edildiğine **oybirliği**..... ile karar verildi.

Tez Danışmanı
Yrd.Doç.Dr. Fatih TÜRE

Doç.Dr. Ramazan GÜNLÜ

Yrd.Doç.Dr. Halim Emre ZEREN

YEMİN

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “28 Şubat Süreci ve Ekonomik Arka Planı” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

08/12/2017

Huseyn Hasanlı
H. Hasanlı

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ GİRİŞ FORMU

YAZARIN

Soyadı : HASANLI

Adı : HÜSEYN

Kayıt No: 10172341

TEZİN ADI

Türkçe : 28 ŞUBAT SÜRECİ VE EKONOMİK ARKA PLANI

Y. Dil : 28 FEBRUARY PROCESS AND ECONOMIC BACKGROUND

TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans

Doktora

Sanatta Yeterlilik

X

O

O

TEZİN KABUL EDİLDİĞİ

Üniversite : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi

Fakülte :

Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü

Diğer Kuruluşlar :

Tarih : 08.12.2017

TEZ YAYINLANMIŞSA

Yayınlayan :

Basım Yeri :

Basım Tarihi :

ISBN :

TEZ YÖNETİCİSİNİN

Soyadı, Adı : TÜRE, Fatih

Ünvanı : Yrd.Doç.Dr.

TEZİN YAZILDIĞI DİL : Türkçe

TEZİN SAYFA SAYISI: 94

TEZİN KONUSU (KONULARI) :

1. 28 Şubat 1997 süreci (öncesi ve sonrası)
2. Post-modern darbenin ekonomik yansıması

TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELEER:

1. 28 Şubat
2. İrtica
3. post-modern darbe
4. 2001 krizi

İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELEER: Konunuzla ilgili yabancı indeks, abstract ve thesaurus'u kullanınız.

1. 28 February
2. Reaction
3. Post-modern coup
4. 2001 Crisis

1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum	O
2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir	X
3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezimin tamamının fotokopisi alınabilir	O

Yazarın İmzası :

Tarih : 08/12/2017

ÖZET

Bu çalışmanın amacı tarihe post modern darbe olarak gecen 28 Şubat MGK kararları öncesinde ve sonrasında gelişmiş olan siyasi olayların incelenmesi ve aslında ekonomik bir darbe olarak ele alınabileceği bir sürecin sonrasında Türkiye ekonomisine ne gibi yansımalar yarattığını gözler önüne sermektir.

Tezin araştırma aşamasında ilk olarak 28 Şubat 1997 öncesi siyasi seçimlerin seyri, Refah partinin iktidara gelişi, siyasi arenada çizdiği yol, askerlerin, bu olayın arka planında yatan büyük sermayenin ve medyanın rahatsızlığına neden olan adımlar incelenmiştir. Yapılan araştırma sonucu Refah partisinin irtica adı altında medya tarafından karalanarak 28 Şubat MGK toplantısı altında yapılan post modern darbe süreci hızlandırılmıştır.

Çalışmada bunların yanı sıra asıl olan ekonomik arka plan 28 Şubat'ın doğurduğu sonuç olarak 2001 krizi verileri, yeşil sermaye olarak adlandırılan Anadolu sermayesinin büyük sermaye tarafından sıkıştırılması, hortumlanan bankalar gibi başlıklara değinilerek aslında ekonomik çıkar güden grupların Türkiye üzerine yükledikleri ağır fatura ortaya çıkarılmıştır. 3 başlı olarak gelişim gösteren post-modern darbe askerlerin, büyük sermaye'nin, ve medyanın Anadolu sermayesinin gelişerek pastadan pay almasını engellemek adına yapılan komplodur çıkarımları elde edilmektedir.

ABSTRACT

The aim of this study is to analyze the political events that developed before and after the 28 February NSC decisions as a post-modern coup, and to show the reflection on the Turkish economy after a period of time to be considered as an economic coup.

During the research phase of the thesis, firstly the steps leading to the political elections before 28 February 1997, the Refah's party coming to power, the path that the political party draws, the big capital and the media that lies in the background and investigation of the soldiers. After the research, the media were blacked out or discredited under the name of reaction of the Refah Party and the post-modern coup process under the MGK meeting was accelerated.

In addition to these, the main economic background of the study was the result of the February 28 crisis of 2001, the compression of Anatolian capital (it is also known as green capital) by the big capital, plus the banks that were hung, and the enormous economic interest bills on Turkey. Three conspicuous conclusions are made in order to prevent the development of post-modern coup troops, big capital, and the media of Anadolu capital, which have been developed in three main stages that takes a share from the pastry.

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının sebeplerinden biri 28 Şubat sürecinin Türkiye için beraberinde nelere mal olduğunu araştırmak. Bu sürecin tarihte ki yansıması k leke olarak geçmesi de ayrı merak uyandırıyor çünkü bu dönem Türkiye için bir dönüm noktası olarak olmuştur.

Bu araştırmayı yapmam da ki nedenlerden biri 28 Şubat dönemin Türkiye ye nasıl yansıdığı ve sonrasında doğurduğu ekonomik sonuçlar ne oldu. İlk olarak bu tarihin bir darbe girişi olarak adlandırılma olmuş mudur? Bir diğer neden olarak ta darbenin İslamcılara karşı meşrulaştırılması konusu incelenmeye çalışıldı. Kısaca, bu dönemin bitmeyeceği düşünülmesi ve ilerleyen tarihlerde yansımalarını görmektir.

Bu çalışma da başta tez danışmanım Yrd.Doç.Dr. Fatih Türe'ye kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana yardımcı olmasından yol göstermesinden dolayı teşekkür ve saygılarımı sunarım.

Çalışmalarım boyunca yardımını hiç esirgemeyen değerli arkadaşım Dilfuza Shahinova'ya, Alperen Dizgine ve eğitim hayatımda beni teşvik eden aileme içtenlikle teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	I
İÇİNDEKİLER	II
TABLolar LİSTESİ	IV
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
1. 28 ŞUBAT ve MÜDAHALEYİ HAZIRLAYAN NEDENLER	3
1.1. 28 ŞUBAT NEDİR?	3
1.2. 28 ŞUBAT 1997 ÖNCESİNDEKİ SİYASİ GELİŞMELER	5
1.3. 28 ŞUBAT MÜDAHELESİNİN SİYASİ NEDENLERİ	11
1.3.1. İran Gezisi	11
1.3.2. Libya Krizi	12
1.3.3. Başbakanlık Konutunda Verilen İftar Yemeği	13
1.3.4. Taksim'e Cami Yapılması Krizi	14
1.3.5. Kudüs Gecesi ve Sincan'da Tanklar	15
1.4. 28 ŞUBAT DÖNEMİNİ HAZIRLAYAN NEDENLER	17
1.4.1. İslam Referanslı Siyasetin (Siyasal İslam'ın) Gelişmesi	17
1.4.2. Siyasal İslam'ın Türkiye Tarihindeki Seyri	17
1.4.3. Refah Partisi Özelinde İslam Referanslı Siyasetin Gelişmesi (Milli Görüş Düşüncesinin Kuruluş ve Gelişim Süreçleri)	19
1.4.3.1. Milli Nizam Partisi	21
1.4.3.2. Milli Selamet Partisi	22
1.4.3.3. Refah Partisi	24
1.5. REFAH-YOL HÜKÜMETİNİN UYGULAMALARI	29
1.6. ANAP-DSP-DTP VE ECEVİT AZINLIK HÜKÜMETİ DÖNEMİNDE SÜRECE İLİŞKİN UYGULAMALAR	32
1.7. POSTMODERN DARBE ÖNCESİ KREŞENDO	36
1.8. Diğer Gelişmeler	39
İKİNCİ BÖLÜM	40
2. 28 ŞUBAT SÜRECİ	40
2.1. 28 ŞUBAT MİLLİ GÜVENLİK KURULU TOPLANTISI	40

2.2. 28 Şubat Kararları.....	42
2.2.1. 28 Şubat Kararları Sürecindeki Uygulamalar	45
2.2.2. Batı Çalışma Grubu.....	46
2.2.3. Emniyet Asayiş Yardımlaşma Birlikleri	47
2.2.4. İrtica Brifingleri	48
2.2.5. Parti İstifaları.....	49
2.3. 28 ŞUBAT SÜRECİNİN GÖTÜRDÜĞÜ NOKTA: 3 KASIM SEÇİMLERİ VE AK PARTİ İKTİDARI	50
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	55
3. 28 ŞUBAT NİHAİ EKONOMİK SONUCU	55
3.1. ŞUBAT 2001 KRİZİ SEBEPLERİ	55
3.2. Kasım 2000 Krizi	57
3.2.1. Kasım 2000 Krizinin Etkileri.....	58
3.2.1. Kasım 2000 Krizinin Sonuçları	59
3.3. ŞUBAT 2001 KRİZİ.....	59
3.3.1. Şubat 2001 Krizinin Etkileri	61
3.3.2. 2001 Krizinin Sonuçları ve Batan Bankalar.....	62
3.3.2.1. 28 Şubatta Batan Bankalar.....	73
3.3.2.2 Hortumlanan paralar geri alınamadı.....	76
3.4. İKTİSADİ BASKILAR VE MÜSİAD.....	78
3.4.1. MÜSİAD'ın göz ardı edilen önerileri ve sonuçları	79
3.5. GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI	84
SONUÇ	86
KAYNAKÇA	88
Kitaplar.....	88
Makaleler	90
Dergiler	91
Tezler.....	91
Gazeteler.....	92
İnternet Sayfaları	93
<i>Diğer Kaynaklar.....</i>	<i>94</i>

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1.1. Oyların Partilere Göre Dağılımı ve Milletvekili Sayıları	27
Tablo 2.1. Oyların Partilere Göre Dağılımı ve Milletvekili Sayıları:	52
Tablo 3.1. Makro Ekonomik Göstergeler	56
Tablo 3.2. 2001 Krizinin Ekonomiye Etkileri	61
Tablo 3.3. Sektörel Büyüme Hızları	61

GİRİŞ

Türkiye cumhuriyet tarihi boyunca bir çok askeri müdahaleye maruz kaldı. Bu askeri müdahaleler benzer gibi görünse de 28 Şubat 1997 de MGK kararları sonrası yaşanan süreç diğerlerinden farklıdır. Bu süreç Necmettin Erbakan'ın başbakan, Tansu Çiller'in dışişleri bakanı olduğu 28 Şubat 1997'de olağanüstü toplanan Millî Güvenlik Kurulu toplantısı sonucu açıklanan kararlarla başlayan ve irticaya karşı, ordu ve bürokrasi merkezli süreçtir. Necmettin Erbakan ve Tansu Çiller hükümetinin silahlı kuvvetler tarafından istifaya zorlanmasıyla yaşandı. Askerlerin deyimiyle "demokrasiye balans ayarı" yapıldı. Diğer süreçlerden gösterdiği başlıca farklılıklar arasında meclisin kapatılmaması, anayasanın değiştirilmemesi, silahlı bir müdahalenin olmaması, can kaybının yaşanmaması gibi örnekler gösterilebilir. Bu farklılıklardan dolayı dönemin yetkililerince post-modern darbe olarak isimlendirilmiştir.

Aralık 1995 seçimleri Refah Partisi (RP) yüzde 21 küsur oyuyla birinci parti olmuştu. Daha çok İslam referanslı olan bir partinin seçimlerden birinci olarak çıkması asker, medya, ve bürokratlar tarafından hoş karşılanmadı. Refah partinin hükümet kurma girişimleri ilk başta başarısızlıkla neticelense de DYP ile masaya oturan Erbakan, uzun pazarlıklar sonucu kendi başbakanlığında, Refah-Yol hükümeti olarak bilinen, RP-DYP koalisyonu kurdu. Refah-yol hükümetinin uygulamaları büyük rahatsızlıklar doğurdu. Asker, 1996'nın ikinci yarısında Refah Partisi iktidarına karşı büyük bir psikolojik savaş başlattı. Batı Çalışma Grubu (BÇG) adı altında bir oluşumla, Refah Partisi'nin tüm faaliyetleri izlemeye alındı. Askeri ve sivil bürokraside fişlemeler başladı. İş dünyası ve medya eliyle demokratik yollardan halkın oylarıyla iktidara gelen REFAHYOL koalisyon hükümeti aleyhinde kamuoyu oluşturulmuştu. Tüm medya kuruluşları irtica tehlikesinin üzerinde duruyor, laiklik, demokrasi elden gidiyor mesajları içeren haberler yapıyorlardı.

Öte yandan büyük sermaye için rahatsızlık teşkil edecek bir durum daha söz konusuydu bu hızla gelişen Anadolu sermayesidir. Özal tarafından temeli atılan Anadolu sermayesi (MÜSİAD) İslam referanslı bir partinin hükümette olduğu tarihlerde hızlı gelişmeler kaydediyor, Türkiye ve dünya pazarında yerini almaya

başıyordu. Büyük sermaye bu sürecin daha çok arka planında kalan lakin en etkili başlarından biri olarak bu süreçte yerini almıştır. Biz bu tezde hukuksal ve siyasal açıdan ziyade daha çok sürecin ekonomik boyutunu irdelemeye çalıştık incelemelerimizde araştırmalar sonucu gördük ki Türkiye'deki sermaye odakları arasında yaşanan iktidar çatışmasıdır.

28 şubat süreci Türkiye ekonomisine derin yaralar açmıştır. Dönemin tabloları incelenerek bu dönemde banka hortumlamalarının Türkiye'ye vurduğu 50 milyar dolar tablolarla yansıtılmış, ve bunun altında yatanlar sorumluların kimler olduğu gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır.

Bu süreç başka bir açıdan bakıldığında elde ettiğimiz sonuçlar gösteriyor ki, 1990'lı yıllardan itibaren yükselişe geçen kanat olan Anadolu sermayesi ile büyük sermaye arasında cereyan etmiştir. Araştırmamızda geleneksel güçler bu durumu meşru hale getirmek için irticayı kılıf olarak mı kullanmıştır sorusuna da cevap aranıyor.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. 28 ŞUBAT ve MÜDAHALEYİ HAZIRLAYAN NEDENLER

1.1. 28 ŞUBAT NEDİR?

Postmodern darbe olarak isimlendirilen ve Türkiye’de gerçekleşen darbeler arasında çok kendine has özellikleri olan 28 Şubat darbesi, ülkemizin darbe geçmişinde özgün bir konumda bulunmaktadır. 28 Şubat darbesinin reel zararları günümüzde dahi yeterince konuşulmamış, toplumun psikolojisi üzerinde yaratmış olduğu etkiler telafi edilememiş, ülke üzerinde yarattığı etkiler tam olarak netleştirilememiştir. Türkiye tarihinde daha önce gerçekleşen NATO destekli darbelerden farklı olarak İsrail’in desteğiyle ortaya çıkan bir darbe olan 28 Şubat darbesi, soğuk savaş sonrası ortaya çıkan Türkiye’deki izlem eksikliğinin bir ürünüdür. Ülkemizi komşu ülkelerle, halkı da devletle düşman hâle getiren darbe, etkilerini sadece ülkenin siyasi atmosferinin değişimi üzerinde değil, topyekün halk üzerinde de göstermiş ve toplumsal yapıyı değiştirmiştir. Daha önceki darbelere göre daha fazla şiddet içermemesi felaket sonuçlar yarattığı gerçeğini değiştirmemesine rağmen, şiddetsizliğinin nedenini soğuk savaşın bitmesinin ardından, dünya genelinde değişen politik atmosferle açıklamak mümkün olmaktadır. 28 Şubat’ın ülkeye verdiği gerçek zarar hala yeterince idrak edilememiştir (Yılmaz, 2012: 237).

28 Şubat 1997 tarihinde gerçekleşen MGK’dan çıkan kararlarla darbe sürecinin başladığı düşünülse de, darbenin asıl kökenleri 1950 yılında ve Demokrat Parti’nin iktidarı ele almasında bulunabilir. TSK gericiliğe karşı daima tetikte olmuş, iktidarı elinde bulunduran partileri, tehdit olarak gördüğü bu tehlikeye karşıtlık üzerinden programlamıştır. 28 Şubat tarihinde ise doğrudan bir müdahale ile talepler kabul ettirilmeye çalışılmıştır. 28 Şubat kararları çeşitli olguları hedef almasına rağmen, medyanın ve halk kitlesinin dikkati irtica konusu üzerine yoğunlaşmış, bu nedenle darbenin yoğunlaştığı tek olgunun irtica olduğu gibisinden bir algı ortaya çıkmıştır (Öcal, 2009: 15).

28 Şubat’la birlikte yaşananlar Türkiye’de medyanın inandırıcılığını neredeyse tamamen sona erdirmiş, siyasetteki önemli akımlardan İslamcılığı radikal

bir şekilde dönüştürmüş, tarihte görülmemiş siyasi koalisyonlar yaratmıştır. Darbenin yarattığı finansal kriz Türkiye'yi uçurumun kenarına taşımış, ancak bu kriz yeniden yapılanma ile aşılabılmıştır. 28 Şubat'la birlikte ithal ikameci aydın ve elitist siyaset ciddi yaralar almış, bu da orta vadede Türkiye'nin yerli imkânlarının önünü açmıştır. Post modern darbenin eğitimde açtığı yara ise halen düzeltilememiş, etkileri bugün bile son derece ağır bir şekilde hissedilmektedir. 28 Şubat'la birlikte devlet elitlerine dönüşen eski siyaset elitleri orta vadede tamamen tasfiye olmuş, siyasetin sivilleşmesi için gereken cesaret ve toplumsal enerji bu sayede birikerek, bürokratik vesayetın siyaset karşısında yenilgisini hazırlamıştır. Tüm bu boyutlarıyla yeniden ve derli toplu ele alınması gereken 28 Şubat, diğer darbelerden daha kansız, ancak tüm diğer darbelerin toplamından daha etkili, daha dönüştürücü ve sonuçları itibariyle de çok daha yaratıcı siyasi kültür yaratmıştır (Yılmaz, 2012: 237).

Toplumun tüm sınıfları üzerinde büyük etkiler gösteren, kitlelerin ortaya çıkan yeni politik atmosfer karşısında farklı şekillerde konumlanmasına neden olan, ülkemize çeşitli açılardan büyük bir zarar veren, toplum psikolojisinde derin yaralar açan korkunç bir zaman dilimidir. Bilhassa iktisadi ve politik zararları söz konusu olduğunda 28 Şubat'ın yaratmış olduğu devasa etkiler daha iyi gözlemlenebilmektedir. Darbenin faileri tarafından demokrasiyi yeniden tesis etmek, zarar gören demokrasiyi tekrardan olması gereken hâle getirmek olarak lanse edilmiştir. Faileri darbeyi postmodern olarak nitelemektedir; alışıldık darbe süreçleri gerçekleşmemiş, şiddet ortaya çıkmamış, doğrudan siyasi kanada müdahaleyle sonuç alınmıştır. Bazı kişiler tarafından darbeyi önleyen bir müdahale olarak dahi nitelendirilmektedir. İleride ortaya çıkması muhtemel olan darbe böyle bir tedbirle engellenmiştir, bu nedenle bir kesime göre sivil darbe olarak adlandırılmalıdır. Ordu, medya ve halk gerıcılık tehdidine karşı birleşmiş, iktidara isyan etmiş ve yönetim değişikliğinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bir kesim ise 28 Şubat'ı darbe olarak görmemektedir. Bunun nedeni olarak anayasanın değişmemesi, meclisin kapatılmaması, az sayıda siyasi partinin kapatılması olarak göstermektedirler (Acar, 2012).

1.2. 28 ŞUBAT 1997 ÖNCESİNDEKİ SİYASİ GELİŞMELER

12 Eylül 1980 askeri darbesini yaşayan Türkiye’de, askeri idarenin sona erip sivil yönetime geçilmesiyle birlikte, artık sağ-sol çatışmalarının yerini, “laik-anti laik”, “Türk-Kürt”, “Sünni-Alevi” gibi çatışma alanlarına bırakmıştır. 12 Eylül 1980 darbesiyle dondurulmuş olan bu sorunlar, 1990’lı yıllarda “terörizmle mücadele”, Kürt sorunu”, “faili meçhul cinayetler”, “siyasal İslam”, “kökten dincilik”, (Erman, 2011: 129) “Alevi sorunu” gibi tartışmalara yol açmıştır (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012: 939).

20 Ekim 1991 tarihinde yapılan genel seçimlerde Süleyman Demirel liderliğinde ki DYP 178 milletvekili çıkararak birinci parti olmuş ve bu seçim sonrası ANAP, SHP, RP ve DSP parlamentoya girmiştir. RP’si bu seçimde 40 milletvekili çıkartmıştır. Bu seçim sonucunda ANAP geçmiş seçimlere nazaran güç kaybına uğramış, Türkiye’nin darbe sonrası geçiş hükümetinin sona erdiği, siyasi yasakların kaldırıldığı bir dönem olması açısından oldukça önemli olayların yaşandığı ANAP dönemi yapılan bu seçimler sonrasında sekiz yıllık ANAP iktidarı sona ermiştir. Merkez sağın oyları ANAP ve DYP arasında bölünmeleri beraberinde getirmiş ve Türkiye’de ilk defa sağ ve sol partiler arasında, Başbakan Süleyman Demirel ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü ile yapılan koalisyon ile 49. Hükümet kurulmuştur (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012: 941).

24 Ocak 1993 tarihinde ise Cumhuriyet Gazetesi köşe yazarı Uğur Mumcu’nun öldürülmesi ve bu eylemi, İBDA-C (İslami Kurtuluş Örgütü ve İslami Cihad) tarafından üstlenilmesi, Mumcu’nun cenaze töreninde “Kahrolsun Şeriat, Türkiye İran olmayacak” şeklinde yapılan tezahüratların sonucu olarak, ülke genelinde, “laik-anti laik” kutuplaşmasını daha da derinleştirmiştir. 8.Cumhurbaşkanı Turgut Özal’ın beş ülkeyi kapsayan 12 günlük Orta Asya gezisinden sonra 17 Nisan 1993 tarihinde ani şekilde ölümü (Öcal, 2009: 15) ve sonrasında TBMM’de 16 Mayıs 1993 tarihinde yapılan Cumhurbaşkanlığı seçiminin üçüncü turunda 244 oy alan Demirel, 9. Cumhurbaşkanı olmuştur. Akabinde ise, Tansu Çiller, DYP Genel Başkanı olarak seçilmiş ve Başbakan Çiller liderliğinde 1’inci Çiller Hükümeti olarak bilinen 50’nci Hükümet, 25 Haziran 1993 tarihinde kurulmuştur (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012: 941-942).

50'nci Hükümet'in kurulmasından kısa zaman sonra, 2 Temmuz 1993 tarihinde Sivas olayları meydana gelmiştir. Aziz Nesin'in Sivas'ta Pir Sultan Abdal Kültür Derneği tarafından 1-4 Temmuz 1993 tarihleri arasında düzenlenen 4'üncü Pir Sultan Abdal Kültür Şenlikleri'ne davet edilmesi ve burada yaptığı konuşma sonrasında Aziz Nesin'i protesto gösterileriyle başlayan olaylarda, şenlikler için Sivas'a gelen şair ve yazarların kaldığı Madımak Oteli önünde sloganlar atılmış, Cuma namazından çıkan cemaatin de tahrik edilmesiyle kalabalık tarafından Madımak Oteli ateşe verilmiş, çıkan yangında, otelde kalan toplam 35 sanatçı ve gazeteci ölmüş, 40 kişi de yaralanmıştır. Bu olaylar sonrası "seküler nüfus arasında Müslümanların şeriatı getireceğine dair yoğun bir endişe vardı (Robins, 2014: 529)." Meydana gelen bu olaylar, kamuoyunda şeriatçı grupların organize ettiği, gerici bir ayaklanma olarak takdim edilmiştir. "Sünni-Alevi ayrışmasını körükleyen Sivas olayları, kimilerine göre 28 Şubat sürecine gidişin bir kilometre taşı olarak görülmüştür (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012: 942-943)." Sivas olaylarının gerçekleşmesinden üç gün sonra, 5 Temmuz 1993 tarihinde, Başbağlar olayı meydana geldi. Bu olayda, Erzincan'ın Kemaliye İlçesine bağlı Başbağlar köyünde 33 vatandaşımız katledildi. Başbağlar olayı, Türkiye'de "Sünni-Alevi" çatışması yaratmaya yönelik planlı bir eylem olarak değerlendirilmiştir (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012: 943).

27 Mart 1994 tarihinde yapılan yerel seçimlerde ise, DYP (Doğru Yol Partisi) ve ANAP (Anavatan Partisi) oy oranı açısından ilk iki sırayı paylaşırsa da en önemli başarı %19,1'lik oy oranıyla, 22 ilde ve 329 belediyede seçimleri kazanan RP (Refah Partisi)'nin olmuştur. Aynı tarihte yapılan yerel seçimlerde, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığını da RP kazanmıştır (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012: 944). Bu seçimlerin ardından yapılan 24 Aralık 1995 genel seçimlerde de RP, yüzde 21.38 oyla ilk kez sandıktan birinci olarak çıktı (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012: 946). Bu seçimlerde RP 158 milletvekili çıkardı. BBP (Büyük Birlik Partisi) ile ittifak yaparak seçimlere giren ANAP, aldığı yüzde 19.65 oyla ikinci sıraya yerleşti. Bu seçimde aldığı yüzde 19.18 oyla DYP üçüncü oldu ama 135 milletvekili çıkararak meclisteki sandalye dağılımında 132 milletvekili çıkararak ANAP'ı geçti. Bu seçimlerde iki sol parti olan DSP (Demokratik Sol Parti) ve CHP (Cumhuriyet Halk Partisi) barajı aşmışlardı fakat hükümet kurmadan uzaktılar. DSP

yüzde 14.64 oyla 76 milletvekili, CHP ise yüzde 10.71 oyla 49 milletvekili çıkardı. Bu seçim sonucunda 9 Ocak 1996 tarihinde Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, siyasi teamüllere uygun olarak RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a hükümet kurma görevi verdi. RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın koalisyon ile hükümet kurma çabaları sonuç vermedi. 3 Mart 1996 günü ise ANAP ve DYP arasında ANAYOL hükümeti kuruldu. TEDAŞ dosyası, TOFAŞ ihalesi, Örtülü Ödenek kavgası bu koalisyon hükümetin yumuşak karnıydı. 24 Nisan 1996'da RP'nin Meclis Genel Kuruluna vermiş olduğu TEDAŞ Soruşturma Önergesi'ne ilişkin oylamada, 30 civarı ANAP milletvekilinin muhalefetin yanında yer alması, ANAP ve DYP ortaklığının sonu oldu. 14 Mayıs 1996 günü Anayasa Mahkemesi'nin kararı ve bu gerekçeli kararın Resmi Gazete'de yayınlanmasının akabinde çaresiz kalan Mesut Yılmaz, istifasını Çankaya Köşkü'ne sundu. Tüm bu gelişmelerden sonra 19 Haziran 1996'da Tansu Çiller hakkındaki RP'nin sunmuş olduğu örtülü ödenekle ilgili meclis soruşturması önergesi RP'nin ve DYP'nin oylarıyla (246'ya karşı 259) reddedildi. RP Genel Başkanı Erbakan, DYP ile hükümet kurma ihtimaline karşılık örtülü ödenek dosyasının rafa kaldırılmasına razı oldu. 28 Haziran 1996 günü ise, Tansu Çiller'in Yüce Divan korkusu ve Necmettin Erbakan'ın meşruiyet kaygısıyla harmanlanmış olan REFAHYOL koalisyonu oluşturuldu ve RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan başbakanlık koltuğuna oturdu (Tayyar, 2009: 9-19). 8 Temmuz 1996 tarihinde ise TBMM'de yapılan güven oylaması sonucunda (Gülmez, 2014: 81), 54. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti kuruldu.

Bu gelişmeler neticesinde "RP'nin, DYP ile işbirliği yaparak Türkiye siyasi tarihinde ilk kez iktidara gelmesi, RP dışında kalan toplum kesimlerinde, "Siyasal İslam'ın yükseliş"i olarak görülmüş ve Laik Cumhuriyet rejiminin, "Şeriat" ya da "askeri yönetim" ikilemiyle karşı karşıya kaldığı şeklinde değerlendirilmiştir (Gülmez, 2010: 81)."

11 Temmuz 1996'da Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı ve kuvvet komutanları Başbakan Necmettin Erbakan'a tebrik ziyaretinde bulundular ve 24 Temmuz 1996'da ise Genelkurmay'da iç ve dış güvenlik sorunları hakkında brifing verdiler. Medyada ise bu brifing ağırlıklı olarak "Genelkurmay'ın irtica uyarısı" olarak yer almıştır (Tayyar, 2009: 22).

1-4 Ağustos 1996 tarihleri arasında gerçekleşen Yüksek Askeri Şura (YAŞ) toplantısı ve hükümetin bu toplantıda ihraç kararlarıyla ilgili tavrı, hükümet ile asker arasında ilk ciddi sürtüşmeye neden olmuştur (Tayyar, 2009: 22). “Yüksek Askeri Şura toplantısında irticai faaliyetlere katıldığı gerekçesiyle bazı personellerin ilişkisi kesilmiştir (Gökçe, 2013: 226).” Şura sonrası 5 Ağustos’ta Başbakanlık konutunda verilen yemekte davetlilere meyve suyu ikram edilmesi üzerine Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, garsondan rakı isteyerek iktidarı içki testine tabi tutmuştur. Güven Erkaya’nın bu davranışı Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı tarafından da takdirle karşılanmıştır (Özcan, 2010: 21-22). 7 Ağustos’ta ise YÖK Başkanı Kemal Gürüz, tüm rektörleri Ankara’ya davet etti. YÖK Başkanı ve rektörler Anıtkabir’e çelenk koydular ve ardından cumhuriyetin temel niteliklerini korumaya ant içip laiklik karşıtlarına karşı mücadele edeceklerini duyurdular (Tayyar, 2009: 24).

Başbakan Necmettin Erbakan’ın 10 Ağustos 1996’da çıktığı İran, Pakistan, Singapur, Malezya ve Endonezya gezisi ve ardından 5 Ekim’de Mısır, Libya ve Nijerya gezisi, bazı çevreler tarafından “resmi dış politikanın ters yüz edilmesi” olarak yorumlandı ve ABD ile İsrail’de RP’nin karşısında saf tutmaya başladı (Tayyar, 2009: 29). Necmettin Erbakan’ın uluslararası kara listede bulunan Libya’ya ziyareti, dış dünyada büyük yankı buldu (Gülmez, 2014: 111-115) ve bu ziyaretten ABD ve İsrail çok tepkiliydi. Özellikle Kaddafi’nin Erbakan’la görüşmesi sırasındaki densizlikleri ve hakaretleri iç siyasette tartışmalara sebep oldu. Muhalefet lideri ANAP’lı Mesut Yılmaz: “Asker, başbakanın Libya gezisinden çok rahatsız oldu” ifadesinde bulundu. 9 Ekim 1996’da Genelkurmay karargahında İsmail Hakkı Karadayı’yı ziyaret eden Tansu Çiller ise şöyle dedi: “Erbakan’ın Libya’ya gitmesi hataydı (Tayyar, 2009: 36-37).”

10 Aralık 1996’da gerçekleşen ikinci Yüksek Askeri Şura toplantısı sonucu 58’i irticai faaliyetlere karıştığı gerekçesiyle 69 subay ordudan atıldı ve ihraç kararlarındaki bu artış, askerin hükümete karşı gövde gösterisine dönüştü (Tayyar, 2009: 42-43). 11 Aralık 1996’da ise TÜSİAD’ın Atina’da gerçekleştirdiği Türk Yunan İşadamları Konseyi Toplantısı oldu ve bu toplantıya Türk-İş, DİSK, TESK, TOBB üyeleri, Aydın Doğan ve Dinç Bilgin gibi medya patronlarının yanı sıra Güven Erkaya’nın da katıldığı iddia edildi. Bu toplantının ardından Ertuğrul Özkök

22 Aralık 1996 günü Hürriyet'te "Bu defa işi silahsız kuvvetler halletsin" şeklindeki yazısı manşetten yayınlandı (Tayyar, 2009: 44-45).

9 Ocak 1997 tarihinde ise Başbakanlık Kriz Yönetimi Merkezi Yönetmeliği çıkarıldı. Bu yönetmeliğe göre MGK Genel Sekreterine, Türkiye'de ekonomik çöküntüden, nükleer kazalara, kaya düşmesinden, terör olaylarına kadar uzanan, bir dizi "kriz" durumunda Başbakanla eşit düzeyde icraî yetkiler verildi ve bu çerçevede "olağanüstü hal" olarak görülebilecek şekilde, tüm il ve ilçelerde kriz merkezleri kurulmasına imkân sağlandı (Reklamlarla 28 Şubat Raporu, 201: 16).

11 Ocak 1997'de Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e Genelkurmay karargahında brifing verildi ve 55 ayrı dosya teslim edildi. Bu brifingde irticai faaliyetler anlatıldı ve şu mesaj verildi (Tayyar, 2009: 48-49):

"Bu hükümet irticayı cesaretlendirmektedir, tasfiye edilmezse cumhuriyetin temel nitelikleri zarar görür. TSK olarak buna müsaade etmeyiz. Bu tehdidi bertaraf etmek için her türlü yönteme başvururuz."

Ayrıca bu brifingde irtica ile mücadele için Batı Çalışma Grubu (BÇG)'nin kurulduğu duyurulmuş, irticai faaliyetlerin de bir bölücülük faaliyeti olduğu ve birincil iç tehdit haline geldiği ifade edilmiş ve Milli Askeri Stratejik Konsept (MASK)'te (Çelik, 2008: 295-296) açıklanan iç tehdit tanımının değişmesi gerektiği ifade edilmiştir (Akın, 2011: 29).

"1997 yılı Ocak ayı, aynı zamanda Taksim'e cami projesi, türban yasağının kaldırılması ve karayolu ile Hacca gidiş tartışmalarını kamuoyunun gündeminde yer almış ve uzun süren tartışmaları da beraberinde getirmiştir (Gülmez, 2014: 108)." Gölcük Donanma Komutanlığı'nda 23 Ocak 1997 günü başlayan ve üç gün süren bir toplantı yapıldı ve bu toplantıya 14 orgeneral katıldı. Gölcük'te 72 saat süren olağanüstü toplantıda komutanların değerlendirmeleri şunlardı (Reklamlarla 28 Şubat Raporu, 2014: 33):

1) Org. Koman'ın sürekli Susurluk Komisyonu'na çağırılması "şova" yöneliktir.

2) Bir generalin, bir semte Atatürk heykeli dikilmesindeki tutumu için söylenenler üzüntü vericidir.

3) Ramazan nedeniyle mesainin iftar saatine ayarlanması doğru değildir.

4) TSK iç ve dış tehdide karşı ülkeyi korumakla görevlidir. Orduyu iç politikaya çekme gayretleri üzüntü vericidir.

Bu toplantının ardından 28 Ocak günü Cumhuriyet Gazetesi'nde, komutanların 23 Ocak 1997 tarihli toplantıda “milli mutabakat hükümeti” seçeneği üzerinde durduğu belirtildi. Gölcük zirvesinden kısa zaman sonra 31 Ocak 1997'de “Kudüs Gecesi” olayı patlak verdi. Bu tarihte RP'li Sincan Belediye Başkanlığı'nın düzenlemiş olduğu Kudüs Gecesi'nde “Şeriat isteriz” şeklinde sloganlar atıldığı iddiası basına yansdı ve ardından Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız tutuklandı. Bu gelişmelerin ardından 2 Şubat 1997 günü Genelkurmay'da zirve yapıldı. Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı'nın makamında olmayışından dolayı toplantı 2. Başkan Çevik Bir'in makamında gerçekleşti. Bu toplantıya katılanlar arasında Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal ve Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya vardı. 4 Şubat 1997'de ise Sincan'da tanklar yürütüldü. Çevik Bir, Sincan'da tankların yürütülmesinden iki hafta sonra gittiği ABD'de katıldığı Türk-Amerikan Dostluk Konseyi toplantısında şu ifadelerde bulundu: “Sincan'da demokrasiye balans ayarı yaptık. Atatürk ilkeleri ve laiklik konusunda taviz vermeyiz.” Bu gelişmelerin ardından 15 Şubat 1997'de Ankara'da “Şeriat karşı kadın yürüyüşü” mitingi düzenlendi ve Atatürkçü Düşünce Derneği (ADD), Çağdaş Hukukçular Derneği (ÇHK) ve Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) gibi birçok kuruluş bu organizasyonda görev aldı (Tayyar, 2009: 49-56). “TSK, bu çerçevede, 28 Şubat sonrasında işçi ve işveren örgütlerini de içeren önemli bir kısım “silahsız kuvvet”i MGK kararları doğrultusunda harekete geçirmede gerçekten büyük ölçüde başarılı da olmuştur (Gökmen, 2002: 349).”

25 Şubat 1997 Tarihinde Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya şu açıklamayı yaptı: “Aşırı dinci akımlar bugün, PKK tehdidinden daha büyük bir tehlike haline geldi (Reklamlarla 28 Şubat Raporu, 2014: 34).” 28 Şubat 1997 günü yapılacak Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısından bir gün önce Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, 27 Şubat'ta TBMM Başkanı Mustafa Kalemli, Başbakan Necmettin Erbakan, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller'i kabul ederek görüşmelerde bulundu. Süleyman Demirel, iki lidere 28 Şubat'ta yapılacak olan Milli Güvenlik Kurulu (MGK) toplantısında askerlerle sert tartışmaya girmemelerini ve böyle bir

gerginliğin Türkiye’yi askeri müdahaleye sürükleyebileceğini söyledi (Tayyar, 2009: 61).

“28 Şubat MGK kararları, resmi olarak, anayasal bir kurum olan MGK’nun 28 Şubat 1997 günlü toplantısında aldığı kararlardan ibarettir (İnce, 2014: 67).” 28 Şubat sürecine adını veren bu toplantı, 28 Şubat 1997 tarihinde Çankaya’da yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısıdır. MGK toplantısı öncesi Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, saat 15.00’te dörtlü bir mini zirve toplantısı yaptı. Bu toplantıya Başbakan Necmettin Erbakan, Başbakan Yardımcısı Tansu Çiller ve Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı katılmıştı. MGK toplantısı öncesi gerçekleşen bu görüşmede Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tansiyonu düşürmeye çalıştı (Tayyar, 2009: 65).

Kritik MGK toplantısı saat 15.10’da başladı ve yaklaşık olarak 9 saat sürdü. Bu toplantıya katılanlar arasında; Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı, Kara Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Hikmet Köksal, Hava Kuvvetleri Komutanı Orgeneral Ahmet Çörekçi, Deniz Kuvvetleri Komutanı Oramiral Güven Erkaya, Jandarma Genel Komutanı Orgeneral Teoman Koman, MGK Genel Sekreteri Orgeneral İlhan Kılıç, Genelkurmay İstihbarat Daire Başkanı Korgeneral Çetin Saner, MGK Genel Sekreter Yardımcısı Korgeneral Necdet Timur, Dışişleri Müsteşarı Onur Öymen, MİT Müsteşarı Sönmez Köksal, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Necdet Seçkinöz, Emniyet Genel Müdürü Alaaddin Yüksel ve OHAL Valisi Necati Bilican vardı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in kısa bir sunuşuyla başlayan toplantıda ilk olarak OHAL’in 9 ilde 4 ay süreyle uzatılması önerisi konuşuldu. Ardından terörle mücadele konusu görüşüldü. Bu görüşmelerden sonra MİT’in hazırlamış olduğu “Radikal Dinci Akımların Rejime Etkileri” başlıklı raporu ile Dışişleri ve Emniyet Genel Müdürlüğü’nün hazırlamış olduğu güvenlik raporları okundu (İnce, 2014: 65-66).

1.3 28 ŞUBAT MÜDAHELESİNİN SİYASİ NEDENLERİ

1.3.1. İran Gezisi

Refahiyol Hükümetinin kurulmasının ardından ilk siyasi kriz İran konusunda patlak vermiştir. 6 Ağustos’ta ABD Dışişleri Sözcüsü Nicholas Burns, Erbakan’ın

yapacağını açıkladığı İran gezisini kastederek “Bu tür temasların yarar sağlamayacağını açıklamıştır.

8 Ağustos'ta RP'li Temel Karamollaoğlu, İran ve Suriye'yi ABD'nin saydığı gibi terörist devlet saymadıklarını söylemiştir. Yetkin'in belirttiği üzere, “aynı gün Milli İstihbarat Teşkilatı Müsteşarı Büyükelçi Sönmez Koksall, İran'ın PKK'ya verdiği desteği gösteren bir dosyayı Erbakan'a sunmuştur. Ertesi gün, 10 küsur yıldır Öcalan'ı saklayan Suriye Devlet Başkam Hafız Esad, Erbakan'ı ülkesine davet etmiştir. Aynı gün Genelkurmay, Erbakan'a İran'la stratejik ekonomik anlaşmalar yapılmaması konusunda bir rapor vermiştir” (Yetkin, 27.02.2007, Radikal).

Tüm bu olumsuzluklara karşın, Erbakan'ın resmi olarak ilk yurt dışı gezisini ısrarla İran'a düzenlemesi, zaten gergin olan siyasi gündemin atmosferini bir kat daha krize sokmuş ve zinde güçlerin ellerine bir koz olarak geçmiştir. Refah Partisi'nin akıllı politikalarından uzak olarak tanımlanabilecek siyasi faaliyetleri böylece İran gezisiyle birlikte başlamış olmuştur.

1.3.2 Libya Krizi

Erbakan, D-8 için doğu seferi ardından, batı gezisine çıkmak için hazırlanmıştır. Muhtemel batı seferinin durakları ise Mısır, Libya ve Nijerya'dır. RP'li Devlet Bakam Abdullah Gül ve DYP'li Devlet Bakam Namık Kemal Zeybek, Erbakan'dan önce Libya'ya yaptıkları geziden pek hoş izlenimlerle dönmemişlerdir. Libya herkesin kara listesindedir. Libya'daki Türk Büyükelçisi Ateş Balkan, uluslararası koşulların ve Libya liderliğinin içinde bulunduğu bu durumun, Türk başbakanının ziyaret etmesine uygun olmadığı yolunda Ankara'ya mesajlar geçmiştir. Libya, 1988'de iki ajanının Pan-Am 103 sefer sayılı yolcu uçağının İskoçya, Lockerbie üzerinde patlatılarak düşürülmesinden sorumlu tutulduğu için uluslararası kara listeye alınmıştır.

Libya Devlet Başkanı Muammer Kaddafi'nin Hizbullah'tan PKK'ya dek dünyada destek vermediği silahlı örgüt yoktur; PKK militanları yönetime el koyduğu darbenin yıldönümünde resmigeçide katılmışlardır. Kaddafi, başka ülke müteahhitlerine ödeme yaptığı halde, Türk müteahhitlerin parasını ödememektedir. Bu da Erbakan'a bir ziyaret bahanesi oluşturmuştur. Libya ile 2,5 milyar dolar ticaret demeçleri vermektedir. Kaddafi, Erbakan'ı başkentte karşılamamıştır. Külüstür bir

uçak tahsis ederek istirahat ettiği Sirte'ye getirtmiştir. Tüm bunlara ek olarak Türkiye'ye hakaretler yağdırmıştır. Çünkü Kaddafi'ye göre Türkiye laikliği seçerek İslami geçmişini reddetmiş, Kültürün bağımsızlığına engel olmuştur. NATO'dan ve Batı ittifakından kopmalıdır.

“Haber Türkiye’de de, dünyada da tepkilere yol açmıştır. CHP bu gezi ile ilgili olarak gensoru vermiştir. MHP’lilerden koalisyon ortağı DYP’lilere dek herkes ayaklanmıştır. Bir darbe ihtimalinden ilk kez o günlerde söz edilmeye başlanmıştır” (Yetkin, 26.02.2007, Radikal).

“Muammer Kaddafi’nin kendisini ziyaret eden Erbakan’ın başkanlığındaki resmi heyete bakarak, Türk halkı için söylediği sözler, dinci ve Kürtçü söylemiyle çağdaş Türkiye Cumhuriyet’ini yerden yere vurması” (Akpınar, 2001: 73), kamuoyunda çok büyük tepkiler meydana getirmiştir.

“RP’nin dönüm noktasını oluşturan Libya gezisinin sonucunda ülkedeki cepheleşme ve politik gerilim artmakla beraber öte yandan iktidar kavgalarına bağlı şizofrenik ve refleksif siyasi atmosfer kesifleşmiştir” (Bayramoğlu, 2007: 123).

“Ne var ki İran gezisinin peşine, hemen Libya gezisinin konmuş olması; başlı başına konuşulması gereken bir konudur ve istismara çok açıktır” (Çelik, 2004: 79).

Ayrıca yaşanan gelişmeler onur kırıcı ve küçük düşürücü mahiyettedir. Gezi heyetine tahsis edilen uçağın bakımsız olması, havalimanında saatlerce heyetin bekletilmesi ülkenin asla kabullenmemesi gereken hususlardır. Çünkü yapılan ziyaret Türkiye Cumhuriyeti adına yapılmaktadır ve elbette ki kimsenin ülkenin onurunu küçük düşürmeye hakkı yoktur. Ülkeyi rencide edici herhangi bir tavır, davranış asla kabul edilemez niteliktedir.

Ancak dönemin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Necati Çelik’e göre “Erbakan’ın Libya gezisinden pişman olduğu konusunda bir bilgi yoktur. Çünkü Erbakan ve ekibinin herhangi bir özeleştiri yaptıkları görülmemiştir” (Çelik, 2004: 81).

1.3.3. Başbakanlık Konutunda Verilen İftar Yemeği

1997 yılının ilk skandalı 11 Ocak tarihinde yaşanmıştır. Başbakan Erbakan 11 Ocak Cumartesi akşamı Başbakanlık Konutu’nda bir iftar yemeği düzenlemiştir.

Televizyon ekiplerinin ekranlara yansıttığı ziyaretçiler, kulisleri bir anda hareketlendirmiştir. Yetkin ifadesiyle, “sarıklı, cübbeli, şalvarlı tarikat ve cemaat liderleri, Başbakan’ın davetlileri arasındadır” (Yetkin, 18.08.2007, Radikal).

Genelkurmay Başkanı Karadayı, Çankaya Köşkü’ne hemen çıkmamış, 16 Ocak Perşembe günü haftalık görüşmeyi beklemiş, rahatsız olduklarını ve irtica tehdidi dolayısıyla endişeli olduklarını dile getirmiştir. Demirel, Anayasa’nın kendisine 104’üncü madde ile verdiği yetkileri kullanarak, MGK’yı işletmeye planlamıştır.

Verilen iftar yemeğini Kızıltaş şu şekilde yorumlamaktadır, “karşı olanlara göre büyük bir yanlış, onaylayacak durumda olduğu düşünülen kesimden bazılarınca ise ‘olmasaydı daha iyi olurdu’ şeklinde karşılanan bir olaydır” (Kızıltaş, 2007: 63).

İftar yemeği ile ilgili bir açıklama dönemin bakanı Çelik’ten gelmiştir. Çelik, “Anayasa Mahkemesi’nde yapılan savunmada listenin Başbakanlık Protokol Müdürlüğü tarafından hazırlandığının ifade edildiğini ancak Başbakanlık Protokol Müdürlüğü’nün bunu yalanladığını, daha sonra Erbakan’ın listeyi bir gazeteciler grubuyla İstanbul’da Boğazda yapılan bir toplantıda, Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığının söylediğini, Diyanet İşlerinin de bir açıklama ile bunu yalanladığını belirtmiştir” (Çelik, 2004: 71).

Görüldüğü üzere yapılan bir işin arkasında durulmaması, başta kendi tabanı olmak üzere birçok kimseyi hayal kırıklığına uğratmış, davetlilerin başka kimselerce hazırlandığı konusunda verilen çelişkili ifadeler durumu daha da karışık bir hale getirmiştir. Refah Partisi ile ilgili olarak şüpheleri ve kuşkuları besleyen işte bu tür yapılanmalar ve zikzaklardır.

Erbakan’ın gündemi meşgul eden iftar yemeği, ordunun sisteme müdahil olmasına yol açacak olan süreci hızlandırmakla beraber, iktidar ortağı olan DYP içindeki parti istifalarını da başlatmış, sonuç olarak 28 Şubat müdahalesine giden sürecin geri dönülemezliğini pekiştirmiş olmuştur.

1.3.4. Taksim’e Cami Yapılması Krizi

Ocak ayı, aynı zamanda RP’nin Taksim’e cami, türban yasağının kaldırılması ve karayolu ile Hacca gidiş tartışmalarını kamuoyunun gündemine sokarak gerilimi

tırmandırdığı bir dönemdir. Dönemin bakanı Çelik'e göre "Türkiye'de çok ciddi bir gerilim ortamı yaşanırken, böyle bir ortamda Sayın Başbakanın torunlarına, torunlarının bakıcılarına varıncaya kadar büyük bir kabileyle hacca gitmiş olması başlı başına yapılmış tarihi bir hataydı, hiçbir izahı yoktur" (Çelik, 2004: 77).

1.3.5. Kudüs Gecesi ve Sincan'da Tanklar

31 Ocak tarihinde Ankara'nın Sincan ilçesinde Kudüs gecesi etkinliği düzenlenmiştir. Etkinliğin onur konuğu ise İran'ın Ankara Büyükelçisi Mohammed Reza Bagheri olmuştur. Tertip edilen etkinliğin dışında, yapılan etkinliğin dışında, Atatürk büstünün karşısına Kudüs'ü simgeleyen bir çadır konulmuştur.

1 Şubat günü medya aracılığıyla yayınlanan görüntüler ülke çapındaki gerginliğin artmasına neden olmuştur. Kudüs ile ilgili gerçekleşen etkinlikte küçük yaştaki çocuklar isyanı canlandıran bir oyunda rol oynamış, İsrail'i temsil eden oyunculara saldırmışlardır.

Geceyi organize eden kişi olan Bekir Yıldız tahliye olduktan sonra, etkinliğin Filistin ile dayanışmayla alakalı olduğunu, böyle bir etkinliği düzenlemekten pişmanlık duymadığını; fakat ülkede hak olan her eylem ortaya konamayacağından İran Büyükelçisinin etkinliğe davet edilmesinin basın yoluyla çarpıtıldığını, gergin hâlde olan toplumsal yapının gerginliğini arttırmayı hedeflemediğini, Ramazan ayı dolayısıyla her gece bir etkinlik ortaya konduğunu, o etkinliğin bunlardan sadece bir tanesi olduğunu ve bazı kesimlerin özellikle bu etkinlikten rahatsızlık duyduğunu belirtmiştir (Cevizoğlu, 2001: 77). Dönemin Çalışma Bakanı Çelik ise "sağlıklı bir parti yönetimi söz konusu olsaydı Sincan Belediye Başkanı böyle bir faaliyet yapmayı düşünemezdi, düşünecek olsa da partiden müsaade alırdı. Sorulma ihtiyacı duyulmadığına göre parti yönetimi sureti vardır ancak pratikte parti yönetimi yoktur. Böyle bir geceden sonra oluşan gergin ortamda da yapılması gereken ise başkanın çağrılıp ikaz edilmesi ve gerekirse partiden ihraç edilmesidir. Ancak tansiyonu düşürmek için mutlaka bir şey yapılmalıdır. Ancak bunlar yapılmadığı gibi bir de sahiplenilmiştir" yorumunu yapmıştır (Çelik, 2004: 79)

Düzenlenen Kudüs Gecesinin ardından 4 Şubat tarihinde Etimesgut'taki Zırhlı Birlikler Tümeni'nden tanklar Sincan'a doğru hareket etmiştir. Genelkurmay Başkanlığı durumun bir tatbikat olduğunu açıklamıştır. Açıklamaya göre Yenikent

tatbikat alanına doğru hareket edilmektedir. Fakat konvoyda hareket eden bazı askeri araçlar, Kubbetüssalıra çadırını yıkıp durumun bir kaza şeklinde gerçekleştiği izlenimini vereceklerdir. Yükselen itirazlar nedeniyle çadır önceki akşam kaldırıldığından dolayı, askeri araçlar bir süre dolanıp geri hareket etmişlerdir. Bu sırada araçlara balans ayarı yapıldığı söylenmiştir.

İşte bu deyim, demokrasiye balans ayarı olarak 28 Şubat sürecinin sloganı haline gelmiştir. Ertesi gün Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Çevik Bir'in sözleri ardından bu deyim post-modern darbe deyimini çıkana dek, yaygın biçimde kullanılmıştır.

Bayramoğlu'na göre "Türkiye, demokratik bir ülke olsaydı, Sincan'la ilgili olarak gazetelerin birinci sayfalarında Belediye Başkanı hakkında soruşturma açan kamu otoritesi şehrin içine tankları süren kamp otoritesi hakkında da soruşturma açmalıdır ibaresi yer almalıydı. Aslında buna da gerek kalmazdı çünkü demokratik bir ülkede kamu otoritesi zaten böyle yapardı" (Bayramoğlu, 2007: 98).

Şubat MGK'sı öncesi o günlerde dikkatlerden kaçan bir gelişme de, ilerleyen aylarda asıl ağırlığı taşıyacak Meclis operasyonunun ilk işaretlerinin ortaya çıkmasıdır. "RP ile koalisyon tepki olarak DYP'den kopan İsmet Sezgin'in katıldığı DTP'nin lideri Hüsamettin Cindoruk'un bazı DYP'lilerle katılım görüşmeleri yaptığı ortaya çıkmıştır. Demirelci olarak bilinen bu isimlerden Rıfat Serdaroğlu, bazı arkadaşlar TOFAŞ-TEDAŞ oylamalarında son görevlerini yaparak kerhen oy vereceklerdir demiştir" (Yetkin, 18.08'2007, Radikal).

Sincan kriziyle açılan Şubat ayı TBMM'de üç kritik oylamaya sahne olmuştur. "TBMM Genel Kurulu, 18 Şubat'taki TED AŞ oylamasında Çiller'i 172'ye karşı 327 oyla aklamıştır. Aynı gün yapılan TOFAŞ oylamasında ise Çiller hakkındaki iddialar 257'ye karşı 271 oyla reddedilmiştir. Ertesi günü Çiller ailesinin mal varlığıyla ilgili soruşturma komisyonu raporu görüşülmüştür. Bu oylama da 9 oy farkla (262-271) Çiller lehine sonuçlanmıştır. Çiller, başının üzerinde Demokles'in kılıcı gibi tutulan her üç dosyadan da aklanmıştır" (Ergin, 28.08.1997, Hürriyet).

1.4. 28 ŞUBAT DÖNEMİNİ HAZIRLAYAN NEDENLER

1.4.1. İslam Referanslı Siyasetin (Siyasal İslam'ın) Gelişmesi

Çalışmanın bu bölümünde İslam referanslı siyasetin, siyasal İslam'ın, Türkiye'deki gelişimi incelenecektir. Konu iki bölümde ele alınacaktır. Birinci bölümde siyasal İslam'ın Türkiye'deki tarihsel seyri genel değerlendirmeler halinde ele alınacaktır. İkinci bölümde ise; 1980 sonrası Türkiye'de İslam referanslı siyaset Refah Partisi özelinde değerlendirildiğinden, Milli Görüş düşüncesinden hareketle Milli Nizam, Milli Selamet ve Refah Partisinin kuruluş ve gelişim süreçleri incelenecektir.

1.4.2. Siyasal İslam'ın Türkiye Tarihindeki Seyri

Prof. Hayreddin Karaman İslamcılığı ve İslamcıları, “Belli bir alanda güçlenmiş, ilerlemiş ve Müslümanların varlığını tehdit eder hale gelmiş diğerlerinin (batının) yapıp ettikleri ile İslam arasında bir bağ kurmak, bunların zaruri görülenlerini, İslami deliller ve terimler çerçevesinde alarak meşrulaştırmak, bu sentez içinde yeniden formüleştirecek İslam'ı, ümmetin siyasi, sosyal, hukuki, iktisadi, ahlaki... hayatlarının temeli kılmak” şeklinde tarif etmektedir (Karaman, 1997: 14).

Başka bir noktadan bakılırsa siyasal islam hareketi devlet yapısıyla çözüm üretmeye çalışan, dönüşümü iktidar ve iktidar aygıtlarıyla gerçekleştirmeye çalışan, tepeden tabana doğru dindarlığı yaymaya çalışan, totaliter anlayışlar benimseyen otoriter bir hareket olarak açıklanabilir. Öte yandan siyasal islam politik alanda dini bir karakterle eylemde bulunmak, dini unsurlarla politik sahayı değişime uğratmak, ülke içinde ve ülke dışında benimsenen politikalarla dinin işlevini arttırmak, dini teoriyi politik alanda işlevsel hâle getirmek gibi hedeflere odaklanmaktadır (Akdoğan, 2000: 37).

İsmail Kara, İslamcılık akımının 1870 senesinden beri Osmanlı'da baskın politik tutum olduğunu belirtmekte, düşünsel bir hareket olarak görünür olmasının Birinci Meşrutiyet'in ardından gerçekleştiğini belirtmektedir (Duman, 1997: 11).

Osmanlı Devleti'nin yok olmaya doğru gittiği dönem, aynı zamanda dini, modern ve milliyetçi çalışmaları ve çözüm önerilerinin de ortaya çıktığı bir dönem

olma özelliğini taşımaktadır. İslamcılar, mevcut durumu ortaya çıkan tarihsel koşulların iyi tetkik edilmesi ve buna bağlı olarak hangi eylemlerde bulunulması gerektiği şeklinde reel koşulları kabullenmiş, kötü sonuçları değiştirmeyi amaçlayan bir söylem benimsemişlerdi. Ükenin politik atmosferinde bir konumu elde etmiş olan İslamcılar, kapsamlı bir çalışmayla, dini yeni bir biçimle nasıl ortaya koyabilecekleri konusunda çalışmalar yapmaktaydılar. Sordukları soruların en az verdikleri yanıtlar kadar mühim olduğu bir gerçektir. İslamcılar, politik atmosferin reel koşullarını kabullenerek, İslamcılık olarak ifade edilen bir politik tutumun çevresinde bir araya gelmekteydiler (Subaşı, 2005: 56).

Osmanlı'nın çöküş sürecinde doğmuş olan ve İslam Dini'nden siyasi bir ideoloji çıkaran bu akım bir tepki ideolojisidir diyen Akyol, Cumhuriyetin kuruluş yıllarında ve tek parti dönemindeki İslamcılığa ilişkin şu değerlendirmelerde bulunmaktadır (Akyol, 31.08.2007: Radikal).

Cumhuriyetin ilk dönemleri, 1924 senesi incelendiğinde modernleşme ile problemleri olan bir İslamcılık anlayışının mevcut olmadığı ortaya çıkmaktadır. Politik arenada Atatürk'ün Halk Fırkası ve Kazım Karabekir'in Terakkiperver Fırkası bulunmaktadır. Terakkiperver Fırkası gerici olarak nitelendirilmesine rağmen, temelde modernleşme taraftadır; yalnızca dini değerleri daha fazla benimseyen bir modernleşme anlayışı benimsemektedir. Fakat politik arenada sahne alması engellenir, altı ayın sonunda fırka kapatılır. 1925-1950 seneleri arasında cemaatler ve tarikatlara büyük baskı uygulanmaktadır. Buna rağmen ülkedeki dindarlar devlet aygıtıyla savaşmak yerine, demokrasinin yaygınlaşmasını amaçlamışlardır. Çok partili yaşama geçildiğinde Demokrat Partinin siyasi İslam'ın dirilişinde önemli rol oynadığı görülmektedir. Bu dönem Nurculuk, Süleymancılık gibi İslami akımların temelini atıldığı dönem olmuştur. 1960'lı yıllarda Demokrat Partinin devamı olarak kurulan Adalet Partisi'nin de yine bu İslami akımlarla iç içe olduğu görülmektedir. Öyle ki 1965 seçimleri sonrasında İsmet İnönü: "Beni Süleyman Demirel yenmedi, aksine Nur Cemaati yendi." demiştir. Daha sonraları kurulacak olan Doğru Yol Partisi'nin de bu ilişkileri sürdürdüğü görülecektir (Manaz, 2008: 76-88).

Türk Milliyetçiliği fikri üzerine kurulmuş Milliyetçi Hareket Partisi'nde de 1970'li yıllarla birlikte İslamcı ideolojinin varlığı görülmektedir. 1980 darbesi sonrasında kendi içinde bölünen bu hareketin içerisinde liberal İslamcılar, Nizam-ı Alemciler ve Türk İslam Birlikçileri gibi pek çok grup çıkmıştır. 1991 seçimlerinde RP ve IDP ile ittifak kurması siyasal İslam'ın yükselişinde önemli etkenlerden olmuştur.

5 Haziran 1977 seçimlerinde Milli Selamet Partisi için İzmir'den milletvekili adayı olan Anavatan Partisi Lideri Turgut Özal'ın da İslamcı çevrelerle yakınlığı dikkat çekicidir. 12 Eylül sonrasında ANAP hükümeti henüz güvenoyu bile almadan İslamcıların rağbet ettiği, faizsiz olduğu iddia edilen, özel finans kurumlarına izin vermiştir. Öte yandan ANAP içindeki birçok isim daha sonra İslamcı partiler içinde siyaset yapmışlardır (Manaz, 2008: 91-94).

İslamcılık Türkiye'de Necip Fazıl, Mehmet Akif, Sezai Karakoç gibi şahsiyetlerin önderliğinde epistemolojiyle ilgilenen, siyasetle ilgileri teorik olan, yeni bir alem tasavvuru öngören ve entelektüel bir meydan okuma şeklinde tanımlanabilecek kültürel İslam kategorisi; Nurculuk, Süleymancılık ve tarikatlar ekseninde toplumsal tabanda İslamlaşmaya önem veren, sosyo-kültürel dönüşümü esas alan, eğitim ve tebliğ çalışmalarına dayanan sosyal İslam kategorisi; doğrudan siyasal alana yönelik hedefler ortaya koyan ve siyasal yöntemler izleyen siyasal İslam kategorisi olmak üzere üç ayakta şekillenmiştir.

Gerek bireysel anlamda dindar fertlerin siyasal alanda faaliyet göstermesi, siyaset yaparken dini değerleri siyaset etme tarzlarına yansımaları, bu dini değerleri bir siyasal anlayış olarak geliştirmeleri, bu fertlerin dini kimlikten arınmadan kamusal alana girmeleri gibi durumlar, gerekse her türlü İslami grup veya oluşumların sosyal, kültürel veya ekonomik çalışmalarının bir şekilde siyasal alana yansımaları ve bir temsil sorununu gündeme getirmeleri gibi durumlar siyasal İslam açısından yeni yorumlar getirmeyi bekleyen konulardır (Akdoğan, 2000: 43).

1.4.3. Refah Partisi Özelinde İslam Referanslı Siyasetin Gelişmesi (Milli Görüş Düşüncesinin Kuruluş ve Gelişim Süreçleri)

Milli Görüş, Prof. Necmettin Erbakan'ın siyasi ufuk ve hayalleriyle dinsel bakiyesini buluşturan, süreç içinde de bu talepkarlıkların birbirleriyle örtüştüğü

özgüllük iddiası taşıyan bir hareket ve söylemdir. Aslında hareketin asıl özgüllüğü, karmaşık koşulların Milli Görüş'ün söylem düzeyindeki eksenini pek az kaydırabilmesinden kaynaklanmaktadır. Gerçekten de Milli Görüş'ün, zaman içinde ciddi bir eksen kaymasına uğradığından söz etmek mümkün değildir; ancak reel-politik gelişmeler verili üsluba açıkça müdahale eden bir dizi farklılaşmanın da yaşandığını gösterir. Genel olarak bakıldığında Erbakan'ın Türk siyasal yaşamında yer edinen söylemi bir Müslüman modernleşmeciliği olarak tanımlanabilir. Bu bağlamda Milli Görüş'ün toplumsal açılımı, bir ütopya üretimini hatırlatacak şekilde Adil Düzen adıyla gündeme getirilen tasarımlarla ilişkilendirilmekte ve güncelleştirilmektedir. Bu çerçevede Milli Görüş hareketinin şaşırtıcı bir şekilde hem muhalif hem de modernist bir gelenek ürettiği görülür (Subaşı, 2005: 161).

MNP, MSP, RP çizgisi dini taleplerin siyasete yansımaları ve dini kimlikle siyaset yapmayı isteyen, dini değerlere göre siyasal alanın revizyona tabi tutulmasını öngören, kamusal alan, iç siyaset ve uluslararası ilişkilerde dinin rolünü arttırmak amacıyla taşıyan, siyasal alanda meşruiyet sağlamayı önemseyen ve genel anlamda da dindarlaşmayı destekleyen bir parti hareketi olarak siyasal İslam kategorisinde değerlendirilebilir. Bu oluşumlar İslami referansları önemsemesi, dini semboller kullanması, İslami kesimler üzerinde siyaset yapması ve teşkilatları motive eden gücün manevi ağırlık taşımasıyla İslami hareket içinde değerlendirilebilirler (Akdoğan, 2000: 40).

1960'lı yıllardan itibaren siyasete atılan İslamcı milletvekillerinin birçoğu Adalet Partisi listelerinden seçilmişlerdir. İslamcılar 1960'lar boyunca, Demokrat Parti'nin devamı olarak gördükleri Adalet Partisi'ni destekleyerek siyasal yaşamda yer almışlar, fakat AP'nin gerçekte DP'nin devamı olmadığına anlaşılmasıyla da giderek AP'den ayrılarak bağımsız bir siyasal harekete yönelmişlerdir. Özellikle sistemin dışında ya da kıyısında tutulan çoğu tarikat ve mezhepler giderek politik bir kişiliğe bürünerek bu yönelişin başında bulunmuşlardır (Duman, 1997: 69).

Bu yönelişin sonucu olarak dini motifleri ağır basan yeni bir arayış içine girilmiş, o tarihlerde Odalar Birliği Sanayi Dairesi Başkanı olan Prof. Necmettin Erbakan da bu sürece dahil olmuştur. İslami parti 1969 genel seçimlerine yetişmeyince bazı isimlerin sağ partilerden ya da bağımsız olarak aday olması

kararlaştırılmış, Erbakan'ın Konya adaylığı Adalet Partisi tarafından veto edilince aynı ilden bağımsız aday olmuş ve kazanmıştır (Çakır,1994: 19). Bundan sonra Milli Görüş, ki siyasal İşlam'ın Türkiye'de sözcülüğünü üstlenen yapı olacaktır, düşüncelerini siyasal düzlemde dile getirmeye başlayacaktır.

1.4.3.1. Milli Nizam Partisi

Türkiye'de İşlamcı bir parti kurulmasına ilişkin görüşler, 1965-1969 yılları arasında olgunlaştırılmıştır. Gerçek anlamdaki ilk İşlamcı Parti olan Milli Nizam Partisi, Nakşibendi şeyhi Mehmet Zahid Kotku'nun işaretiyle 26 Ocak 1970 tarihinde kurulmuştur. Amblemi, işaret parmağını kaldıran sol bir yumruktur. Genel başkanlığına Mehmet Zahid Kotku'nun Erbakan'ı getirdiği parti içinde, A.Tevfik Paksu, Süleyman Arif Emre, Hasan Aksay ve Fehmi Cumalıoğlu gibi isimler vardır. Adalet Partisi'nden iki milletvekili transfer edilerek 3 üye ile mecliste temsil edilmeye başlamışlardır (Manaz, 2008: 256).

İşlami cemaatlerin Adalet Partisi içinde güçleri oranında bir iktidara sahip olamamaları, bağımsız bir partinin oy potansiyeli üzerine hesaplamalar yapmaları ve bunun sonucunda belli bir özgüven kazanmaları, ayrıca bu cemaatlerin içinde politika tecrübesine sahip, ülke yönetimine talip olabilecek kadroların yetişmiş olduğunun ortaya çıkması gibi etkenler Milli Nizam Partisi'nin oluşumunda etkili olmuştur. Milli Nizam Partisi, Cumhuriyetin laik eğitim kurumlarından yetişmiş taşra kökenli dindar serbest meslek sahipleri ile yine taşrada ticaret ve sanayiyle iştigal eden dindar girişimcilerin ortak hareketi olarak tanımlanabilir. Parti içinde bu iki kesim arasındaki köprüyü ilahiyatçılar kuruyor görünse de, aslında herhangi bir köprüyü gerektirecek türden mesafeler söz konusu değildir (Çakır, 1994: 22).

Osmanlı'da Batılılaşma hareketlerinin başlamasından sonra, kısa dönemler dışında, hep muhalefet olan İşlamcıların oluşturduğu önemli bir siyasi örgüttür Milli Nizam Partisi. İşlamcılar, İkinci Meşrutiyet Döneminde "İttihad-ı Muhammedi" etrafında örgütlenme şansı bulmuşlardı. Fakat Cumhuriyetle birlikte İşlamcı düşünce sıkı bir denetime alınmış ve örgütlenmesine izin verilmemişti. Bu nedenle Milli Nizam Partisi, Cumhuriyetin ilanından sonra kurulmasına izin verilen İşlamcı kimliğe sahip ilk parti olmuştur. Milli Nizam Partisi'nin kuruluşu, siyasal İşlam

açısından yeni ve farklı bir dönemin başlangıcıdır. Bu yolla siyasal İslam ilk defa kendine ait bir örgütle politik yaşama katılmıştır (Duman, 1997: 73).

Türkiye’de bağımsız bir İslami hareketin oluşması yolunda küçük ama ilk ciddi adım olan Milli Nizam Partisinin amacı yasal zeminde mücadele ederek yukarıdan aşağıya doğru bir İslamileşme politikasını gerçekleştirmektir. Fakat Anayasanın başlangıç kısmı ile 2., 19. ve 57. maddelerindeki ilkelere ve 648 sayılı Siyasal Partiler Yasası’nın 92., 93. ve 94. maddelerine aykırı hareket ettiği gerekçesiyle Anayasa Mahkemesi’nin 20 Mayıs 1971 tarihinde verdiği kararla kapatılmıştır. Milli Nizam Partisi’nin 12 Mart askeri muhtırasından kısa bir süre sonra kapatılması da bir rastlantı değildir (Duman, 1997: 79).

1.4.3.2. Milli Selamet Partisi

Bir siyasal partinin kapatılması biçimsel bir eylemden öteye gidemezdi. Partinin tabelası sökülür indirilir ve aynı görüşler doğrultusunda bir başka parti kurulurdu. Nitekim Milli Nizam Partisi kapatıldıktan sonra Erbakan ve arkadaşları da öyle yapmışlardır (Kırçak, 1993: 218). MNP’nin kapatılmasıyla Genel Başkan Necmettin Erbakan, İsviçre’ye “hicret” etmiş, 12 Mart döneminin yumuşamasıyla, yol arkadaşları ve Adalet Partisi’nin zayıflamasını isteyen ordu, Erbakan’ı yurda dönmeye ikna etmiştir. 11 Ekim 1972’de ise Milli Selamet Partisi kurulmuştur. Tüccar ve mühendis ağırlıklı MSP Genel İdare Kurulu Partinin başına Süleyman Arif Emre’yi getirmiştir (Çakır, 1994: 22).

MSP ile MNP arasında hiç bir fark olmamasına rağmen dönemin koşulları göz önünde bulundurularak, başta Erbakan olmak üzere bazı isimler ilk anda parti dışında bırakılmışlardır. Bu durum MSP yöneticilerinin daha temkinli davrandıkları şeklinde açıklanabilir. Fakat öte yandan yeni partinin yöneticileri çeşitli toplantılarda MNP’nin devamı olduklarını vurgulamaktan da çekinmemişlerdir. Ayrıca, MNP’yi kuran kişilerin aynı zamanda MSP’nin kuruluşunda da rol almaları MSP’nin MNP’nin devamı olduğunu açıklıkla göstermektedir. MSP’nin programı da içerik olarak neredeyse MNP programının aynısıdır. Sadece MNP programı daha ayrıntılı yazılmıştır (Duman, 1997: 81).

Milli Selamet Partisi’nin ideolojik yaklaşımı Milli Görüş Başlığı altında kamuoyuna sunulmuştur. Parti yurtdışında Milli Görüş Teşkilatı adıyla etkin bir

örgütlenme modelini yaşama geçirmiş, işçiler için Hak-İş Konfederasyonunu kurmuştur (Çavdar, 2004: 226). Öte yandan MSP, ideolojik açıdan İslamîyet ve Batılılaşma arasında en az bir yüzyıldan beri devam eden bir tartışmayı sürdürmektedir. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında bu tartışmanın taraftarları İslamcılar ve Batıcılarıdır. Batıcılar, imparatorluğun teknoloji ve uygarlık ayrımı yapmaksızın, Batı'nın değerlerinin tümünden benimsenmesiyle kurtulabileceğini belirtirken, İslamcılar ise, Batı'nın yalnızca teknolojisinden yararlanılması ve İslami geleneklerin korunması gereğinden söz etmişlerdir. 1972'de kurulan MSP de meşrutiyet dönemi İslamcılarının iddialarını bir ölçüde tekrarlamaktadır (Duman, 1997: 83).

14 Ekim 1973 seçimlerine giren parti, beklenmeyen bir başarı gösterdi. Özellikle kentlerden aldığı oylarla Meclis'e 48 milletvekili soktu. Seçimlerin ardından Emre, genel başkanlıktan çekildiğini açıkladı ve Erbakan genel başkan oldu. Seçimlerde hiçbir parti çoğunluğu kazanamadığı için koalisyon yapılması gündeme gelmişti. MSP milletvekillerinin tamamına yakını ne liberalizmi temsil eden Adalet Partisi ile, ne de solu temsil eden CHP ile koalisyon yapılmasını istemiyordu. Ancak 9 Aralık 1973'te yapılan yerel seçimlerde parti oylarının düşmesi partiyi telaşa sürükledi. Erbakan öncülüğünde CHP ile koalisyon yapılmasına karar verildi (Manaz, 2008: 257).

26 Ocak 1974'te kurulan CHP-MSP koalisyonunda MSP'ye bir Başbakan Yardımcılığı, bir Devlet Bakanlığı (din işlerinden sorumlu), İçişleri, Adalet, Ticaret, Gıda Tarım ve Hayvancılık, Sanayi ve Teknoloji Bakanlıkları düştü. "Önce ahlak ve maneviyat" ve "ağır sanayi hamlesi" sloganlarını hayata geçirmek için MSP, elindeki bakanlıklar aracılığıyla bürokrasi ve teknokraside mümkün olduğunca dindar bir kadrolaşmaya gitmeye, Diyanet İşleri Başkanlığı'nı işlev ve icra bakımından ihya etmeye, tekelci sermayeye karşı dev boyutlu bazı devlet yatırımları gerçekleştirmeye çalıştı. Kamuoyuna gerçekte kendilerinin hükümet ettiğini gösterme gayretindeki MSP'liler, ortakları CHP'nin istediklerini yapmasının önüne ciddi engeller çıkarttılar. Genel Af Kanunu'nun çıkartılması sırasında 22 MSP milletvekilinin oylarıyla 141. ve 142. maddeden hükümlü mahkûmlar af kapsamı dışında bırakıldı. Bunun üzerine Kıbrıs Harekâtı ile popülerliğinin artmasına güvenen Ecevit koalisyonu bozdu (Çakır, 1994: 23).

CHP-MSP koalisyonunun dağılmasından sonra bağımsız Sadi İrmak'ın başbakanlığıyla geçirilmeye çalışılan ve altı ay süren hükümet bunalımından sonra MSP 31 Mart 1975'te Demirel'in başkanlığında kurulan 1. Milliyetçi Cephe (MC) hükümetinde yer almıştır. 1977 genel seçimlerinden sonra MSP'nin de içinde yer aldığı 2. MC hükümeti Adalet Partili 12 milletvekilinin istifasıyla sona erince Ocak 1978'de Ecevit azınlık hükümeti kurulmuştur. 1979'da yapılan ara seçimden sonra MSP'nin de desteklediği Demirel hükümeti kurulmuş ve 12 Eylül askeri müdahalesine kadar devam etmiştir.

İsrail'in, 23 Temmuz 1980'de Kudüs'ü İsrail'in ebedi başkenti ilan etmesi üzerine MSP, Dışişleri Bakanı Hayrettin Erkmen hakkında gensoru vermiş, gensorunun mecliste görüşülmesinin ardından bakan düşürülmüştür. Konu Türk kamuoyunda da etki alanı bulmuş ve 6 Eylül 1980'de Konya'da miting gerçekleştirilmiştir. Miting öncesi yapılan yürüyüş esnasında yaşanan bazı olaylar ve miting sonunda İstiklal Marşı okunurken yaklaşık 50 kişilik bir grubun yere oturması, belirlenmiş sloganlar haricinde sloganların bazı gruplar tarafından ısrarla atılması, mitingin hem Konya hem de Türkiye genelinde yoğun etki yapmasına yol açmıştır.

Miting tarihinden altı gün sonra, 12 Eylül 1980 tarihinde yapılan askeri darbeden sonra bütün siyasi partiler kapatılmış ve politikacıların siyaset yapmaları yasaklanmıştır. Başta Erbakan olmak üzere tüm MSP yöneticileri gözaltına alınarak Ankara Sıkıyönetim Mahkemelerinde yargılanmışlardır. 1985 yılına kadar süren duruşmalardan sonra bütün MSP'liler hakkında beraat kararı verilmiştir (Özgan, 2008: 46).

1.4.3.3. Refah Partisi

12 Eylül cuntasının siyasi partilere izin vermesinin ardından avukat Ali Türkmen'in başkanlığındaki 33 kişi 19 Temmuz 1983'te Refah Partisi'ni (RP) kurmuşlardır. MSP'nin devamı bir partinin seçimlere girmesini istemeyen cunta, bu kuruculardan 27'sini veto etmiş, saptanan yeni kuruculardan da veto edilenler olmuş ve sonuçta RP 1983 milletvekili genel seçimlerine katılma hakkını elde edememiştir.

Liderliğine Ahmet Tekdal'ın geçtiği RP baskıcı bir ortamda "Milli Görüş", "Milli Şuur" gibi sloganları dile getirerek, MNP-MSP geleneğinin devamı olduğunu

örtülü bir şekilde dile getirmeye çalışmıştır. Disiplini vurgulayan “nizam” isminden manevi vurgusu yüksek “selamet”e geçmiş olan Milli Görüşçülerin, sonunda vurguyu ekonomiye yapıp “refah” adını seçmesi manidardır. Örneğin Milli Nizam Partisi’nin Kuruluş beyannamesinde şu ifadeler yer almaktadır: Milletimizin fitratındaki yüksek ahlak ve fazilet kuvveden fiile çıkacak, Milli Nizam Partisi’nin muntazam kanallarından dört bir yana dağılarak bütün yurt sathında, her tarafa refah, saadet ve selamet götürmeye başlayacaktır (Çakır, 1994: 25).

Refah Partisi’nin Türkiye ile ilgili en temel tespitinde Batı’nın dejenere edici, sorun yaratıcı ve geri bırakıcı yönleriyle sahnede olduğu görülmektedir. Cumhuriyet tarihi, Batı taklitçilerinin halka rağmen halkı Batılılaştırma, yani, milli ve manevi değerlerden, milletin öz medeniyetiyle bağlarının koparılması tarihidir. RP’nin siyasi bir proje ile ortaya çıkmasının en temel nedeni de bu sürecin durdurulmasıdır (Dağı, 1998: 43). Bununla birlikte Refah Partisi çizgisi, taşıdığı İslami hedefini sınırlaması, demokratik mekanizma içinde amaçlarını gerçekleştirmeye çalışması, üyelerinin kişisel hatalarının ötesinde örgütsel olarak yasal sınırları tanıyan bir siyasi örgüt olmasıyla siyasi İslam’ın demokratik versiyonu içinde değerlendirilebilir (Akdoğan, 2000: 38).

1983 milletvekili genel seçimlerine katılmayan RP, askeri rejim koşullarının devam ettiği bir ortamda 25 Mart 1984 yerel seçimlerine katılmış ve Urfa ile Van belediye başkanlıklarını kazanmıştır. Bu RP için başarılı bir sonuç değildi. 12 Eylül yönetiminin darbe öncesi siyasilerin önemli bir bölümüne getirdikleri “on yıl politika yapma yasağı” 1987 yılında referandum ile kaldırılınca eski MSP’liler RP’ye üye olmaya başlamışlar, 11 Ekim 1987’de yapılan RP İkinci Kongresinde ise Erbakan parti genel başkanlığına seçilmiştir. Siyaset yasaklarının kalkmasının ardından ANAP baskın erken genel seçim kararı almış ve büyük önem verdiği 1987 seçimlerinden de umduğu desteği alamayan RP, % 10’luk barajı aşamadığı için milletvekili çıkaramamıştır.

1989 yerel seçimlerinde 9.8 oranında oy alması RP’nin, yapılacak ilk seçimlerde % 10’luk barajı aşacağı fikrini kuvvetlendirmişti. Fakat yine de, parlamentoya girmek garanti altına alınmalı, Milli Görüş mutlaka Meclis’e taşınmalı, Meclis’te temsil edilmenin nimetlerinden yararlanılmalıydı. Bu nedenle, yapılan

uzun tartışmalar ve hesaplamaların sonunda barajı aşamayacakları belli olan Milliyetçi Çalışma Partisi ve İslahatçı Demokrasi Partisi ile seçim ittifakına gidilmiştir. Üçlü sağ ittifak 20 Ekim 1991 erken genel seçimlerinde % 16.78 oranında oy alarak 63 milletvekilliği kazanmış, bu milletvekillerinden 22'si bir süre sonra RP'den istifa ederek MÇP ve IDP'ye geçmelerinin ardından RP, 40 kişilik bir grupla Mecliste temsil edilmeye başlanmıştır (Duman, 1997: 106).

RP Meclis'te sesini yükseltebilecek çoğunluğa erişince, dindar Türk halkını etkilemek için popülist eylemlere yönelmiştir. İmam hatip ve müftülere nikah kıyma yetkisinin tanınması, İmam hatip okulu mezunlarının harp okullarına alınması, yeni ilahiyat fakülteleri açılması, bazı yerleşim merkezlerinin il veya ilçe yapılması ve Cuma saatlerinin tatil edilmesi gibi bir dizi tartışmalı konularla ülke gündemini oluşturmaya başlamıştır. Refahın bu taleplerine karşı çıkanlar farkında olmadan dindarları da karşılarına almışlardır (Manaz, 2008: 261).

RP için en büyük başarı 1994 yerel seçimlerinde alınmıştır. İstanbul, Ankara başta olmak üzere beş büyükşehirin yanı sıra 28 il merkezi belediyesini kazanmıştır. Sonuçlar ülke siyasi yaşamına bir bomba gibi düşmüş, Erbakan seçim sonuçlarından rahatsız olan çevreleri, özellikle ordu kesimini rahatlatıcı ılımlı demeçler vermiştir (Çavdar, 2004: 328). Seçimin ortaya koyduğu sonuçlardan biri, artık RP'ye en ciddi sıkıntıları yaratacak kesimin, ekonomik sebeplerle partiyi benimseyen gelir seviyesi düşük kitle olmasıdır. Seçimden galip çıkabilmek adına bu kesimlere türlü vaatlerde bulunan, mali yardım sağlayan RP, bundan sonra ortaya reel tasarılar koymalı ve başarılı bir biçimde uygulamalıdır (Çakır, 1994: 238). Bu süreçte RP'li belediyelerin köklü çözümler üretme noktasındaki politikaları entelektüel kesimde tartışılmaya devam edecek, fakat hemen sonraki genel seçimlerde seçmen RP'yi birinci parti yapacaktır.

1991 seçimlerinde yaratılan meclisin görev süresi 1996 senesinde bitecek ve seçimlere gidilecekti. Fakat, 1994 senesinde meydana gelen politik sıkıntılar erken seçimin ortaya çıkmasına sebep oldu. 26 Ekim 1995 günü mecliste erken seçim kararı alındı. Seçimin gerçekleştirileceği tarih 24 Aralık şeklinde kararlaştırıldı. Bu siyasi problemlerle geçen zaman diliminin ardından yapılan seçim beklenmeyen sonuçları ortaya çıkardı. Refah Partisi, seçimlerden lider olarak çıkmış, millet bu kez

tercihini değişik bir siyasi partiden yana kullanmıştı (Altan, 2005: 186). Seçim sonuçları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo 1.1. Oyların Partilere Göre Dağılımı ve Milletvekili Sayıları

S.	Parti Adı	Oy Oranı	Toplam Oy	M.V. Sayısı
1	RP	21,38	6.012.450	158
2	ANAP	19,65	5.527.288	132
3	DYP	19,18	5.396.000	135
4	DSP	14,64	4.118.025	76
5	CHP	10,71	3.011.076	49
6	MHP	8,18	2.301.343	
7	HADEP	4,17	1.171.623	
8	BAĞ.	0,48	133.895	
9	YDH	0,48	133.889	
10	MP	0,45	127.630	
11	YDP	0,34	95.484	
12	İP	0,22	61.428	
13	YP	0,13	36.853	

Kaynak: http://belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=12

Ömer Laçiner, lkemiz için değişik bir sosyal organizasyonu ngren, Avrupa'ya alternatif teşkil edebilecek islami bir blokta bulunmak gerekliliğini benimsediği zannedilen, dini kardeşlikten dem vuran RP'nin, temelde bu politikaları benimseyerek sistemin odağına yerleşmeyi amaçlayan ve amaçlarını elde ettiği zaman tutumlarını değiştirecek ortalama bir sistem partisi olarak tanımlamaktadır. Laçiner, 24 Aralık günü ortaya çıkan sonuçlarla RP'nin aykırı bir parti olması ve sistemle düşmanlığının değiştiğini, sistemin odağına yerleşmesinin kolaylaştığını ortaya koymaktadır (Hongur, 2006: 40).

Seçimin ertesi günü yapılan basın açıklamalarında ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, "Bu tablodan bir hükümet çıkarılması görevi tümüyle siyasetçilerin görevidir. Bu zor tablo karşısında sadece bir hükümet kurulması değil, bu sorunların üstesinden gelebilecek uyumlu, iş yapabilecek bir hükümet aranmalıdır" derken, DYP Genel Başkanı ve Başbakan Tansu iller, "Hukuk devleti işleyecektir, demokrasinin bütün kurumları ve kuralları işleyecektir. Hukuk ve demokrasi kuralları içinde RP hükümet kurma görevini alabilecektir. Fakat biz, RP ile bir işbirliği, koalisyon ortaklığı içinde olamayız." Diyerek ([http:](http://)

//byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ayintarihi/1995/aralik1995.htm), adeta birbirlerine çağrıda bulunmuşlardır.

Seçimden ikinci parti çıkmasına rağmen hükümet kurma görevinin Mesut Yılmaz'a verilmesi üzerine kurulan ANAYOL hükümeti kısa süre sonra sona ermiştir. Bunun üzerine hesaplarını RP ile koalisyon modeline göre yapan Çiller, 7 Haziranda hükümeti kurmakla görevlendirilen Erbakan'la 22 Haziranda bir araya gelmiş, yapılan görüşmeler sonunda RP ile dönüşümlü Başbakanlık esasına dayalı hükümet kurulması kararlaştırılmıştır. İki artı iki şeklinde tasarlanan formüle göre iki yıl Erbakan başbakanlık yapacak, sonraki iki yılda ise Çiller başbakanlık görevini yürütecektir. Bakanlık dağılımı tamamlanmış, Erbakan Başbakan, Çiller'de Başbakan Yardımcısı ve Dışişleri Bakanı olacak şekilde kabine listesi Erbakan tarafından köşke götürülmüştür. Kabinenin onaylanması üzerine Erbakan Demirel'in yanından Başbakan olarak çıkmıştır. 27 yıllık düş gerçek olmuş, Erbakan Türkiye Cumhuriyeti'nin Başbakanlık koltuğuna oturmuştur (Akpınar, 2006: 50). Böylece Milli Nizam Partisi ile başlayıp, Milli Selamet ve Refah Partisi ile siyasal yaşama devam eden Milli Görüş düşüncesi de böylece iktidara taşınmıştır.

Halkın RP hakkında aşırı dinci şeklinde bir izlenime kapılması ve ordunun ülkedeki özgün pozisyonu ve tutumları sebebiyle, bu tür bir siyasal partinin hükümette olması çalkantılı bir politik sürecin ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Hükümetin güvenoyu almasının üzerinden çok az bir zaman geçmişken, Oramiral Güven Erkaya resepsiyonda içecek olarak alkol talep etmiş, bu durum da ordu ile hükümet arasındaki ilk somut sıkıntıları gün yüzüne çıkarmıştır (Özgan, 2008: 63).

1990'lı senelerde RP'nin bu kadar oy toplamasına yol açan durum, modernleşmek için yeni bir yöntem sunan kanat ile modernleşmeyi kabul etmeyen kanadın tek bir pota içerisinde eritilmesidir. Halkın değişik gruplarına ayrı politik hedefler belirleyen bu iki kanadın bir partide bir arada durabilmelerini sağlayan şey, Kemalist düşüncüyle ilgili olumsuz tutumlarıdır (Gülalp, 2002: 37).

Refah Partisi dinin rolünün arttırılmasını arzulayan bir izlenim vermesine ve dini yapıların bünyesinde bulunmayan halk kesimleri üzerinde dinin benimsenmesini arttırmaya çalışmasına rağmen, politik muhalefetin uysallaştırılması ve sistem

içerisinde eritilmesi noktasında mühim işlevleri olmuştur. İktisadi anlamda devletçi bir tutum benimserken sonradan serbest piyasa ekonomisini benimseyen bir tutum geliştirmiş, parti tabanı da demokrasiye karşıt bir anlayıştan sisteme entegre olan, anlaşmaya çalışan bir anlayışa savrulmuştur. Dini hakların demokrasi çerçevesinde tanımlanması ve bunun için ortaya konan mücadelenin hukuki zeminde gerçekleşmesi partinin ortaya çıkardığı önemli durumlardan bazılarıdır (Akdoğan, 2000: 41).

1.5. REFAH-YOL HÜKÜMETİNİN UYGULAMALARI

Bir sene süresince iktidar aygıtını elinde bulunduran Refah-Yol, siyasi arenada sağcı nitelikler ortaya koymasına rağmen, sahip olduğu dini karakter nedeniyle sıkıntılı bir süreç içerisinde hareket etmiştir. Tansu Çiller ile ilgili verilen gensoru tekliflerinin RP nedeniyle işlevsiz hâle getirilmesi, partinin hangi politik tutumları benimsediğinin sorgulanmasına yol açmış; partinin kendi seçmelerini memnun etmeyi amaçlayan tutumları sıkıntıları daha da arttırmıştır. Nihayetinde ortaya koydukları eylemlerden ziyade, partinin gerçekleştireceği muhtemel politikalar değerlendirilmiş, ülkenin en önemli çekincelerinden biri olan irtici nedeniyle düzenlenen MGK toplantısıyla hükümetin politik etkinliği sona erdirilmiştir (Hongur, 2006: 44).

Refah-Yol hükümetinin orduyla meydana gelen ilk iletişimi genelkurmay başkanlığının dahili ve harici tehditler noktasında hükümeti bilgilendirdiği 23 Temmuz tarihinde gerçekleşmiştir. RP’li Devlet Bakanı Fehim Adak’ın karşılama esnasında Genelkurmay’ın kadın protokol görevlisinin elini sıkmadığı bu ilk karşılaşmada asker, RP’li hükümete karşı duyduğu rahatsızlığı dolaylı yollardan dile getirmiş, Atatürkçü, laik ve demokratik düzenin ortadan kaldırılmasına ilişkin bölücü ve aşırı dinci faaliyetlere ilişkin endişeler vurgulanmış, RP’nin referans almaktan çekinmediği İran rejiminin Türkiye’deki aşırı dinci örgütlenmelere doğrudan destek verdiği ortaya konmuştur (Akpınar, 2006: 67).

Ne var ki Necmettin Erbakan, hükümet kurulduktan kısa süre sonra ilk yurtdışı gezisini, “Doğu Seferi” diye adlandırılan İran, Pakistan, Singapur, Malezya ve Endonezya’yı kapsayan ülkelere yapmıştır. Tüm bu ülkeler içinde en dikkat çekici olan İran’dır elbette. İran’ı terörist ülke ilan eden, ona ekonomik ve siyasi ambargo

uygulamaya başlayan, dünyadan tecrit için de bütün dost ülkelerden buna uymalarını isteyen ABD'nin Dışişleri Bakanlığı sözcüsü Nicholas Burns şunları söylemiştir: “Türk Hükümetini, İran'ın tecrit edilmesi gereken bir ülke olduğu konusunda açıkça uyardığımızı. İran ile sanki hiçbir şey yokmuş gibi ilişkileri sürdürmek, bize göre uygun bir davranış değildir” (Kocabaş, 1998: 63). Askerin 23 Temmuz'daki brifingde İran'ın aşırı dinci örgütlenmelere verdiği desteği vurgulamasına rağmen Erbakan'ın ilk gezisini bu ülkeye yapmış olması da, Refah-Yol hükümetine karşı olan endişeleri arttırmıştır.

Büyük Türkiye ideali ile yola çıktığını söyleyen Erbakan, İslam dünyasına ilişkin politikalarını hayata geçirmek için Afrika seferine çıkmış, RP'li Devlet Bakanı Abdullah Gül ve DYP'li Devlet Bakanı Namık Kemal Zeybek'in Libya ziyaretlerinin iyi geçmemesi ve Büyükelçi Ateş Balkan'ın Türkiye Başbakanı'nın Libya'yı ziyaretinin uygun olmayacağını bildirmesine rağmen Erbakan, Türk müteahhitlerine yapılmayan ödemeler hakkında görüşeceğini söyleyerek bu ülkeye gitmiştir.

2 Ekim'de başlayan Afrika gezisinin daha ilk durağında, Mısır'da, tartışmalara yol açacak olaylar yaşanmıştır. Fakat Erbakan'ın gezisini giderek hükümet krizine dönüştüren olaylar Libya'da yaşanmıştır. 6 Ekim'de Kaddafi ile Erbakan bir araya gelmiş, Kaddafi tüm diplomatik kuralların dışına çıkarak ağır sözler sarf etmiştir. Kaddafi Türkiye'ye ilişkin şunları söylemiştir (Kocabaş, 1998: 80): “Ben burada Kürdistan milletinden bahsediyorum. Ortadoğu'daki bu güneşin altında bu millet de yerini almalıdır. İstiklal isteyen milletlere savaş açmak hiçbir bölgede netice vermiyor. Türkiye I. Dünya Savaşından sonra kendi iradesini kaybetmiştir. Türkiye'yi işgal etmişler, üsler kurmuşlar, bunu Irak'a karşı kullanmışlardır. Şimdi Türkiye'nin iradesi hürriyete kavuşuncaya kadar mücadele etmemiz gerekir. Büyük Türkiye'nin eski kurucularını nasıl unuturuz. I. Dünya Savaşından sonraki dönemler bu kurucuları inkar etmiştir.”

Kaddafi'nin bu sözlerine gerek basından gerekse siyasi çevrelerden şiddetli eleştiriler gelmiş, hatta hükümet hakkında gensoru dahi verilmiş, ancak gensoru onaylanmayınca hükümet ayakta kalmayı başaramıştır.

1997 yılının ilk skandalı 11 Ocak tarihinde yaşanmıştır. Karşı olanlar tarafından büyük bir yanlış, onaylayacak durumda olduğu düşünülen kesimden bazılarına göre ise olmasaydı daha iyi olurdu şeklinde karşılanan olay, Başbakan Erbakan'ın Başbakanlık konutunda sarıklı, cüppeli tarikat ve cemaat liderlerine verdiği iftar yemeğidir. Televizyona yansıdığı anda görüntüleriyle kulisleri bir anda hareketlendiren bu olaydan sonra Genelkurmay Başkanı Karadayı, 16 Ocak Perşembe günü haftalık görüşmede Cumhurbaşkanı'na, rahatsız olduklarını ve irtica tehdidi dolayısıyla endişeli olduklarını dile getirmiştir.

Ocak ayında, 1970'li yılların başından beri sözü edilen ve ilk girişimi 1977'de Süleyman Demirel Başkanlığındaki Milliyetçi Cephe hükümeti tarafından yapılan Taksim Cami, türban yasağının kaldırılması ve karayolu ile hacca gidiş gibi konularda hükümetin yapmış olduğu çıkışlar, kamuoyunu meşgul eden diğer olaylar olmuştur (Özgan, 2008: 68).

Hükümet ortaya koyduğu bir bildiriyle basın promosyonlarıyla ilgili bazı düzenlemeler geliştirmiştir. Bu kapsamda promosyonlar için daha evvel ödeme yapılması gerekmektedir ve Sanayi Bakanlığı'nın izni olmalıdır. Bu durumla ilgili yapılan başka bir düzenleme de "sansür yasası" şeklinde isimlendirilen, basın organlarının organizasyonunu hedef alan yasadır. Tasarı, gerçek dışı haber yayınlanmaması, ülkenin politik ve finansal saygınlığının zedelenmemesi, halkta panik yaratılmaması, otorite sahibi kurumları etkileyecek söylemlerde bulunulmaması, promosyonlarla alakalı regülasyona uyulmaması, ceza tutarının bir günlük gazete maliyeti ve reklamdan elde edilen gelir olarak hesaplanması konularından meydana gelmektedir.

Kanun tasarısı bir şirketin yalnızca tek bir yayın organı oluşturabileceğini kararlaştırmış, üretim, pazarlama, mali, yatırım, ihracat kurumları ve bunların paydaşlarının bu şirketi oluşturmasını engellemiştir. Tasarı ciddi tepkilerle karşı karşıya kalmıştır. 24 Kasım tarihinde bir kampanya ortaya çıkmış, Avrupa ve dünya çapında gazetecilerden tepkiler gelmiş, gazetecilerin imzasıyla 26 Kasım günü karar bir açıklamayla eleştirilmiştir.

Refah-Yol hükümetinin faaliyetleri, türlü sıkıntılar ile oluşturulan hükümetin sıkıntılarını daha da arttırmıştır. Eylemlerindeki milletle çatışmalı ve ayırıcı politika

biçimi ile hükümet kendi kabul edilirlğini azaltırken, laikliğı geri getirmeye ve politik arenayı yeniden dizayn etmeye çalışan 28 Şubat döneminin kabul edilirlğinin arttırılmasında da rol oynamıştır (Hongur, 2006: 44-47).

1.6. ANAP-DSP-DTP VE ECEVİT AZINLIK HÜKÜMETİ DÖNEMİNDE SÜRECE İLİŞKİN UYGULAMALAR

Necmettin Erbakan'ın başbakanlıktan istifa etmesiyle gözler Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e çevrilmiştir. RP-DYP-BBP aralarında ittifak kurduklarını açıkladıklarından Çiller görevin kendisine verilmesini beklemektedir. Demirel Çiller ve Erbakan'ın tepkilerine rağmen hükümet kurma görevini Mesut Yılmaz'a vermiştir. Meclis aritmetiğı hükümet kurma noktasında hiç de elverişli değildir. Fakat siyaset sahnesi kendi oyunları içerisinde yeniden şekillenmiş, Cumhuriyet Halk Partisinin dışarıdan desteklediğı ANAP-DSP-DTP hükümeti bağımsızlardan aldığı destekle ancak güvenoyu alabilmiştir.

Kurulan hükümetin sürece yönelik ilk icraatlarından birisi sekiz yıllık kesintisiz eğitimin kanunlaştırılması olmuştur. Fakat Türk eğitim sisteminde önemli reformlardan biri olan sekiz yıllık kesintisiz eğitim, Türkiye gündemine siyasal partilerin, eğitimcilerin ve sivil toplumun çağrılıyla girmemiştir. Cumhuriyetin irtica tehdidi altında bulunduğunu düşünen komutanlar, "durumdan vazife" çıkarmış, bunun sonunda, 28 Şubat tarihli Milli Güvenlik Kurulu toplantısında siyasi kesimlere bir "görev" vermişlerdir. Sekiz yıllık kesintisiz eğitim, işte bu görevin öncelikli gündem maddesi yaptığı bir mesele olmuştur (Barlas, 16.08.1997, Sabah). Teknik dille yapılması gereken tartışmalar 28 Şubat rejimi ile bu niteliğini kaybetmiş, "kırmızı kuvvetler"e (irtica) karşı "mavi kuvvetler"in (Cumhuriyetçiler) topyekûn mücadelesi şeklinde devam etmiştir (Akyol, 15.08.1997, Milliyet).

Seçimlerden beşinci çıkan partinin bayraktarlığında, dördüncü çıkan partinin zorlamasıyla ve Mesut Yılmaz'ın kendi grubuna "Benim de içime sinmedi ama mecburuz" sözleriyle açıkladığı tuhaf bir yöntemle hazırlanan bir tasarının en bağnaz savunucuları; İslam'a ilişkin hiçbir ilgisi ve bilgisi bulunmayan, bu milletin büyük bölümünün dini ve kültürü konusunda cahil kişilerden oluşmuştur (Çandar, 1997:

Sabah). Uzun tartışmaların ardından kabul edilen ve asker zoruyla çıkarılan¹ bu yasayla imam hatip liseleri, Anadolu liseleri, mesleki ve teknik liseler ile özel okulların orta kısımları kapatılmıştır.

“İrtica ile mücadele” kapsamında gündeme getirilen konulardan birisi de başörtüsü meselesidir. İçerik olarak ayırt edilemediğinden, ideolojik bir bakışla rejim açısından “kendi halinde olan” ve “tehlikeli olan”ı karşılamak üzere “başörtüsü” ve “türban” olarak iki farklı şekilde adlandırılan mesele büyük gerginliklere yol açmıştır. Başörtüsü, değişik vesilelerle varlığı gözlenen, ama daha çok eğitim almamış, her zaman değil, ama çoğunlukla köy ortamlarında kullanılan bir baş örtme biçimi; türban ise, kentsel kökenli olup sınıfsal olarak dikey hareketlilik gösterebilen ve çoğunlukla üniversite kampüslerinde varlığı gözlenen bir baş örtme biçimi olarak algılanmaktadır (Bilici, 1999: 38).

Bu dönemde sürece ilişkin olarak ele alınabilecek bir başka olay ise dönemin İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 06.12.1997’de Siirt’te yaptığı bir konuşmanın arasında okuduğu bir şiir nedeniyle hapse mahkum edilmesidir. Ziya Gökalp’a ait şiirin “Minareler süngü, kubbeler miğfer, camiler kışlamız, müminler asker.” kısmını okuması nedeniyle Hakkında Türk Ceza Kanunu’nun 312. maddesine göre “din, ırk, sınıf farkı gözeterek halkı kin ve düşmanlıklara tahrik ettiği” gerekçesiyle Diyarbakır Devlet Güvenlik Mahkemesi’nde açılan dava; içinde Suphi Dönmezer, Çetin Özek ve Uğur Alacakaptan gibi hukukçularında bulunduğu altı bilim adamının Erdoğan lehine bilirkişi raporları vermeleri ve DGM savcısının beraat istemine rağmen 10 ay mahkumiyetle sonuçlanmıştır (Kocabaş, 1999: 192).

Ayrıca bu dönemde camilerin yapım, yönetim ve denetiminde Diyanet İşleri Başkanlığı’nın belirleyici olması için yönetmelikler çıkarılırken, kamu kuruluşlarında çalışanlar için kılık-kıyafet genelgesi yayınlanarak yürürlüğe sokuldu. İçişleri ve Maliye Bakanlığı’nın yanı sıra Diyanet İşleri Başkanlığı’nın yayınladığı genelgelerle, kurban derilerinin Türk Hava Kurumuna verilmesi istendi. İrticai yayınlarla mücadele için Radyo Televizyon Üst Kurulu (RTÜK) harekete geçirildi. İl

¹ ODTÜ Rektörü Prof. Dr. Süha Sevük, 1997-1998 yılı açılış konuşmasında dile getirmiştir.

ve ilçelerdeki yurt, pansiyon, dersane ve okulları denetim altına almak için İçişleri Bakanlığı bünyesinde bir kurul oluşturuldu (Akpınar, 2006: 304).

28 Şubat sürecinin siyaset üzerindeki etkilerinin en belirgin şekilde görüldüğü olay, kuşkusuz Refah Partisi hakkında açılan dava ve bu davanın partinin kapatılmasıyla sonuçlanması olmuştur. Yapılan son seçimden birinci çıkan, hükümet ortağı olarak da ülkenin yönetimine gelen bir siyasi partinin, daha ziyade parti lideri ve mensuplarının konuşmaları delil gösterilerek kapatılması istemiyle dava açılmıştır. Birand'a (1997: Sabah) göre: "Asıl suçları, çabuk büyümeleri ve pastadan pay almaya başlamalarıdır. Hem oyları artmış hem de İslami kapitali güçlendirmişlerdir. Refah'ı sandıkta yenmek, İslamcı kapitale de daha büyük bir rekabetle karşı çıkmak varken, siyasilerimiz yine kısa ve zahmetsiz yolu seçmişlerdir". Görünen odur ki, Türkiye'de siyasi iktidarı değiştirmenin yolu seçimde değil, askeri, bürokratik, medyatik veya yasal darbeler de aranmaktadır (Barlas, 16.08.1997, Sabah).

Başsavcı'nın ardında RP Lideri Necmettin Erbakan Anayasa Mahkemesi'nde sözlü savunma vermiştir. Erbakan savunmasında şunları söylemiştir: Yüksek Mahkeme iktidarı değiştirmek isteyenlerce maksatlı olarak kullanılmak istenmektedir. İddialar ceza hukuku temel kurallarına ve Anayasa'ya da aykırı olduğuna göre, kesinlikle hukuka aykırı, hukuk kurallarına aykırı bir davadır. Partinin hükmü şahsiyetiyle laikliğe aykırılık iddiaları arasında sübut bulan hukuki delillerde bulunmamaktadır (Milliyet, 20.11.1997). Başsavcı ve partinin savunmasını alan Anayasa Mahkemesi 16 Ocak 1998' Refah Partisi'nin kapatılmasına karar vermiştir. Partinin kapatılmasına ilişkin gerekçeli karar Anayasa Mahkemesi tarafından açıklandıktan sonra bağımsız kalan eski RP'li milletvekilleri kısa süre önce kurulan Fazilet Partisine katılmışlardır.

Refah Partisi'nin kapatılmasının, temsil ettiği kesimi ve taleplerini ortadan kaldırmadığı 2002 ve 2007 seçim sonuçları ile ortadadır. Böyle bir tahmin edilebilirlik, yakın tarihe bakıldığında uzak bir varsayım olmadığına göre, RP'nin kapatılmasının ardındaki saik ne olmalıdır? RP'nin kapatılması ile ilgili olarak verilen mesaj, bu hareketin toplum içindeki meşruiyetini zedelemek ve bu yolla hareketi zayıflatmaktır. RP'nin çok ciddi olarak geri adım atmasına karşın partinin

kapatılması 28 Şubat taraftarları açısından tek çaredir. Zira tersine bir davranış, Refah-Yol Hükümeti'nin kurulmasından bu yana sürdürülen politikalar ile çelişecek, 28 Şubat'ı anlamsızlaştıracaktır (Özgan, 2008: 104).

Refah-Yol Hükümeti'nin sona ermesinden sonra kurulan ANAP-DSP-DTP hükümeti, sekiz yıllık kesintisiz eğitim kanunuyla hızlı başlamış, fakat arkasını getirememiştir. Hükümetin, iktidar partilerininin 276'yı sağlayamamış olmaları nedeniyle dışarıdan destek alması, politika üretmesini ve ülkeye hizmet etmesini engellemiştir. Öte yandan Refah-Yol hükümeti döneminde patlak veren fakat irtica gibi ülke gündemini daha çok meşgul eden bir konunun varlığı nedeniyle arka planda kalan Susurluk olayı yeniden ülke gündemine oturmuştur. Artık ekranlarda çetemaşya-siyaset ilişkileri üzerine kurulu kasetler dönmeştir.

İşadamı korkmaz Yiğit'in Türk bank ihalesine ilişkin açıklamalar yaptığı kaset ekranlarda yayınlanınca hükümet krizi oluşmuştur. Yiğit bu kasette, Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel ve Devlet Bakanı Güneş Taner'le görüşüğünü anlatmış ve şu ifadeleri aktarmıştır: "İhale günü saat 01: 00'de Başbakan, Çörtük'ü çağırdı. Çörtük sonra bana, "Başbakan, 'Zorlu 505'in üzerine çıkmayacak. Korkmaz 510'a çıksın.' diyor. 380'den yukarısını Taner ile paylaşmalısın. Başbakan'ın haberi var. Taner'e git" dedi. Başbakan'a gittim. Güneş Bey'le ne yaptın? dedi. Ek peşinat sorunun var dedim. 'Güneş Bey halledecek' dedi." Bu sözlerin yayınlanmasının ardından hükümeti dışarıdan destekleyen CHP Lideri Deniz Baykal, hükümetten desteklerini çektiğini, dolayısıyla derhal istifa etmeleri gerektiğini söylemiştir (Radikal, 11.11.1998).

Gelişmelerin ardından istifa etmeyen Yılmaz ve Taner hakkında üç gensoru önergesi verilmiş, 25 Kasım'da yapılan oylamayla hükümetin düşürülmesi üzerine Mesut Yılmaz Köşk'e çıkarak Başbakanlıktan istifa etmiştir. Bunun üzerine Cumhurbaşkanı hükümet kurma görevini Bülent Ecevit'e vermiş, Ecevit'in hükümeti kuramayarak görevi iade etmesinin ardından hükümeti kurmak üzere Yalım Erez görevlendirilmiştir. Ancak Yalım Erez'de hükümeti kuramamış ve görevi iade etmiştir. Cumhurbaşkanı'nın, görevi bir kez daha verdiği Ecevit, 18 Nisan 1999'da seçime gitmek üzere azınlık hükümeti kurmuştur.

Kurulan azınlık hükümeti döneminde gerçekleşen en önemli olay terörist başı Abdullah Öcalan'ın yakalanarak Türkiye'ye getirilmesi olmuştur. Türkiye'nin baskısı ile Suriye'den çıkmak zorunda kalan terörist başı, önce Rusya'ya, ardından Yunanistan'a ve en son olarak da İtalya'ya gitmiştir. Türkiye'nin iade isteklerine cevap vermeyen İtalya, Abdullah Öcalan'a ülkeden çıkma imkanı tanımıştır. Türkiye'de uzunca bir süre terörist başının nerde olduğu tartışılmış, 16 Şubat 1999'da Kenya'da yakalanarak Türkiye'ye getirilmiştir. Milli Askeri Strateji Konsepti'nde, irticanın ardından ikinci öncelikli tehdit halinde olan terör konusundaki bu gelişme, 28 Şubat süreciyle doğrudan ilgili olmasa da, yaklaşık iki ay sonra yapılan seçimleri önemli ölçüde etkilemiştir.

1.7. POSTMODERN DARBE ÖNCESİ KREŞENDO

Kreşendo, büyük senfonilerin sonuna doğru, gürlük derecesi birden değil, yavaş yavaş arttırılarak orkestranın coşması anlamına gelmektedir. 1996 yılı sonları ile 1997 yılının Ocak ve Şubat aylarında yaşanan olaylara bakıldığında, Türkiye'de gerginlik üzerine kurulu bir "kreşendo"nun sahnelendiği görülmektedir.

Bu gerginlik kreşendosunun parçalarından en önemlisi Refah-Yol hükümeti zamanında gerçekleşen ve hem hükümeti hem de devleti zor durumda bırakan, 3 Kasım 1996'da "Balıkesir'in Susurluk ilçesinde meydana gelen kaza ile ortaya çıkan, Susurluk Olayı"dır.

Susurluk'ta meydana gelen kazada, aracı kullanan eski İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Hüseyin Kocadağ'la birlikte kırmızı İnterpol bülteniyle katliam sanığı olarak aranan Abdullah Çatlı ve sevgilisi Gonca Us kaza yerinde ölürken, DYP Şanlıurfa milletvekili Sedat Bucak yaralı olarak kurtulmuştur (Yetkin, 2007: Radikal). Kazadan sonra yapılan araştırmada Abdullah Çatlı'nın, sahte isme düzenlenmiş pasaportlarla son iki yıl içinde 122 kez yurt dışına gittiği saptanmıştır. Susurluk olayına ilişkin Başbakanlık Teftiş Kurulu'nun hazırlamış olduğu raporda, dönemin İçişleri Bakanı Mehmet Ağar hakkında, "Çatlı'ya sahte belgeyle silah ruhsatı verilmesi, Topal cinayeti zanlısı üç polisin serbest bırakılması, Tarık Ümit'in kaçırılması ve uyuşturucu kaçakçısı Yaşar Öz'ün serbest bırakılması", DYP Şanlıurfa milletvekili Sedat Bucak hakkında, "Abdullah Çatlı'yı sakladığı", DTP İstanbul milletvekili Necdet Menzir hakkında ise, "Yaşar Öz'ün evinde bulunan silah

ve belgeleri savcılığa intikal ettirmedeği” gerekçesiyle soruşturma açılması istenmiştir (Sabah, 11.01.1997). Adalet Bakanı Şevket Kazan, Susurluk ile ilgili bir soruya verdiği cevapta, “Görüyorsunuz hem hükümet, hem İçişleri hem de Adalet Bakanlıkları faili meçhulleri ortaya çıkarmak için büyük gayret içinde. 1997 yılı çok önemli faili meçhullerin de belirli hale geldiği bir yıl olacak” yanıtını vermiştir (Sabah, 07.01.1997).

Susurluk skandalı sonrası artan “Temiz Toplum” taleplerinin hedefine ulaşamayacağını savunan Anavatan Partisi Kocaeli milletvekili Hayrettin Uzun, “Çünkü o zaman Türkiye hapishaneye döner. Bu kirli işler çok uzun yıllardan beri vardı. Türkiye’de silahlı çetelerden çok sivil çeteler vardır. Şimdi sivil çeteler, silahlı çetelere, “silahı bırakın öyle beraber olalım” diyorlar. Bu pislikler öyle kolay kolay temizlenemez” derken, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, Susurluğun da örtbas edilmesine ilişkin kamuoyunda oluşan yoğun tepkiler üzerine “Susurluk ve bunu takip eden olaylar ve benzeri hadiseler, tarafımdan sonuna kadar ve hiçbir şekilde aksatılmaz bir titizlikle takip edilecektir. Kimsenin olayları örtbas etmeye, kanıtları yok etmeye, devleti zan ve itham altında bulundurmaya, vatandaşta rejim inancını sarsmaya, devletin kurumlarını kötülemeye ve çalışamaz hale getirmeye ve halkımızı karamsarlığa sürüklemeye hakkı olamaz” demiştir (Sabah, 01.01.1997).

Anlaşılan o ki ayna, her bakana farklı muamele yapıyor, farklı şeyler gösteriyordu. Aynanın karşısında bu kez Mehmet Barlas vardı. Barlas ise tepkisini, “Acaba bugün kimi kışkırtsam? Darbe kışkırtıcılığı yapıp, ekonomik kriz mi pompalسام? Acaba Susurluk’tan girip, Refah-DYP koalisyonundan mı çıksam? Başlarım böyle demokratik siyasete! Hacca isteyen karayolundan gitmeliymiş. Hacca karadan gitmek “Misak-ı Milli”ye de, cumhuriyetin temel ilkeleri”ne de aykırıdır! Ah şöyle Ali Kalkancı ile Müslüm Gündüz’ün arasında Erbakan’ın durduğu, onların önünde de, Fadime ve Emire Hanımların oturmakta olduğu bir fotoğraf bulup, bunu gazetelere ve televizyon kanallarına versem! Ya da şöyle bir fotoğraf olsa: Masanın üstünde bir tabanca, bir de Kuran bulunsa, masanın çevresinde, Ömer Lütfi Topal, Abdullah Çatlı, Oral Çelik, Tansu Çiller ve Mehmet Ağar, ellerini silah ve Kuran’a basarak, yemin ederken görünseler. Bir şeyler yapmam şart... Göstereceğim onlara günlerini!” (Barlas, 16.08.1997, Sabah).

Gazeteciliğin iki duayeninin aynaya baktıklarında gördükleri oldukça farklı olmuştur. Madem bir gerilim kreşendosu söz konusudur, o halde bir şeyler yapmak gerekmektedir. Dönemin RP milletvekili Hasan Hüseyin Ceylan'ın 27 Mart 1994 yerel seçimlerden önce Hollanda'da yapmış olduğu bir konuşmanın bandı Kasım ayı ortalarında ekranlarda yayınlanmıştır. Ceylan konuşmasında, "1974 CHP-MSP iktidarı günlerinde, Başbakan Ecevit'i ikna ile İmam-Hatip Okulları'nı İmam-Hatip Liseleri'ne çevirdiklerini, bu okullara lise statüsü vermekle Türkiye'nin en büyük devrimini yaptıklarından bahsetmiştir. İmam-Hatip Okulu mezunlarının Harp Okullarına girmesi üzerinde durarak, kendisinin ve Tayyip Erdoğan'ın 1979'da Harp Okulu'na girmiş olmaları halinde pilot binbaşı rütbesine ulaşmış olacaklarını, böylesi bir durumda Körfez Krizi sırasında İncirlik'ten kalkıp Müslümanları bombalamayacaklarını söylemiştir." (Kocabaş, 1998: 102). Böylece 1970'li yıllarda gerçekleşen ve 1994 yerel seçimlerinde dillendirilen bir konu, bu kez de kreşendo havasına katkıda bulunmak üzere cilalanarak yeniden gündeme getirilmiştir.

Görevini "alının akıyla" yapan medya, bu dönemlerde malzeme bulmada hiç zorluk çekmemiştir. Susurluk olaylarına ilişkin tartışmaların zirve yaptığı ve toplumun her kesiminde tartışıldığı bir dönemde Aczmendi Tarikatı'nın Lideri Müslüm Gündüz, bir evde genç bir bayanla, medya eşliğinde, yarı çıplak yakalanmıştır. Aczmendi şeyhi ile yakalandıktan sonra yaptığı açıklamada Fadime Şahin, Kadiri Tarikatına bağlı şeyh Ali Kalkancı'nın tuzağına düştüğünü belirtmesi üzerine ülkedeki tartışmalar bir anda devlet-mafya-siyaset üçgeninden, Gündüz-Kalkancı-Fadime üçgenine kaymıştır. Ekranların aranan yüzü haline gelen Fadime Şahin, konuk olduğu haber bültenlerine rating rekorları kırdırıştır (Sabah, 08.01.1997).

31 Aralık gecesi Sincan Belediye Başkanı'nın organize ettiği "Kudüs Gecesi" o dönemki en çalkantılı meseledir. İran büyükelçisi 'nin de davet edildiği etkinlikte, Hizbullah ve Hamas önderlerinin posterleri bulunmaktadır. Gecenin başlamasından sonra Filistinlilerin İsrail askerlerine karşı başlattıkları "intifada"yı temsil eden oyun sahnelenmiştir. Sahnelenen oyun, Belediye Başkanı Bekir Yıldız'ın başörtüsü ve Başbakanlıkta tarikat liderlerine verilen iftar yemeğine ilişkin heyecanlı fakat aşırı sözleri ile İran Büyükelçisinin maksadını aşan sözleri ertesi sabah büyük tartışmalara yol açmıştır. TBMM Başkanı Mustafa Kalemli, "Tertip edenlerde

konuşanlarda çizmeyi aştılar. Yargı üzerine düşeni yapar” derken, Karadayı, “İşte gerçek yüzleri. Söyleyecek söz bulamıyorum. Amaçları Türkiye’yi çağdaş dünyanın dışladığı İran yapmak” sözleriyle eleştirmiştir.

Olaylardan sonra hemen Dışişleri Bakanlığına çağrılan İran Büyükelçisi Bagheri’ye “ülkenin içişlerine karışarak rejim karşıtlarını yüreklendirdiği” gerekçesiyle sert bir nota verilmiştir. 3 Şubat tarihinde Genelkurmayda bir araya gelinmesinden sonra 4 Şubat günü Sincan’a doğru tanklar yürütülmüştür. 5’i tank olmak üzere toplamda 25 askeri araç Sincan’da hareket etmişler, tankların ikisinde arıza ortaya çıktığı için orada kalmışlardır. Darbe ile ilgili söylemlerin ortaya çıkmasına neden olan durum Genelkurmay tarafından tatbikat şeklinde nitelendirilmiş; fakar ardından demokrasiye balans ayarı yapıldığı açıklaması gelmiştir. (Akpınar, 2006: 152-162).

1.8. Diğer Gelişmeler

Asker ve siyasetçi geriliminin en üst seviyede devam ettiği bu dönemde oluşan gerilim bazen sınırları aşmış ve Erzurum Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Osman Özbek’in Başbakan Erbakan’a seviyesi düşük hakaretler etmesine kadar varmıştır.²

Normal şartlar altında bu davranışları sergileyen bir devlet görevlisi hakkında adli ve idari olarak inceleme başlatılmış olması gerekmektedir. Zira dönem içerisinde bu mevzu gündemde yerini almıştır.

Bayramoğlu’na göre dönem, “bir generalin başbakana büyük hakaretler edebildiği ve bu generalin Silahlı Kuvvetler tarafından desteklendiği ve bu generalin görüşlerinin TSK’nin görüşlerinin olduğunun açıklandığı bir dönemdir” (Bayramoğlu, 2007: 203).

Tüm bu gelişmelerin neticesinde silahsız kuvvetlerin Erbakan’ı düşürmesi beklenmektedir. Meclis operasyonları belirgin bir seviyeye yükselmiş, siyaset hayatına Meclisin parçalı yapısı hâkim olmuştur.

² 18.04.1997 tarihinde Erzurum Jandarma Bölge Komutanı Tuğgeneral Osman Özbek, milletvekilleriyle birlikte hacca giden Necmettin Erbakan hakkında yaptığı bir konuşmada saygıdan uzak ifadeler kullanmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. 28 ŞUBAT SÜRECİ

2.1. 28 ŞUBAT MİLLİ GÜVENLİK KURULU TOPLANTISI

“TSK, demokrasiye inanmaktadır. Bizim için laiklik, demokrasi kadar önemlidir. Din ahlaktır. Ahlaksız bir adamın dini de olmaz. Dindarlıkla siyaset, birbirine karıştırılmamalıdır. MGK’da, Türkiye’nin birçok meseleleri görüşülmektedir. Özellikle, komşularımızla ilişkilerde, bir düşman çemberinin içindeyiz. Böyle bir dönemde, Cumhuriyet’in temel ilkeleri konusunda, toplumda, yaygın bir tartışma ortamı yaratılmaktadır. Köktendinci akımlar, Türkiye’de psikolojik bir rahatlama içindedir. Destek alarak yavaş yavaş, laik demokratik Cumhuriyet’i değiştirmeye yönelik, hazırlıklara girişmektedirler.”

Genelkurmay Başkanı İsmail Hakkı Karadayı’nın konuşmasının ardından Kuvvet Komutanları söz alarak, MİT Raporuna ve irtica raporlarına dayanarak laik demokratik Cumhuriyet’e vurgu yaparak Refah-Yol Hükümeti’nin 8 aylık faaliyetlerinden örnekler vererek şu ifadelerde bulundular (Gülmez, 2014: 152-153):

- “Son dönemlerde, açılan cami sayısı, okul sayısı, örgün eğitim ile Kur’an kursları arasındaki fark dikkat çekicidir.
- Laikliğe, Anayasaya, Atatürk İlke ve İnkılapları ile devrim yasalarına aykırı davranışlar, özendirilip, yüreklendirilmektedir.
- Bazı Hükümet üyeleri, tavırları ve açıklamaları ile birlikte, laikliğe, Atatürk İlke ve İnkılaplarına, Anayasaya ve yasalara aykırı hareket etmektedirler.
- Özellikle Erzurum, Yozgat, Sultanbeyli ve Kayseri’de şariat devleti özentileri organize durumdadır.
- Tutuklanarak cezaevine konulan Sincan Belediye Başkanı Bekir Yıldız, yargılanıp cezalandırılmalıdır.
- Kur’an Kursları ve İmam-Hatip Okulları, irtica faaliyetleri için önemli bir kaynak haline gelmiştir, derhal 8 yıllık kesintisiz eğitime geçilmelidir.
- Tarikat liderlerinin, bir başbakan tarafından onurlandırılması ve ön plana çıkarılması, devrim yasalarına aykırı bir davranıştır.

- Dergâh ve tarikat faaliyetleri artmış, oysaki devrim yasaları, bunların mutlaka kapatılmasını gerektirmektedir.

- Tarikatlar, vakıflar aracılığı ile örgütlenmekte, köktendinci finans kuruluşları, radyo ve TV kanalları kurmakta ve bunlar aracılığı ile halkımız rejime karşı kışkırtılmaktadır.

- Adalet Bakanı Şevket Kazan'ın Alevi vatandaşları ile ilgili sözleri, toplumsal barışı tehlikeye düşürecek niteliktedir.

- Sonuç olarak Genelkurmay Başkanlığı tarafından hazırlanmış olan öneriler MGK Kararları olarak kabul ve ilan edilmeli ve gereği yerine getirilmelidir.”

Bu toplantıda yapılan genel değerlendirmenin ardından komutanların gündeme getirmiş oldukları irticaya karşı 18 maddelik tedbirler paketi tartışmaya açıldı. Komutanlar ısrarla 18 maddelik tedbirler içeren önerilerin MKG kararı olarak hükümete gönderilmesi ve gereğinin yapılmasını istediler (Tayyar, 2009: 67).

Tarihi 28 Şubat 1997 MGK Toplantısı uzun ve tartışmalı gündem ve konuların sonucunda saat 24.00'a doğru sona erdi ve toplantı sonucunda ortaya çıkan Basın Bildirisi (Çelik, 2004: 452), MGK Genel Sekreterliği tarafından basın kuruluşlarına gönderildi (Gülmez, 2014: 157). Basın kuruluşlarına ulaştırılan söz konusu Basın Bildirisi ekinde, MGK toplantısında alınan 406 sayılı karar (Meclis Araştırması Komisyonu Raporu, 2012: 1041-1044) ve bu kararın EK-A'sı yer almıştır (Gülmez, 2014: 159). 18 maddelik MGK bildirisiyle askerler ülke siyasetine yeniden ağırlığını koydu (Demir ve Üzümcü, 2002: 160). Toplantı sonrası yeni bir tartışma ortaya çıktı. “Hükümet, bu kararların anayasa denetimi yapıldıktan sonra uygulanmak üzere gönderildiğini, asker ise kayıtsız şartsız uygulanmak amacıyla hükümete bildirildiğini öne sürdüler (Tayyar, 2009: 68).”

Mart 1997'de Batı Çalışma Grubu (BÇG) oluşturuldu (Kılıç, 2012: 3). “BÇG'nun görevi, irtica tehdidinin Türkiye'deki resmini ortaya çıkarmak ve emniyet asayiş planlarını güncel hale getirmektir (Şeyma, 2011: 33).” Batı Çalışma Grubu 18 maddelik irticayla mücadele paketinin takibini üstlendi. Fakat zamanla bu kurum sürecin tüm kontrolünü ele geçirdi. Daha sonra da tüm Türkiye'nin BÇG tarafından fişlendiği ortaya çıktı. “Refahyol'un yıkılmasından sonra BÇG, faaliyetlerine bir süre devam etti.” Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun Ağustos 1998'de Genelkurmay

Başkanı olmasıyla birlikte 28 Şubat kadrolarının tasfiye süreci başladı ve bu yeni dönem BÇG'nin de sonu oldu (Tayyar, 2009: 75-77). 28 Şubat sürecinin uzun yıllar devam etmesinde Emniyet Asayiş Yardımlaşma Birlikleri (EMASYA) ve BÇG'nun payı büyüktür (Akın, 2011: 33).

21 Mayıs 1997'de RP'nin iktidarda bulunduğu dönem içerisinde, Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş RP hakkında "Laik Cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri gerçekleştirdiği" sebebiyle Anayasa Mahkemesi'ne dava açtı. 21 Mayıs 1997 tarihli iddianamede, "RP'nin Anayasa'nın 68. Maddesi'nin 4. Fıkrasına aykırı etkinliklerde bulunarak, laiklik ilkesine aykırı eylemlerin odağı haline geldiğinin açıkça anlaşıldığını" belirtilmiş ve temelli olarak kapatılmasına karar verilmesi istenmiştir (Gülmez, 2014: 216).

18 Haziran 1997'de ise Başbakan Necmettin Erbakan Çankaya Köşkü'ne çıkarak istifasını Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e sundu (Tayyar, 2009: 104). Çünkü 28 Şubat 1997'deki MGK toplantısında savunulan politikalar RP'ce kabul edilemezdi; Erbakan istifa etmek durumunda kaldı (Greenwood, 2005: 14).

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 20 Haziran 1997'de hükümeti kurma görevini ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a verdi. 30 Haziran 1997'de ANASOL-D hükümeti kuruldu ve 12 Temmuz'da da güvenoyu aldı (Öztürk, 2006: 14). 21 Mayıs 1997'de açılan kapatma davası 16 Ocak 1998'de sonuçlandı ve Refah Partisi kapatıldı. Bu dava sonucunda Necmettin Erbakan, Şevket Kazan, Ahmet Tekdal, Şevki Yılmaz, Hasan Hüseyin Ceylan, İbrahim Halil Çelik ve Şükrü Karatepe 5 yıl süreyle siyaset yasağına mahkum oldu. Bu gelişmeden sonra RP, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurdu fakat davayı kazanamadı (Akın, 2011: 41).

2.2. 28 Şubat Kararları

Milli Güvenlik Kurulu ile Erbakan'ın başbakanlığındaki 54. hükümet arasında yapılan toplantı ardından alınan kararlar Türk siyaset tarihine "28 Şubat Kararları" olarak geçmiştir. Radikal dinci faaliyetlere ilişkin MİT raporunun ele alındığı toplantıdan sonra alınan kararlar için bir çeşit "sivil muhtıra" yorumu yapılmıştır.

Tarihi toplantıda alınan 18 maddelik karar metni şu maddelerden oluşmaktadır:

Millî Güvenlik Kurulu'nun 28 Şubat 1997 tarih ve 406 Sayılı Kararına Ek-A (rejim aleyhtarı irticai faaliyetlere karşı alınması gereken tedbirler) 28 Şubat 1997 tarih ve 406 sayılı MGK Kararı'nın Eki'dir (Çiçek, 1997: 29-31)

1. Anayasamızda cumhuriyetin temel nitelikleri arasında yer alan ve yine anayasanın 4'üncü maddesi ile teminat altına alınan laiklik ilkesi büyük bir titizlik ve hassasiyetle korunmalı, bunun korunması için mevcut yasalar hiçbir ayırım gözetmeksizin uygulanmalı, mevcut yasalar uygulamada yetersiz görülüyorsa yeni düzenlemeler yapılmalıdır.
2. Tarikatlarla bağlantılı özel yurt, vakıf ve okullar, devletin yetkili organlarınca denetim altına alınarak Tevhid-i Tedrisat Kanunu gereği Millî Eğitim Bakanlığı'na devri sağlanmalıdır.
3. Genç nesillerin körpe dimağlarının öncelikle cumhuriyet, Atatürk, vatan ve millet sevgisi, Türk milletini çağdaş uygarlık düzeyine çıkarma ülkü ve amacı doğrultusunda bilinçlendirilmesi ve çeşitli mihrakların etkisinden korunması bakımından:
 - a) 8 yıllık kesintisiz eğitim, tüm yurttan uygulamaya konulmalı.
 - b) Temel eğitimi almış çocukların, ailelerinin isteğine bağlı olarak, devam edebileceği Kuran kurslarının Millî Eğitim Bakanlığı sorumluluğu ve kontrolünde faaliyet göstermeleri için gerekli idari ve yasal düzenlemeler yapılmalıdır.
4. Cumhuriyet rejimine ve Atatürk ilke ve inkılâplarına sadık, aydın din adamları yetiştirmekle yükümlü, milli eğitim kuruluşlarımız, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun özüne uygun ihtiyaç düzeyinde tutulmalıdır.
5. Yurdun çeşitli yerlerinde yapılan dini tesisler belli çevrelere mesaj vermek amacıyla gündemde tutularak siyasi istismar konusu yapılmamalı, bu tesislere ihtiyaç varsa, bunlar Diyanet İşleri

Başkanlığı'nca incelenerek mahalli yönetimler ve ilgili makamlar arasında koordine edilerek gerçekleştirilmelidir.

6. Mevcudiyetleri 677 sayılı yasa ile men edilmiş tarikatların ve bu kanunda belirtilen tüm unsurların faaliyetlerine son verilmeli, toplumun demokratik, siyasi ve sosyal hukuk düzeninin zedelenmesi önlenmelidir.
7. İrticai faaliyetleri nedeniyle Yüksek Askerî Şûra kararları ile Türk Silahlı Kuvvetleri'nden (TSK) ilişkileri kesilen personel konusu istismar edilerek TSK'yi dine karşıymış gibi göstermeye çalışan bazı medya gruplarının silahlı kuvvetler ve mensupları aleyhindeki yayınları kontrol altına alınmalıdır.
8. İrticai faaliyetleri, disiplinsizlikleri veya yasadışı örgütlerle irtibatları nedeniyle TSK' dan ilişkileri kesilen personelin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında istihdamı ile teşvik unsuruna imkan verilmemelidir.
9. TSK' ya aşırı dinci kesimden sızmaları önlemek için mevcut mevzuat çerçevesinde alınan tedbirler; diğer kamu kurum ve kuruluşları, özellikle üniversite ve diğer eğitim kurumları ile bürokrasinin her kademesinde ve yargı kuruluşlarında da uygulanmalıdır.
10. Ülkemizi çağdışı bir rejimden ve din istismarının sebep olabileceği muhtemel çatışmadan rejim aleyhtarı, faaliyet, tutum ve davranışlarına mani olunmalı, bu maksatla İran'a karşı komşuluk münasebetlerimizi ve ekonomik ilişkilerimizi bozmayacak, fakat yıkıcı ve zararlı faaliyetlerini önleyecek tedbirler paketi hazırlanmalı ve yürürlüğe konmalıdır.³
11. Aşırı dinci kesimin Türkiye'de mezhep ayrılıklarını körüklemek suretiyle toplumda kutuplaşmalara neden olacak ve dolayısıyla milletimizin düşmanca kamplara ayrılmasına yol açacak çok tehlikeli faaliyetler yasal ve idari yollarla mutlaka önlenmelidir.
12. T.C. Anayasası, Siyasi Partiler Yasası, Türk Ceza Yasası ve bilhassa Belediyeler Yasası'na aykırı olarak sergilenen olayların sorumluları

³ MGK kararları kamuoyuna yansıtılırken 10. madde gizli tutulmuştur. Bu madde 12 Nisan 1997 tarihli Radikal Gazetesinde yayınlanır.

hakkında gerekli yasal ve idari işlemler kısa zamanda sonuçlandırılmalı ve bu tür olayların tekrarlanmaması için her kademedede kesin önlemler alınmalıdır.

13. Kıyafetle ilgili kanuna aykırı olarak ortaya çıkan ve Türkiye’yi çağdışı bir görünüme yöneltecek uygulamalara mani olunmalı, bu konudaki kanun ve Anayasa Mahkemesi kararları taviz verilmeden öncelikle ve özellikle kamu kurum ve kuruluşlarında titizlikle uygulanmalıdır.
14. Çeşitli nedenlerle verilen, kısa ve uzun namlulu silahlara ait ruhsat işlemleri polis ve jandarma bölgeleri esas alınarak yeniden düzenlenmeli, bu konuda kısıtlamalar getirilmeli, özellikle pompalı tüfeklere olan talep dikkatle değerlendirilmelidir.
15. Kurban derilerinin, mali kaynak sağlamayı amaçlayan ve denetimden uzak rejim aleyhtarı örgüt ve kuruluşlar tarafından toplanmasına mani olunmalı, kanunla verilmiş yetki dışında kurban derisi toplattırılmamalıdır.
16. Özel üniforma giydirilmiş korumalar ve buna neden olan sorumlular hakkında yasal işlemler ivedilikle sonuçlandırılmalı ve bu tür yasadışı uygulamaların ulaşabileceği vahim boyutlar dikkate alınarak, yasa ile öngörülmemiş bütün özel korumalar kaldırılmalıdır.
17. Ülke sorunlarının çözümünü “Millet kavramı yerine ümmet kavramı” bazında ele alarak sonuçlandırmayı amaçlayan ve bölücü terör örgütüne de aynı bazda yaklaşarak onları cesaretlendiren girişimler yasal ve idari yollardan önlenmelidir.
18. Büyük Kurtarıcı Atatürk’e karşı yapılan saygısızlıklar ve Atatürk aleyhine işlenen suçlar hakkındaki 5816 sayılı kanunun istismar edilmesine fırsat verilmemelidir.

2.2.1. 28 Şubat Kararları Sürecindeki Uygulamalar

Komutanların edilgen konumlarını bırakıp müdahil bir konuma geçmelerine yol açan olay Başbakan Necmettin Erbakan’ın 12 Ocak tarihinde verdiği iftar yemeğidir. Yemeğe verilen yanıt 17 Ocak’ta Cumhurbaşkanı Demirel’e

Genelkurmay karargâhında verilen irtica brifingi olmuştur. 27 Ocak MGK'sında irtica tehdidi gündeme gelmiştir. Şubat başındaki Sincan krizini, 28 Şubat MGK kararları izlemiştir. Ocak sonrası dönem MGK'nın Refah'ın dizginlenmesine dönük bir zemin olarak kullanılmasından, irticanın bir numaralı tehdit olarak belirlenmesine, Refah'ın irticadan sorumlu tutulduğu brifinglere kadar uzanan çeşitli şekiller alan bir müdahale sürecine tanıklık etmiştir.

Öztürk, altında dönemin Başbakanı Necmettin Erbakan'ın imzasının bulunduğu, MGK Genel Sekreterliği'ne ait 18 maddeden oluşan yazının, oldukça önemli olduğunu, izleyen dönemde adı sıkça geçecek olan “Batı Çalışma Grubu” veya Başbakanlık Takip Kurulunun bu yazıya istinaden Başbakanlıkta oluşturulduğunu ve faaliyetlerini buradan sürdürdüğünü belirtmiştir (Öztürk, 2006: 63).

2.2.2. Batı Çalışma Grubu

1990'ların ilk yarısında TSK öncelikli hedef olarak PKK'yı görmüş ancak, 1990'ların ikinci yarısı gelip Erbakan'ın Refah Partisi, seçimlerden birinci parti çıkınca ve Refahyol iktidarı işbaşına gelince birinci öncelikli tehdit olarak “irticayı” görmeye başlamıştır. Güven Çalışma Grubu'nun terörle mücadelede elde ettiği başarıyı örnek göstererek, irticayla mücadele için de “Batı Çalışma Grubu”nu kurmuştur (Kılıç, 2012: 3).

Batı Çalışma Grubu, Deniz Kuvvetleri'nde kurulup bütün birliklere teşmil edilen çekirdek cunta kadrosudur. Ordu içinde ve sivil hayatta fişlemeler yapmış, istihbarat örgütü şeklinde çalışmıştır. Yaklaşık 6 milyon kişiyi özel hayatıyla birlikte fişlediği tahmin edilmektedir (Korucu, 2012: 23).

Mayıs 1997 başlarında Emniyet İstihbarat Daire Başkanlığı Deniz Kuvvetleri Komutanlığı'ndan bir belge ele geçirir. Bu belgeden Batı Çalışma Grubu adlı illegal bir örgütün kurulduğu ve bu örgütün insanları fişlemekte ve darbe hazırlığı yapmakta olduğu anlaşılır.

Emniyet mensupları bu belgeyi İçişleri Bakanı Meral Akşener'e gösterirler. Meral Akşener bu belgeyi Tansu Çiller'e iletir. Tansu Çiller bunu Başbakan Erbakan'a iletir. Böylece hükümet ilk kez BÇG'nin varlığından haberdar olur.

Erbakan bunu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e, Demirel'de bu belgeyi Genelkurmay Başkanı Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'ya iletir. Böylece asker emniyet tarafından izlendiğini öğrenir. Genelkurmay Başkanı'nın BÇG'yi oluşturanlar hakkında tahkikat açması beklenirken, Genelkurmay Başkanı belgeyi İçişleri Bakanlığı'na kimin sızdığını araştırmaya başlar. Belgeyi sızdıranın Onbaşı Kadir Sarmusak, belgeyi alanın ise Emniyet İstihbarat Daire Başkanı Bülent Orakoğlu olduğu ortaya çıkar.

Sermaye çevrelerinde Refahyol hükümeti ile ilgili olarak da bazı endişeler mevcuttur. Birçok konuda yeteri kadar ikna edemeyecekleri düşünüldüğünden bu huzursuzluk Refahyol hükümetine yönelik bir kampanya şeklinde örgütlemek istenmiştir.

Demokrasinin işleyişindeki temel ilke, silahlı gücün sivil güce, yani askeri birimlerin iller düzeyinde sivil gücün temsilcisi olan valiliklere bağlı hareket etmesidir. Hiçbir demokratik ülkede, askeri güç kendi başına denetimsiz bırakılma makta, siviller tarafından kontrol edilmektedir.

2.2.3. Emniyet Asayiş Yardımlaşma Birlikleri

Emniyet, Asayiş Yardımlaşma Birlikleri 1960'lerden beri varlığını devam ettirmiştir. Bir toplumsal hareket olduğunda valilikler zor durumda kalırsa, İller Kanunu'na göre, valilikler, askeri birimlerden yardım isteyebilmekle yetkilendirilmiştir. Bunun için de, Silahlı Kuvvetlerde, o askeri birliklerin nasıl hareket edeceğine dair tali bir yapılanma ve planlar oluşturulmuştur.

Bayramoğlu, "21 Temmuz 1997 tarihinde dönemin harekât başkanı Korgeneral Çetin Doğan ile İçişleri Bakanlığı Müsteşarı Ünüsan arasında imzalanan Genelkurmay Başkanlığı ile İçişleri Bakanlığı arasında 5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/D maddesi gereğince alınması gereken müşterek tedbirlere ilişkin protokol, mülke idare sistemini tahrip eden bir tasarruf olarak düzenlenmiştir" dese de (Bayramoğlu, 12.04.2004, Radikal), Genelkurmay Başkanlığının konu ile ilgili olarak 16 Mart 2004 tarihli basın açıklaması şu şekildedir:

Valiler güvenliğini sağlamakla yükümlü oldukları illerdeki güvenlik problemlerini, emniyet teşkilatının gücüyle çözemelerse veya çözemeyeceklerini

düşünürlerse, askeri birliklerin olaya dahil olmasını talep edebilirler ve askeri birlik komutanı emniyet teşkilatına komuta ederek, olaya müdahalede bulunur. Askeri birliğin bu yetkisi yasalarca tanımlanmıştır. Sorun emniyet birimlerince müdahale edilemeyecek bir düzeye yükseldiği zaman, komuta eden komutanın, sorunu ortadan kaldırmak için, muhtemel senaryolar hazırlamasının, meydana gelebilecek türlü durumlar hakkında bilgi elde etmesinin, elde ettiği verilere göre çeşitli eğitim ve kontrol çalışmaları yapmasının gerekliliği görülmektedir. 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu ve bununla bağlantılı olarak Genelkurmay Başkanlığı ve İçişleri Bakanlığının ortaya koyduğu belge bunu düzenlemektedir.

Talep formunun bütünü gerici, ayrılıkçı, terörist eylemlerle alakalı taleplerden meydana gelmektedir. Üç maddeden oluşan ve medya yoluyla çarpıtılan talepler ise, karargah subaylarının kişisel eksiklikleridir. Olay TSK'nin içinde çözülecek bir durumdur. Problemin ortadan kaldırılması için gerekenler yapılacaktır. Çalışanların faaliyetleriyle gerçekleşen eylemlerde, kişisel kusurlar nedeniyle sorunların ortaya çıkması mümkündür. Kabul edilemez olan konu, kişisel hataların bir kuruma atfedilmesi, yanlış kurumların ve bireylerin olaydan sorumlu tutulmasıdır (<http://www.mynet.com/haber/amp/guncel/fisleme-haberleri-saptirildi-116917-1>).

5442 sayılı İl İdaresi Kanununun 11/D maddesi⁴ Valiler, sorumlu ilde çıkabilecek veya çıkan olayların, emrindeki kuvvetlerle önlenmesini mümkün görmedikleri veya önleyemedikleri; aldıkları tedbirlerin bu kuvvetlerle uygulanmasını mümkün görmedikleri veya uygulayamadıkları takdirde, diğer illerin kolluk kuvvetleriyle bu iş için tahsis edilen diğer kuvvetlerden yararlanmak amacıyla, İçişleri Bakanlığından ve gerekirse Jandarma Genel Komutanlığının veya Kara Kuvvetleri Komutanlığının sınır birlikleri dahil olmak üzere en yakın kara, deniz ve hava birlik komutanlığından mümkün olan en hızlı vasıtalar ile müracaat ederek yardım isterler demekte ve geçerliliğini korumaktadır.

2.2.4. İrtica Brifingleri

İrticanın Türkiye'nin bir numaralı tehdidi haline geldiği saptamasının basına duyurulduğu brifing 29 Nisan tarihinde düzenlenmiştir. İkinci önemli adım, aynı brifingin Başbakan Erbakan'a da verildiği 26 Mayıs tarihli Yüksek Askeri Şura

⁴ 5442 sayı 10.06.1949 tarih İl İdaresi Kanunu Değişik: 29.08.1996-4178/1. md

toplantısı olmuştur. Bunu 10 Haziran'da önce Yüksek Yargı'ya, ertesi günü basın ve ardından iş çevrelerine verilen ve talep üzerine tekrarlanan brifingler serisi izlemiştir (Ergin, 02.11.1997, Hürriyet).

Reel koşulları okumak konusunda tam anlamıyla başarı gösteremeyen, ilk gün atması gerektiği halde geç attığı adımlarla siyasi arenada sıkıntılı bir dönem yaşatan, Erbakan, politikalarıyla bir anlamda askerin siyasallaşmasını beslemiştir (Bayramoğlu, 2007: 256).

Brifinglerin ortaya koydukları, TSK'nin, milli askeri stratejik konseptte yaptığı değişiklikle ülkeye yönelik tehdit değerlendirmesinde birinci sırayı ilk kez iç tehdide vermesi ve buna göre yeniden yapılanması, iç tehditten özellikle irticai hareketlerin kastedilmesi, ancak irticai akımların neler olduğuna dair açık bir tanımın olmaması, bu strateji değişikliği ve onu takip eden ordu içindeki düzenlemelerin varlığını kamuoyu, basın ve özellikle sorumlu siyasi aktörlerin sonradan öğrenmesidir.

Genelkurmay Başkanlığında basına verilen 2. brifingde ülkede, yaşanan krizin renginin değiştiği yeni bir aşamanın başladığı kanaati yaygındır. Bayramoğlu'nun da belirttiği üzere, bu brifingde Silahlı Kuvvetler'in İç Hizmet Yasası'nın 85/1 maddesi uyarınca, Cumhuriyet'i içte ve dışta koruma ve kollama görevi çerçevesinde silaha başvurabileceğini açıklaması, süreç içerisindeki aktörlerin birisinin imkanlarını ve kararlılığını ortaya koymaktadır (Bayramoğlu, 2007: 269).

2.2.5. Parti İstifaları

17 Mayıs'ta da Işıl Saygın bakanlık, görevini bırakmıştır. 20 Mayıs oylamasının ertesi günü, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı Vural Savaş, 'laiklik karşıtlığının odağı haline geldiği' için RP'ye kapatma davası açmıştır

Aynı gün, Silahsız Kuvvetler cephesinin en büyük örgütleri, TOBB, Türk-İş, TİSK, TESK ve DİSK bir bildiriyle hükümeti istifaya çağırmıştır. RP aleyhine kapatma davası ve kitlesel tepkiler iktidar saflarından istifaları hızlandırmıştır.

"Art arda gelen istifalarla DYP'nin sandalye sayısı 117'ye düşmüştür. 26 Mayıs'taki Yüksek Askeri Şûra olağanüstü toplantısında, 161 personel irticai faaliyet nedeniyle atılmıştır. Erbakan bu kararları da imzalamıştır. Yanıt olarak 28 Mayısta

Çiller'e yola BBP'yi koalisyona alarak devam etmeyi önermiştir. Bunun karşılığında BBP'ye iki bakanlık verilecektir. Çiller'in yanıtı ise Başbakanlığı bana devredin olmuştur. 29 Mayıs'ta askerler Türk Yunan ilişkileri ve 'PKK terörizmi' konulu ilk brifinglerini vermişlerdir. 12 Haziran'da Ertuğrul Yalçınbayır RP'den, DYP'li Bahattin Yücel ise Turizm Bakanlığı'ndan istifa etmişlerdir” (Yetkin, 26.02.2007, Radikal).

Mayıs ayı sonunda muhalefetin gensoru girişiminin başarısızlıkla sonuçlanmasının ardından darbe söylentileri yeniden ortalığı kaplamıştır. DYP kanadının bu olasılığa karşı "en önemli hazırlığı, Emniyet İstihbaratı içinde girişilen organizasyonla Türk Silahlı Kuvvetleri'nin hareketlerini gözlemeye almaktır. Bu faaliyet, daha sonra köstebek skandalıyla günışığına çıkacaktır. Darbe tartışmalarından rahatsız olan bir başka kişi, Başbakan Erbakan'dır. Yakın çevresiyle yaptığı değerlendirmelerde, Erbakan askeri bir müdahaleye ihtimal vermemektedir.

“Nitekim mayıs ayının sonlarına doğru temas imkânı bulduğu dört yıldızlı bir komutana açıkça sorduğu, ihtilal olacak mı sorusuna. Orgeneralin kendisine verdiği yanıt; Türkiye Atatürk'ün çizdiği yoldan ayrılırsa, Türk Silahlı Kuvvetleri buna seyirci kalamaz” olmuştur. (Ergin, 02.11.1997, Hürriyet).

Müphem bir irtica kayramı oluşturmak, ülkenin başbakanına hakaretler edilmesine göz yummak, silahlı yaptırım cümlelerini içeren brifingleri onaylamak, TSK'nin girişimlerini kitle örgütü girişimlerine benzetip askeri sanki siyasi bir partiymişçesine siyaset kulvarına çekmek, askeri siyasetin odağına yerleştirmiş, tehlikeyi daha yakın bir ihtimal haline getirmişlerdir.

2.3. 28 ŞUBAT SÜRECİNİN GÖTÜRDÜĞÜ NOKTA: 3 KASIM SEÇİMLERİ VE AK PARTİ İKTİDARI

Milli Güvenlik Kurulu toplantısında Cumhurbaşkanı'nın kamu bankalarındaki yolsuzlukların üzerine yeterince gidilmediği yönündeki uyarısı karşısında Cumhurbaşkanı ile Başbakan Yardımcısı arasında yaşanan “anayasa fırlatma olayı” ve sonrasındaki büyük ekonomik dalgalanma neticesinde Türkiye'deki kriz, “ekonomik kriz” boyutlarını aşmış, bir “rejim krizi”ne dönüşmüştür. Türkiye tarihinin en büyük krizine neden olan hükümet, Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Kemal Derviş'i ekonomiden sorumlu devlet başkanlığına

getirerek sorunu çözmeye çalışmıştır. Sonuç olarak siyasal iktidar, sarsılan meşruiyetini ‘siyaset dışı’ bir aktör/unsurla tahkim etme yoluna gitmiştir. Kemal Derviş üçlü koalisyonun dördüncü bileşeni/ortağı olarak hükümeti ameliyat masasından nekahet dönemine taşımıştır. Ekonominin, Derviş’le beraber istikrara doğru yol aldığı kanaati, Ecevit’in sağlık sorunlarının kronik hale gelmesi sonucu “ülkenin başbakansız olduğu” algısıyla tersine dönmüştür. Derviş-Cem-Özkan önderliğindeki “yeni oluşum” girişimini Bahçeli’nin, MHP’siz bir hükümet projesinin uzantısı olarak görmesinin ardından 3 Kasım’da seçim kararı alınmıştır (Önder, 2007: 74).

3 Kasım 2002’de yapılan seçimlerde AK Parti ezici bir üstünlük sağlayarak tek başına iktidar olmuştur. Politikacıların çıkar ilişkilerini devam ettirmeleri nedeniyle ortaya konamayan reformu millet ortaya koymuş, Devlet Bahçeli’nin seçim süreci boyunca sürekli ortaya koyduğu osmanlı tokadı dileğini yerine getirmiş, başta MHP olmak üzere hükümeti oluşturan bütün partileri meclisin dışında bırakmıştır (Gürgür, 2002: 2). Seçim sonuçları aşağıdaki şekilde gerçekleşmiştir.

Tablo 2.1.Oyların Partilere Göre Dağılımı ve Milletvekili Sayıları:

	S.	Parti Adı	Oy Oranı	Toplam Oy	M.V. Sayısı
	1	AKP	34,43	10.848.704	365
■	2	CHP	19,41	6.114.843	177
■	3	DYP	9,54	3.004.949	
■	4	MHP	8,35	2.629.808	
■	5	GP	7,25	2.284.644	
■	6	DEHAP	6,14	1.933.680	
■	7	ANAP	5,11	1.610.207	
■	8	SP	2,49	784.087	
■	9	DSP	1,22	383.609	
■	10	YTP	1,15	363.671	
■	11	BBP	1,02	321.486	
■	12	BAĞ.	0,96	302.801	8
■	13	YP	0,93	294.517	
■	14	İP	0,51	160.227	
■	15	BTP	0,48	150.154	
■	16	ÖDP	0,34	105.862	
■	17	LDP	0,28	89.177	
■	18	MP	0,22	68.077	
■	19	TKP	0,19	59.515	

Kaynak: <http://arsiv.ntv.com.tr/modules/secim2007/secim2002/>

AK Parti, ana gövdesi itibariyle Milli Nizam, Selamet, Refah ve Fazilet Partileri marifetiyle siyasal alanda temsil edilen bir temel çizginin devamında ortaya çıkmıştır. Fazilet Partisinin Anayasa Mahkemesi tarafından kapatılmasına müteakip oluşan ara süreç, AK Parti'nin, geldiği siyasi çizgiyle en azından duygusal bağlarını çok fazla ilga etmeksizin kurulabilmesinin zeminini hazırlamıştır. Gazetecilerin yaptığı adlandırma ile Fazilet Partisi içinde yaşanan gelenekçi-yenilikçi ayrışması böylece artık farklı siyasi çatılar altında varlıklarını sürdürmüşlerdir (Bostancı, 2002: 13).

Seçimin ortaya koyduğu sonuçlar analiz edildiğinde, süreçle birlikte politikanın içinde bulunduğu çalkantılı durumu, halkın doğrudan bir müdahaleyle değiştirdiği yönündeydi. Hükümeti meydana getiren bütün siyasi partilerin meclise girememesi, AKP'nin henüz yeni kurulmuş bir parti olmasına rağmen iktidara

gelmesi, yalnızca bilinen politik figürlerin tasfiye edilmesinden ziyade, alışıldık politik pozisyonların değiştiğinin ve bu nedenle politik arenada yeni bir konumlanmanın ortaya çıkacağına belirtileridir. Seçimden sonra ortaya çıkan durumun başka bir yorumu, ülkenin iki partili bir politik atmosfer altında yönetilecek olmasıdır (Önder, 2007: 75).

AK Parti iktidarıyla birlikte ülkede yaşanan güvensizlik, yerini zamanla güven duygusuna bırakmış, birçok önemli gelişme yaşanmıştır. Yıllardır uygulanan kısır, tek yönlü ve çözümden ziyade gerginlik yaratma üzerine kurulu dış politikada meydana gelen gelişmeler, Kıbrıs sorununa ilişkin atılan adımlar, Avrupa Birliğine girme yolunda ortaya konan performans sonucu Türkiye'nin aday ülke statüsünü elde etmesi yaşanan önemli gelişmeler olmuştur. AK Parti iktidara geldiğinde 2001 krizinden kalan ağır bir tabloyla karşılaşmış, uygulanan ekonomik politikalar ve sağlanan dış destek ülke ekonomisini istikrar ve gelişme noktasına taşımıştır.

Bu istikrar ortamını hızlı bir şekilde krize dönüştüren olaylar dizisi, Cumhurbaşkanlığı seçimi etrafında gelişmiştir. Cumhurbaşkanlığı seçimine ilişkin tartışmalar, seçimden yaklaşık bir yıl önce başlamış olsa da genel kanaat, AK Parti'nin Meclis'teki çoğunluğu ile Cumhurbaşkanını kendi içinden çıkaracak güce sahip olduğu yönünde olmuştur. Seçim yaklaştıkça iktidar ile muhalefet arasındaki rekabet Cumhurbaşkanlığında düğümlenmiş, AK Parti'nin Cumhurbaşkanı adayını adaylık müracaatının son gününe kadar açıklamamasının siyaseten doğru ve meşru bir strateji olup olmadığı çokça tartışılmıştır. Neticede Dışişleri Bakanı Abdullah Gül'ün adaylığının açıklanması, medyada ve iş dünyasında olumlu karşılanarak istikrarın devamını sağlayacak bir gelişme olarak algılanmıştır. Emekli Yargıtay Başsavcısı Sabih Kanadoğlu'nun başlattığı 367 tartışması, Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turuna damgasını vurmuş, mesele muhalefet tarafından Anayasa Mahkemesine taşınmışken, aynı günün gecesini Genelkurmay Başkanlığı'nın resmi internet sitesinde yayınlanan bildiri krizi patlatan adım olmuştur (Önder, 2007: 75).

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in 16 Mayıs'ta görev süresinin dolacak olması nedeniyle başlayan süreçte 10 günlük adaylık süresinin bitmesi üzerine 27 Nisan 2007'de Meclis'te seçimin ilk tur oylaması yapılmış, oturuma katılım konusunda ihtilafa düşülmesi sonucu CHP konuyu Anayasa Mahkemesine taşımıştır.

Buraya kadar normal seyrinde devam eden süreç, Genelkurmay Başkanlığı'nın aynı gün akşam 23: 10'da yayınladığı basın bildiriyle çok farklı bir noktaya çekilmiştir. Türk halkı tarihte birçok kez yaşadığı ve her hafıza tazeleğinde irkildiği bir durumu yeniden yaşamış, Soli Özel'in deyişle “demokratik sisteme müdahale etme ayıbı” (Özel, 2007: Sabah) ile karşı karşıya kalmıştır. Anayasa Mahkemesi'nin seçimin ilk tur oylamasını iptal etmesi üzerine 22 Temmuz 2007'de seçim yapma kararı alınmıştır. Yapılan seçimler sonucunda AK Parti oylarını artırarak % 47 gibi bir orana ulaşıp iktidarına devam ederken, daha sonra yapılan Cumhurbaşkanlığı seçimini Abdullah Gül kazanmıştır.

Yapılan her müdahale bir toplum mühendisliği hareketine dönüşmüş, toplumun, yaşam biçiminden siyasal tercihlere varıncaya dek nasıl hareket etmesi gerektiği çeşitli yöntemlerle anlatılmıştır. Fakat müdahaleler artık toplum tarafından benimsenmemektedir. 28 Şubat'ın hedefi olan bir düşüncenin devamında kurulan AK Parti 3 Kasım 2002 seçimlerinde tek başına iktidar olmuş, 27 Nisan e-muhtıranın hemen ardından yapılan seçimlerde oylarını artırarak iktidarını devam ettirmiştir. Bu da 28 Şubat postmodern darbe ve e-muhtıra gibi siyasete yapılan müdahalelerin toplumda istenilen sonucun tersine etkiler yarattığını ortaya koymaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. 28 ŞUBAT NİHAİ EKONOMİK SONUCU

3.1. ŞUBAT 2001 KRİZİ SEBEPLERİ

2001 Şubat krizlerinin sebeplerinin idrak edilebilmesi için, daha önceki iktisadi değişimlerin ve ekonominin yapısının analiz edilmesi gerekmektedir.

Türkiye Ekonomisi 1994 senesinde ortaya çıkan depresyonların ardından seri bir şekilde gelişim kaydetmiştir. 1998 senesine kadar, senelik büyüme rakamları %7 civarında olmasına rağmen, ekonominin yapısal problemleri çözülememiş, enflasyon ile baş edilememiştir. 1997 senesinin sonunda bütçe gelirleri 5 katrilyon 854 trilyon 300 milyon lira olarak hesaplanmıştır. 1997 senesinde finansal piyasalarda stabilizasyon oluşturulmaya ve döviz kurlarında meydana gelen ani değişimler engellenmeye çalışılmıştır. 1997 senesinde fiyatlar genel düzeyindeki artış, 1994 senesinden sonraki maksimum noktaya ulaşmıştır. Tarımsal destekleme ücretleri, aylık miktarlarında meydana gelen yükselme, faiz oranlarının artması fiyatlar genel düzeyinin bu denli artmasına neden olmuştur (Tezer, 1996: 27).

1994 senesinde meydana gelen krizin ardından, 1994 – 1999 seneleri arasındaki zaman diliminde yaşanan gelişmeler ve talep edilen politikalar, krizin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Krizi yaratan değişimler ve ekonomik politikalar aşağıda gösterilmektedir:

- 1994 krizinin ardından tam sigorta içeriğine banka mevduatları da dahil edilmiştir. Bu şekilde gerçekleşen bankacılık sektöründeki değişimler ilerleyen zamanlarda negatif etkiler ortaya çıkarmıştır. Şubat ve Kasım krizlerinde büyük etkisi olan bu düzenlemeler, ekonomide stabilizasyon sağlanamamasının ana nedenlerinden birini oluşturmaktadır (Yılmaz vd. 2002: 28).

- 1994 senesinin ardından meydana gelen Doğu Asya ve Rusya krizlerinin büyük önemi bulunmaktadır. Sermayenin ülke dışına çıkmasına neden olmuş krizlerdir. Bu krizlerin ülkemiz üzerindeki negatif sonuçlarını azaltan bir unsur, durağan kur politikasının benimsenmemiş olmasıdır.

- Doksanlı yıllar süresince ülkede siyasi stabilizasyon bulunmamaktadır, ülke için olumsuz bir zaman dilimidir. Bu olgunun ülkenin iktisadi yapısı üzerinde direkt etkileri bulunmaktadır. 2002 senesine kadar çok fazla genel seçim ve hükümet değişikliği meydana gelmiş, bu da ülkenin istikrarlı bir yapıya kavuşmasını engellemiştir.

- Ülkenin doğusunda meydana gelen terörist faaliyetler nedeniyle, kaynakların büyük bir kısmı terörle mücadele kapsamında kullanılmıştır. Bu durum turizm gelirleri üzerinde de negatif sonuçlar yaratmış, ülkenin doğu kesimlerine hizmet götürülememiştir.

- Döviz kuru politikasında benimsenen yöntemler güven ortamının oluşmasını sağlayamamıştır.

- Bankacılık sistemi iyi denetlenememiş, hortumlamalar meydana gelmiştir.

- 2000 senesinde, adapte edilmeye çalışılan dezenflasyon programı için gerekli sağlam alt yapı oluşturulamamıştır.

- Dış ödemeler dengesindeki kısa vadeli sermaye hareketlerinin oranı artmış, bu da istikrarsız bir durumun ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Tablo 3.1. Makro Ekonomik Göstergeler

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Reel Büyüme	8	7.1	8.3	3.9	-6.1	6.3	-9.4	7.8
Enflasyon (TÜFE) %	93.6	80.4	85.7	84.6	64.9	39	68.5	29.7
Enflasyon (TEFE) %	88.5	85.9	81.8	71.8	53.1	32.7	88.6	30.8
Dış Ticaret Açığı (Milyar \$)	-13	-	-	-	-	-	-4.4	-8.5
İhracatın İthalatı Karş. Oranı %	60.6	53.2	54.1	58.7	65.4	51	75.7	69.8
Cari Açık (Milyar \$)	-2.3	-2.4	-2.6	1.9	-1.3	-9.8	3.3	-1.7
Cari Açık/GSMH %	-1.3	-1.3	-1.3	1	-0.7	-4.9	2.3	-1
Cari İşlemler Açığı/TCMB Net	-16	-13	-13	9	-5	-42	16	-6
KKBG/GSMH %	5	8.6	7.7	9.4	15.5	11.8	16.4	12.8
İç Borçlar/GSMH %	17,3	21	21.4	21.7	29.3	29	69.2	54.8
Dış Borçlar/GSMH %	41.9	43	42.7	45.5	54	59.3	77	73.1
KVDB/ TDB %	21	21.5	21	21.5	22.2	23.8	14.4	12.6
TL'nin Aşırı Değerlenmesi	0	2.6	9	18.5	23	36.5	12	25

Kaynak: DİE (2003), 1923-2002 İstatistik Göstergeler, DİE Matbaası, Ankara, 05.02.2012

2000 senelerinden itibaren gerçekleştirilmeye çalışılan programlarda istenilen amaçlara ulaşılamamıştır. Ülkenin nüfus miktarı artmasına rağmen, istihdam azalmış, gelir dengesi bozulmuştur. Enflasyon düzeyinde küçük düzeyde değişimler meydana gelmesine rağmen, dövizde yeteri kadar müdahale edilememiştir. Bu durum Türk Lirasının değerinin artmasına neden olmuş, bu nedenle ithalat-ihracat dengesi bozulmuştur. Dış ticaret açığı, cari ödemeler açığı 2000 senesinde maksimum noktasına ulaşmıştır. Dış borç miktarı yükselmiş, ithalat kısa vadeli dış borçlanma yoluyla gerçekleşmiştir. İç borçların ödenmesinin dış borçlanma yoluyla gerçekleşmesi neticesinde, reel faizler eksi değerlere düşmüş, bu durum da iç borçların faizlerinin de problemlili bir duruma dönüşmesine yol açmıştır (Aklan, 2003: 137).

3.2. Kasım 2000 Krizi

Kasım ayında gerçekleşen kriz, 2000 Enflasyonu Düşürme Programı'nın sıkıntılarının ilk hissedildiği andır. On ay boyunca devam edilen politikaların ardından, finansal piyasalarda beklenmeyen bir likidite sıkıntısının oluşması, faizle ilgili amaçlanan değişimlerin bir şey ifade etmemesine neden olmuş, bu durum da programın güvenilirliğini yitirmesine neden olmuştur. 2000 senesinde stabilizasyon programı sürdürüldüğü hâlde ekonomik depresyonun belirtileri 2000 senesinin Temmuz ayında ortaya çıkmaya başlamıştır. Çok partili hükümet uygulanması gereken politikalar konusunda iyi organize olamamış, yapısal dönüşümler meydana gelmemiştir. Programın temel hedefini enflasyonu azaltmak ve çeşitli ekonomik politikalarla kamu finansman açıklarının ortadan kaldırılması oluşturmaktadır. Fakat, Egebank'ın fona devredilmesi olayı krizi tetiklemiştir (Arslan, 2001: 18).

Kasım 2000 krizinin iskeletini mali piyasalarda meydana gelen devasa ve ani sermaye kaçışları oluşturmaktadır. Bu durum likidite sorununu ortaya çıkarmış ve mali piyasalarda ortaya çıkan gerginlik borsaya da bulaşmıştır. Borsa endeksi ani bir şekilde yarı yarıya değer kaybına uğramıştır (Şamiloğlu, 2002: 60).

Genel olarak Kasım 2000 krizinin başlıca nedenlerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz:

- Devletin Hantal Yapısı

- Yolsuzluk Ve Rüşvet
- Özelleştirme
- Bankların Açık Pozisyonları
- Tüketici Kredilerindeki Artış
- Faiz Oranları Ve Enflasyon
- Yapısal Reformların Gecikmesi
- Yetersiz Kamu Gelirleri
- TL'nin Aşırı Değerlenmesi
- Cari İşlem Açıkları

Bunların yanında krize, kamu bankalarının görev zararlarının 21 milyar dolara yükselmesi, 1999'da meydana gelen depremin maliyetinin 12 milyar dolar olması ve dünya bankasından sağlanan 780 milyon dolarlık kredinin askıya alınması gibi sebepler de neden olmuştur (Çarıkçı, 2001: 475-476).

3.2.1. Kasım 2000 Krizinin Etkileri

Krizin yıkıcı etkileri 22 Kasım tarihinde ortaya çıkmıştır. Gecelik borçlanma faizi %110.8 seviyesine ulaşmış, maksimum oran ise %210 olarak gerçekleşmiştir. Dikkate alınması gereken nokta, 13 Kasım tarihinden sonra bankalar arası faizin daha evvelki dönemlere göre yüksek seviyelere ulaşmasıdır. Örnek vermek gerekirse, 15 Kasım gününde ortalama gecelik faiz % 81.45 seviyesindedir. Faizin artmasının nedeni kamu kesiminin aylıklarının ödenmesiyle açıklanmıştır; fakat bundan önceki dönemlerde bu durum gözlemlenmemiştir. 15 Ağustos tarihinde ortaya çıkan gecelik faiz % 37.3, 15 Eylül tarihinde % 44.5, 15 Ekim tarihinde % 38.5 olmuştur (Uygur, 2001: 6).

Krizin başladığı 27 ve 28 Kasım günlerinde Merkez Bankası'nın rezervleri 3 Milyar Dolar eksilmiştir. Piyasalarda yerli para sorunu ortaya çıkmış, bankalar arası mali piyasada gecelik repo faizi %200 oranında artmış ve yüksek faizden faydalanmak adına hisse senedi satışlarında artma meydana gelince, İMKB endeksi sene boyunca gözlenen en düşük seviyeye gerilemiştir. Yine de döviz kurlarında önemli iniş çıkışlar meydana gelmemiştir. Bütünüyle bankacılık sisteminin düzgün olmayan çalışma biçimi ve zayıf karakteri nedeniyle ortaya çıkan kriz, Aralık ayına kadar iyiden iyiye ilerlemiştir. TC Merkez Bankası'nın kullandığı araçlar durumu

düzeltememiş, 1 Aralık tarihinde gecelik repo faizi % 1700 düzeylerini görmüştür. İMKB endeksi %26 oranında değer kaybederek 7977 seviyesine gerilemiştir. Tüm hafta boyunca yabancı para çıkışı meydana gelmiş, bankalar ciddi biçimde yerli para sıkıntısı yaşamışlardır. Bu nedenle kamu kâğıtlarını satarak durumla baş etmeye çalışan bankalar, iç faizlerin seri bir biçimde artmasına yol açmışlardır. TCMB yalnızca yabancı para karşılığında yerli para verebileceğini belirtmiş ve döviz darboğazından kurtulmanın yolunu IMF olarak görmüş, fakat IMF zamanında müdahale edememiştir. IMF'nin ekonomiye olan güvensizliği nedeniyle Demirbank fon yetersizliği sebebiyle çalışmayı sürdüremez duruma gelmiş ve BDDK yoluyla TMSF'ye devredilmiştir (Arslan, 2001: 18).

3.2.1. Kasım 2000 Krizinin Sonuçları

Kasım 2000 krizinin çözümü için IMF ile varılan anlaşma sonucunda aşağıdaki önlemler alınmıştır (Bastı, 2006: 118);

- Faiz oranlarının artırılmasına izin verilmiştir,
- Devlet İç Borçlanma Senedi (DİBS) piyasasının çökmesiyle eş zamanlı olarak döviz hedef alan yoğun bir spekülasyon saldırı başlamıştır. Bu spekülasyon saldırı, çok yüksek faiz oranları, 5.5 milyar dolar civarında döviz rezervi kaybı ve 10.4 milyar dolar büyüklüğündeki ek IMF kredisi ile atlatılabilmektedir. EVIF'den sağlanan ilave kaynağın 7.5 milyar dolar ek rezerv olanağı SRF (Supplemental Reserve Facility,) şeklinde, oldukça kısa vadeli ve yüksek maliyetli olarak verilmiştir. Dolayısıyla, ilan edilen döviz çizelgesi çok yüksek bir maliyetle savunulabilmiş ve TCMB'nin daha sonra olabilecek benzer bir saldırıya karşı savunma gücü büyük ölçüde azalmıştır (Bastı, 2006: 118).

Kasım 2000'de başlayan bu kriz Şubat 2001'e kadar ertelenebilmiştir. 19 Şubat 2001'de ise pamuk ipliğine bağlı ekonomik "istikrar" kopmuş ve Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en ağır ekonomik krizlerinden birisine sürüklenmiştir. Üstelik bu kriz bir istikrar programı uygulamadıkça gelmiştir (Şahin, 2002: 253).

3.3. ŞUBAT 2001 KRİZİ

24 Ocak 1980 tarihinden beri hissedilen en derin iktisadi bunalım 2000 senesi bitiminde ve 2001 senesi başlarken ortaya çıkmıştır. 2000 senesinin

Kasımında finansal piyasalarda yeni bir bunalım ortaya çıkmıştır. Ekonomide ağır tahribatlar yaratan ve ekonomide etkileri hala sürmekte olan bunalım, bankacılık sistemiyle ilgili şüpheleri ortaya çıkaran, az sayıda bankada ortaya çıkan nakit para sıkıntısı nedeniyle ortaya çıkmıştır. Piyasalarda meydana gelen bunalımı ortadan kaldırmak amacıyla Merkez Bankası bankacılık sistemine nakit para akışı sağlamıştır. Bu durum sabit döviz kuru politikasının ve stabilizasyon hedefinin sürdürülemeyeceği şüphelerini doğurmuş ve piyasadan nakit para çıkışı gerçekleşmiştir. 2000 senesinin bitiminde ve 2001 senesinin ilk aylarında, faiz oranlarında yükselmeler meydana gelmiştir. Koşullar bu şekildeyken, Cumhurbaşkanı ve Başbakan arasında bir krizin patlak vermesi, siyasi atmosferin ve programın değişeceği izlenimini doğurmuştur. Durgunluk dönemine giren kriz tekrardan hortlamıştır. 21 Şubat gününde gecelik faiz oranları % 5000 seviyelerine ulaşmıştır. İlk ortaya çıkan krizle devasa ölçüde güçsüzleşmiş bankacılık sistemi, çöküşe doğru hızla yol almıştır. İktisadi belirsizliklerin artması nedeniyle 2001 senesinin Şubatında dalgalı döviz kuru sistemi benimsenmiştir (Yüksel ve Murat, 2002: 4).

2001 senesinin Şubat ayında ortaya çıkan kriz, önceki sene ortaya çıkan krizin sürmesi şeklindedir ve döviz sorunu nedeniyle ortaya çıkmıştır. Krizler arasında çok az bir sürenin bulunması etkilerinin birbirlerine eklenmesine neden olmuştur. 2001 senesi başlarken, önceki krizde piyasadan kaçan yabancı sermayenin geri dönmesi, kamu maliyesi hesaplarında meydana gelen düzelleme, fona aktarılan bankaların varlıklarını sürdürebilmesi için kaynak yaratılması gerekliliği, bankacılık sisteminin kötüleşmesi, özelleştirmelerin hızının düşmesi, gereken reformların gerçekleştirilememesi ve 2000 senesinde meydana gelen cari işlemler açığı krizin ortaya çıkmasında etkisi olan faktörleri oluşturmaktadır (Çarıkçı, 2001: 477).

Sürmekten olan kriz, iktisadi büyüme planları ve para politikaları kullanılarak hedeflenen noktalara uzun vadede ulaşmanın mümkün olmadığını ortaya koymuştur. GSMH'nın büyük kısmının oluşmasını sağlayan Tarım Sektöründe üretim tahmin edildiği gibi düşmüş, sanayinin esas unsurunu oluşturan İmalat Sanayinin üretim kapasitesinde gel gitler meydana gelmiştir. Ekonomik yapıda meydana gelen bu gerilemeler, milletin yaşam kalitesini, iktisadi ve toplumsal refahı arzu edilen

seviyede ilerletmemiş, bu nedenle istihdam ve iş gücüne katılım oranı düşmüş, işsizlik artmıştır (Berberoğlu, 2009: 35).

3.3.1. Şubat 2001 Krizinin Etkileri

2001 krizinin ekonomiye etkisi genel olarak tablo 3.2’de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. 2001 Krizinin Ekonomiye Etkileri

	Birim	Tutar
Gecelik Faiz	%	7500
Hazinenin Borçlanması	%	144
Döviz Rezervi	Milyar \$	22,5
Devalüasyon	%	40
Döviz Kuru	TL	1078,25
Dış Ticaret Açığı	Milyar \$	4,4
Cari Açık	Milyar \$	3,3
Enflasyon	%	86,6
Dış Borç/GSMH	%	77
Kişi Başına GSMH	\$	2123
Büyüme	%	-9

Kaynak: DPT, TÜİK ve Hazine Müsteşarlığı 05.02.2012

Tablo 3.3’e göre kriz sonucunda, ulusal gelir 51 milyar dolar azalmış, Kişi başına gelir 725 dolar gerilemiş, 19 banka kapanmış, 1.5 milyon kişi işsiz kalmış, Hazinenin faiz ödemeleri yüzde 101 artmış, iç borç stoku 2000 yılının 4 katına ulaşmıştır (Berberoğlu, 2009: 42).

Tablo 3.3. Sektörel Büyüme Hızları

	Yıllık			2000				2001
	1998	1999	2000	I	II	III	IV	I
Tarım	8,4	-5	4,1	1,8	2,3	1,9	12,2	8,9
Sanayi	2	-5	5,6	2,8	4	9,8	5,5	-1,3
İmalat	1,2	-5,7	5,9	2,5	3,8	10,9	6,1	-0,9
Hizmetler	2,4	-4,5	8,7	7,4	8,3	9,7	8,9	-3,1
İnşaat	0,7	-12,5	5,8	-1,3	4,3	11,1	6,7	-7,4
Ticaret	1,4	-6,3	11,6	10,1	11	13	11,6	-3,8
Ulaştırma	2,9	-2,4	5,1	5,1	5,1	4,2	6,1	-2,7
İthalat vergisi	-1	-5,7	27,3	32,9	28,3	26,4	22,5	-10,6
GSYİH	3,1	-4,7	7,2	5,6	6,4	7,8	8,3	-1,9
GSMH	3,9	-6,1	6,1	4,2	4,9	7,2	7,6	-4,2

Kaynak: DPT, Ekonomik Gelişmeler, Haziran 2001.

3.3.2. 2001 Krizinin Sonuçları ve Batan Bankalar

Hep siyasi yönleriyle konuşulan 28 Şubat süreci, aslında tam bir ekonomik darbeydi demek doğru bir tespit olsa gerek. Bu dönemdeki hatalı uygulamalar, ihmaller ve banka hortumlamalarının ülkeye maliyeti 250 milyar lirayı, eski ifadeyle 250 katrilyonu bulmuştur (Özcan, 2007). 28 Şubat'ın ekonomik maliyetini ele almadan önce, siyasi istikrarsızlıkların ekonomik ortamı nasıl etkilediğine değinmekte fayda vardır. Siyasi istikrar/istikrarsızlık ile ekonomi arasındaki ilişkiyi birinci bölümde ele almıştık. Politik istikrarsızlık ve iktisadi gelişimin kuramsal ilişkisi, yatırım ve anapara birikimi yoluyla ortaya çıkmaktadır. Yatırım ve anapara birikimi, geleceğe dair politikaların güvenilebilir olmasına bağlıdır. İstikrarsızlık hukuki ve politik atmosferde belirsizliği tetikleyebilir. Belirsizlik durumu iktisadi girişimi sekteye uğratmaktadır (Arslan, 2011: 74).

Siyasi istikrarsızlık nosyonunda üzerinde durulması gereken iki nokta vardır. İlkinde, hali hazırdaki anayasal düzeni cebren değiştirmeye çalışma, diğerinde ise anayasal düzenden çıkılmamasına karşın siyasi polarizasyon, hükümet biçiminin yapısı, genel seçimlerin aralığı gibi faktörler dikkat çekmektedir. Siyasi istikrarsızlık ortaya belirsizlik çıkarttığı için yatırımlardan kaynaklanan gelirin düşmesine yol açmaktadır. Bu da ekonomik büyümeyi sekteye uğratmaktadır. İleriye dönük belirsizlik durumu, aynı durumu politik arenada da ortaya çıkaracağı için, siyasi kariyerlerinin sürüp sürmeyeceğine emin olamayan siyasi aktörler, faaliyette buldukları dönemde rant girişimlerini arttırırken, halka gerçek dışı vaatlerde bulunabilirler. Siyasal istikrarsızlık öte yandan ülke piyasasından yabancı paranın kaçmasına yol açar. Siyasal istikrarsızlığın ortaya çıkardığı en önemli problemlerden biri de fiyatlar genel düzeyindeki artış olmaktadır (Şanlısoy, 2010: 196-199).

Ekonomik büyüme ve politik istikrarsızlık ile alakalı oluşturulan kuramsal bağlardan biri kamu harcamaları konusunda, yatırım ve tüketim konularıyla ilgili yargılar verilirken meydana gelmektedir. Politik istikrarsızlık, siyasi partilerin seçimlerde alacağı oy konusunda belirsizlikler ortaya çıkarmakta, bu durum da uzun dönemli politikaların uygulanmasını engelleyebilmektedir. Bu olgu, tüketim-yatırım balansında olumsuz durumlar ortaya çıkararak, yatırımı arttırma yerine tüketime

artmasını tetikleyebilmektedir. Bundan dolayı siyasi istikrarsızlık yatırım üzerinde negatif etkiler doğurabilmekte, iktisadi büyümeyi olumsuz etkileyebilmektedir (Arslan, 2011: 74).

Genel çerçeveden bakıldığında iktisadi stabilizasyon ve siyasi istikrar yakından ilişkili bir yapıya sahiptir. Aradaki ilişki biçiminin nereden nereye doğru olduğu kati surette belirlenememiş olmasına rağmen, deneysel veriler siyasi istikrardan iktisadi stabilizasyona doğru bir yönelim olduğunu ortaya koymaktadır. Siyasi atmosferi istikrarlı ülkeler daha verimli iktisadi sonuçlar elde etmektedir. Bundan dolayı demokrasinin kurumsal anlamda tesis edilmesi iktisadi göstergelerde de düzelme meydana getirecektir. Fakat, demokrasinin iktisadi stabilizasyon yaratma konusundaki becerisi, günümüzde çeşitli açılardan tenkit edilmektedir. Geliştirilmesi ve daha iyi bir yönetim biçimi hâline getirilmesi konusunda düşünceler olmasına rağmen, demokrasinin yerini alabilecek bir yönetim biçiminin günümüz itibarıyla var olmadığı konusunda bir mutabakat mevcuttur. Aktüel eleştiriler, demokrasinin ortaya çıkardığı iktisadi getiriler noktasında gerçekleşmektedir. Bu bağlamda; yönetimin nicelik olarak üstün olanın emrine verilmesi, siyasi iktidarın varlığını sürdürebilmesi için kitlelerin isteklerini yerine getirme eylemlerine girişmesine neden olmaktadır. Öte yandan kitleler ile siyasi yöneticiler haricinde gelir dağılımı üzerinde etkileri olan, kendi çıkarını gözetken kümeler mevcuttur. Bu çıkar grupları siyasi kanat üzerinde baskı oluşturarak iktisadi kararların arzu ettikleri yönde değişmesini sağlayabilmektedir. Sonsuz siyasi güç, kendine has çıkarları bulunan kliklerin istekleri doğrultusunda hizmet edebilmekte, iktisadi verimliliği düşürücü politikalar uygulanmasına neden olabilmektedir. Bu nedenle bir çıkar ortaklığına dönüşen demokrasi, kitlelerin büyük çoğunluğunun arzu etmediği sonuçları ortaya çıkarmak adına kullanılmaktadır (Güvel, 2003: 101- 102).

İktisadi sistemin etkin şekilde varlığını sürdürmesi oldukça duyarlı faktörlerin dengesine bağlıdır. Reel piyasalar ile hizmet piyasaları içsel veya dışsal faktörlerin negatif etkilerine oldukça açık bir karakter taşımaktadır. Milli veya uluslararası alanda meydana gelebilecek negatif bir durum tüketicilerin beklentilerini değiştirerek, iktisadi kararları üzerinde ciddi değişimler yaratabilmektedir. Bu bağlamda Türkiye iktisadi tarihi incelendiğinde yaşanan politik çalkantıların ciddi iktisadi sonuçlar ortaya çıkardığı gözlemlenebilir (makdis.pamukkale.edu.tr).

Çok partili siyasi rejime geçildikten sonraki zaman diliminde meydana gelen politik çalkantılar ve reaksiyon dönemlerinin iktisadi göstergeleri, bu çalkantıların ekonomi üzerinde yarattığı etkileri ortaya koymaktadır. 1950 tek partili sistemi terkediş , 1960 darbesi, 1971 muhtırası, 1980 darbesi ve 28 Şubat 1997 döneminin bir sene evvelki ve bir sene sonraki iktisadi verilere bakıldığında, verilerin ortaya koyduğu üzere, 1949 senesinde 158,5 dolar seviyesinde olan GSMH, 1950 senesinin ardından seri bir biçimde yükselişe girmiş, 1959 senesinde 584 dolar seviyesine ulaşmıştır. 1960 senesinde meydana gelen askeri darbe sonucu azalan milli gelir, ertesine sene 194 \$ düzeyinde olmuştur. Bu düzey on yıl önceki seviyeye çok yakın bir noktadadır. 1971 senesinde de buna yakın değişimler meydana gelmiştir. 1970 senesinde 539 dolar düzeyinde olan milli gelir, 1971 senesinde 476 dolar seviyesine gerilemiştir. 1980 darbesi gerçekleşmeden önce 1877 dolar seviyesinde olan milli gelir, darbeden sonra 1540 dolar seviyesine gerilemiştir. 28 Şubat süreci ise halkın % 33 oranında yoksullaşmasına yol açmıştır. 1996 senesinde 2928 dolar düzeyinde olan milli gelir 1998 yılında 3255 dolar düzeyine yükselmiş, fakat takip eden senelerde düşüş ortaya çıkmış ve 2001 senesinde 2100 dolar düzeyine ulaşmıştır. Değişik veriler incelendiğinde de benzer değişiklikler ortaya çıkmaktadır. Politik çalkantıların meydana geldiği dönemlerin ardından Bütçe Dengesi/GSMH oranları da, siyasi istikrarın olduğu dönemlere nazaran daha negatif seyirler izlemektedir. Aynı biçimde ekonomik büyüme rakamları da çalkantı dönemlerinin ardından düşük seviyede gerçekleşmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra meydana gelen en ciddi iktisadi daralma 2001 senesinde meydana gelmiştir. Bu durumun kökenlerini de 1997 senesindeki politik çalkantılar oluşturmuştur (makdis.pamukkale.edu.tr).

Bu nedenle ülkede meydana gelen politik çalkantılar iktisadi göstergeler ve halkın refahı üzerinde negatif sonuçlar doğurmaktadır. Oysa gelişmiş ülkelerin iktisadi yapısına ulaşmak için ülkemizin seri ve stabil bir ekonomik gelişim dönemine girmesi gerekmektedir. Mevcut iktisadi atmosfer ve gelir düzeyimiz ile katılmayı düşündüğümüz AB ülkeleri veya herhangi bir gelişmiş ülke ekonomisi ile kıyaslanabilmemiz söz konusu olmamaktadır. Bundan dolayı Türkiye'nin iktisadi yapısının bozulmasına neden olacak, sermaye girişlerinde kararsızlık oluşturacak tutum ve davranışlardan kaçınmak gerekmektedir. Bu türden müdahaleler iktisadi yapının daha fazla bozulmasına neden olmaktadır (makdis.pamukkale.edu.tr).

Refah-Yol hükümetinden sonra yönetime geçen Anasol-D hükümeti DSP, DTP ve ANAP partileriyle ortaya çıkan azınlık koalisyonunun CHP'nin de desteğini almasıyla oluşturulmuştur. Olağandışı koşullar nedeniyle zorunlu olarak ortaklaşmış siyasi partilerin meydana getirdiği hükümetin, stabil bir atmosfer yaratması doğal olarak gerçekleşmedi. Bu nedenle iktidarı eline alan yeni politik yapının iktisadi süreklilik sağlama adına kararlılığı mevcut değilken, 1998 senesinin Ağustos ayında Rusya'da ortaya çıkan bunalım, global düzeyde çıktı düşüşüne ve ekonomik küçülmeye yol açmıştır. Bilhassa mühim bir müttefik olarak görülen Rusya'da meydana gelen bunalım, ülkemizin dahili ve harici makro ekonomik göstergelerinde negatif sonuçlar doğurmuş, milli piyasalarda talep miktarı düşmüş, global depresyonun negatif sonuçları hissedilmeye başlanmıştır (meclis araştırma raporu: 1270).

Ekonominin yüksek mutabakatla kabul gören kanunlarına göre, ekonominin temel dinamiklerinin ortaya çıkarmadığı dışsal bir müdahale, kısa ve uzun dönemde ciddi etkiler yaratacak, makro ve mikro düzeyde olumsuz sonuçlar doğuracaktır. Bu açıdan incelenecek olursa 28 Şubat'ın ülkemiz üzerinde oluşturduğu birçok olumsuz politik ve iktisadi etki haricinde, beklenmeyen ve istenmeyen çeşitli etkiler de ortaya çıkarmıştır. 28 Şubat'ın mühim bir ekonomik etkisi, Türkiye'yi aşamalı olarak ülke tarihinin en derin iktisadi krizlerinden bir tanesine doğru ilerletmesidir. 2000 Kasımında belirtileri ortaya çıkan ve 2001 Şubat ayında derinleşen iktisadi bunalım Türkiye tarihinin en derin krizini oluşturmaktadır. İktisadi buhranın ortaya çıktığı dönemde, daha önce hiç görülmemiş faiz oranlarına, %7500, ulaşılmıştır. Döviz kuru 24 saat içerisinde %80 oranında yükselmiş, halk %50 oranında yoksullaşmıştır. Tüm ekonomik verilerin olumsuz bir biçime büründüğü, büyük çapta iflasların meydana geldiği, çok yüksek sayıda insanın işsiz kalmasına yol açan bir kriz olmuştur (Acar, 2012).

1980'li yıllarla birlikte hem 12 Eylülün askeri yönetimi sırasında hem de daha sonraki Özal iktidarları sürecinde Island sermayenin güçlenmesine yönelik olarak ciddi tavizler verilmiştir. Bu süreçte söz konusu kesimi gerek devlet gerekse bir kısım sermaye çevreleri açıkça desteklemiştir. Bu dönemde ABD tarafından SSCB'ye karşı ortaya sürülen Yeşil Kuşak projesi de bu süreçte yaşananlarla uyum halindedir. 12 Eylül rejimi içteki meşruiyeti güçlendirmek için din faktörüne özel bir

vurgu yapmış ve bu durum komünizme karşı bir toplumsal tutkal olarak algılanmıştır. Tam da bu dönemde SSCB'ye karşı uygulamaya konulan Yeşil Kuşak projesi aynı amacı yani tehlike olarak görülen komünizmin yayılmasını engellemek amacını taşımıştır. Bu amaç birlikteliği ise Türkiye'yi yine ABD'ye yaklaştırmıştır. Söz konusu amacın gerçekleştirilmesi için diğer Müslüman ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de İslami örgütlerin kurulmasına ve faaliyet göstermesine destek verilmiştir. 1980'lerde sistem tarafından güçlendirilen İslami kesimin bu güçlenişinden ilerleyen dönemlerde rahatsızlık duyulmaya başlanmış ve bu kesimin iktidara geçmesiyle birlikte Türkiye'de çok sayıda olay yaşanmıştır (Küçükaslan, 2007: 121).

24 Ocak tarihinde alınan kararlar ile ortaya çıkan ve Özal zamanında sayısı yükselen özelleştirmeler, rekabet noktasında daha etkin bir hâle gelen iktisadi yapıya en ciddi zararı vermiştir. Sermayenin bir bölümü etiketlenerek, Anadolu'dan gelen sermaye işlevsizleştirilmiş, rant ekonomisi oluşmuştur. 28 Şubat sürecinde gerçekleşen banka satışları, kamu ihaleleri, medya satışları analiz edildiğinde durum daha anlaşılır hâle gelmektedir. 28 Şubat sürecinde toplumca tanınan iş adamlarının bir daha görünmemesi, stabil bir sermayeye değil, rant ilişkileriyle beslenen bir sermayeye işaret etmektedir. Bu süreçte asker emeklilerinin firma bünyelerine yüksek meblağlarla dahil olmaları, herhangi bir becerisi olmayan askerlerin iktisadi alanda devletle olan ilişkilerini ortaya koymaktadır. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz gibi, Anadolu Sermayesi bu dönemde "Yeşil Sermaye" olarak dışlanmış ve Ambargolara maruz kalmıştır. "Yeşil sermaye" denilerek dışlanan kesimin kendisine iş alanı açmak için, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Ortadoğu ve hatta Afrika'nın derinlerine açılması bugünlerde yaşadığımız dış politika açılımının da önemli dinamiklerinden birisini oluşturmuştur (Yılmaz, 2012: 227-228). Ayrıca 1996'da Refah Partisi'ni iktidara taşıyan bu çevrenin enerjisi, 28 Şubat'ın cepheyi daha da genişletmesi ile daha da geniş bir alana yayılmayı başarmıştır. Bu baskılama neticesinde kurulan sosyo-ekonomik koalisyon ise bugün Türkiye'yi yöneten siyasi koalisyonun bir yanı sıra tabanını, bir yanı sıra da ekonomik olarak taşıyıcısı olan kesimi oluşturmuştur. Bir başka deyişle 28 Şubat Anadolu sermayesini sağ siyasetten uzaklaştırarak, kendi organik çıkarlarını siyasete taşıyacak olan siyaseti desteklemeye yöneltmiştir, işte AK Parti'nin 3 dönem yükselerek devam eden

iktidarının omurgasını oluşturan ekonomik kesimin dağılmamasının nedeni de bu organik ilişkidir denilebilir (Yılmaz, 2012: 228).

28 Şubat Batı yerine Doğu, AB yerine Arap, İstanbul (TÜSİAD) yerine Anadolu (MÜSİAD) sermayesine akıtılan ekonomik ve siyasi tercihlerle olgunlaşmıştır. Başka bir ifadeyle 28 Şubat'ı ekonomik gelişmelerden ve askeri darbelerin devlet-sermaye ilişkisinden ayrı düşünmek çok da doğru değildir. 28 Şubat askeri müdahalesinde gerek sermaye çevrelerinde büyüyen gerekse iktidarı elinde bulunduran Island kesimin daha fazla ve kontrolsüz yayılmasının önüne geçilmesi hedeflenmiştir. Bu çerçevede hem Refah Partisi'nin kapatılması hem de İslami holdinglerin daha fazla denetlenmesine yönelik olarak birtakım politikalar uygulanmıştır. Bu bilgiler ışığında 28 Şubat'ın ekonomiye yansımalarını görebilmek açısından sadece temel ekonomik göstergeler üzerinde kısaca durulacaktır. Bu sebeple 1997 yılının birkaç yıl öncesi ve sonrasına ait rakamlara da yer verilecektir (Küçükaslan, 2007: 123).

1994 yılında, yaşanan krizin etkisiyle Türkiye, tarihinin en yüksek enflasyon oranını görmüş ve bu rakam yüzde 120.7 olarak gerçekleşmiştir. Sonrasında düşme eğilimine giren enflasyon oranı, 1997 yılında tekrar yükselmiştir. Bu durum 28 Şubat süreciyle birlikte yaşanan gelişmelerin enflasyon üzerinde olumsuz etkiler yarattığını göstermektedir. 28 Şubat sürecinin dış ticaret rakamlarına bakıldığında, ithalatın ihracattan daha hızlı yükseldiği ve buna bağlı olarak dış ticaret açıklarının arttığı görülmektedir. Örneğin 1996 yılında yaklaşık 23 milyon \$ olan ihracat rakamı, 1997'de 26 milyon dolara yükselmiş; buna karşın ithalattaki yükseliş daha hızlı olmuştur. 1996'da 43 milyon \$ olan ithalat rakamı 1997 yılında 48 milyon dolara ulaşmıştır. Aynı şekilde dış borç oranının da söz konusu dönemde artmış olduğu görülmektedir. Yine tablo da ülkenin temel ekonomik rakamlarındaki değişimler açıkça verilmiştir. Ancak, bir gerçeği göz ardı etmemek gerekir. 28 Şubat sürecinin Türkiye ekonomisine nasıl ve ne yönde etkilediğinin en açık ve en hızlı göstergesi bu rakamlar değil, söz konusu sürece ait borsa ve döviz kurlarına ilişkin rakamlardır. Bunun sebebi, diğer üç askeri müdahaleden farklı olarak 28 Şubat askeri müdahalesinin yaşandığı dönemde ekonomideki reaksiyonların en rahat izlenebileceği ve olaylara en hızlı tepki veren piyasaların sermaye piyasaları ve para piyasaları olmasıdır. Bu açıdan 28 Şubat sürecinin borsa rakamları ve döviz kuru gibi

ekonomik verileri, askeri müdahalenin anlık etkilerinin anlaşılabilmesi açısından önemlidir (Küçükaslan, 2007: 124-125).

İktisadi ve parasal boyutu, sürecin üzerinde pek durulmayan bir boyutudur. İktisadi anlamda döneme dair hatırlanan durum hortumlanmış banka haberleridir. Halbuki Şubat 2001'e kadar olan dönem bir süreç olarak okunmalıdır. Bu zaman dilimi bugün dahi etkilerinin ortadan kalkmadığı iktisadi bir yıkım sürecidir. İktisadi boyutunu analiz etmeden, süreci idrak edebilmek olası değildir. Yeniden ifade etmek gerekirse, gericilik bahaneleriyle puslu bir hava yaratılarak, milletin nasıl yoksullaştığı gösterilmeden süreci incelemek sağlıklı bir değerlendirme olmaktan uzaktır (Özcan, 2007).

Yani 28 Şubat süreci aynı zamanda bir banka soyuma ve yağmalama sürecidir denilebilir. O dönemde özelleştirme adı altında ahbap-çavuş ilişkileriyle birçok kamu bankası ahbap ve tanıdıklara hediye edilmiş, ihalelere fesat karıştırılmış, birileri devlet eliyle zengin edilmiştir. Mevduata %100 devlet garantisi gibi bir garabet uygulama sayesinde hesap-kitaba gelmez ölçüde yüksek faizle mevduat toplayan sözüm ona özelleştirilmiş bankalar, doğrudan veya dolaylı yollarla, ait oldukları holdinglerin şirketlerini geri dönmeyecek kredilerle finanse etmiş, Hazine murakıplarının alarm niteliğindeki raporları sümen-altı edilmiş, sonuçta otuzdan fazla banka zararını Hâzineye yükleyerek batmıştır. Bu bankaların devlete, daha doğrusu Türk milletinin sırtına yüklediği maliyet 50 milyar doları bulmuştur. O dönemde bu bankaların kimler tarafından kimlere nasıl bir ihale süreciyle devredildiği, bu bankaların ve bağlı oldukları holdinglerin yönetim kurulu üyelerinin kimlerden oluştuğu ve 28 Şubat Sürecinin en hararetli destekçilerinin kimler olduğu üzerine yapılacak bir araştırma aradaki sıkı ilişkileri gün yüzüne çıkaracaktır (Acar, 2012).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Darbe ve Muhtıraları Araştırma Komisyonu Başkanı Nimet Baş, 28 Şubat'ın en geniş manada ekonomik bir savaşın ürünü olduğunu söylemiştir. Baş, “28 Şubat sürecinin karanlık yıl olmasının bir nedeni de gerçekten Türkiye'yi belki de bütün dünyadan kopartacak kadar ağır bir ekonomik krizle sonuçlanmış olmasıydı. 28 Şubat en geniş manada ekonomik bir savaşın ürünüdür. Mevcut iktidar, ekonomik grupların devlete eklemlenmiş sermaye

gruplarının çıkarlarına uygun davranmadığı için ve onların çıkarları adeta devletin çıkarları gibi yıllardır işlediği için bu işleyen sistemin mensupları, bu ülkenin seçkinleri, bu ülkenin halk çocuklarına izin vermediler.” diye konuşmuştur. Sermayenin el değiştirdiğini belirten Baş, “Bu sermaye savaşının sonunda emek sermaye el değiştirdi. Güçlenen Anadolu sermayesine ağır bir darbe indirildi. 22 banka battı ve net olarak hesaplayamamız da 260 milyar dolarlık ağır bir fatura ile karşı karşıya kalındı. Eğer böyle bir iktidar gelmeseydi Türkiye, belki de bu ekonomik krizden çok daha kötü bir durumla karşı karşıya kalabilirdi.” ifadelerini kullanmıştır (ihlassondakika.com).

Türkiye’deki işsizlik oranı çok yüksektir. Bu rakamlarda genç işsizlik oranı ciddi bir yer tutmaktadır. OECD rakamlarına göre %21’in üzerine çıkan genç işsizlik oranı, genel işsizlik oranını da arttırmaktadır. Türkiye’de bu genç işsizlik oranının artması, bir yerde 28 Şubat’ta meslek okullarının orta kısımlarının kapatılması ve bu okullara olan talebin azalmasıyla bağlantılıdır denilebilir, işsizliğin artışıyla krizin dış şoklarının yanında, meslekî eğitim ve çıraklık eğitiminin işletmelerle paralel olarak kurulamaması ve meslek okullarının orta kısımlarının kapatılması etkilidir. Çünkü meslek liselerine talep azalmış ve düz liseye yönelme olmuştur. Dolayısıyla meslek sahibi olmayan, klasik lise diplomalı pek çok genç işsiz kalmıştır (Yaşar, 2010: 54).

28 Şubat’ın bir başka sonucu daha önce de değindiğimiz gibi Anadolu sermayesinin gelişmesinin engellenmesidir. Anadolu sermayesinin piyasada üretim yapması, otoriter sermayenin sorun yaşamasına neden olmuştur. Pazarda sahip oldukları gücü yitirecekleri korkusuna kapılan İstanbul sermayesi, statükocu pozisyonunu devam ettirebilmek adına sivil ve askeri bürokrasiyi kullanmıştır. Anadolu’da üretim faaliyetleri gerçekleştiren birçok firma gericilik ithamlarıyla karşı karşıya kalmış, firmayı kapatmak zorunda kalmıştır. Şirketlerin işi büyütme için talep ettikleri finansmanlar sağlanmamış, verilmiş olan finansmanlar da durdurulmuştur. Ürettikleri mallar kara liste kapsamına dahil edilmiştir. Üretimin artırılması amacıyla yabancı sermayenin girişini kolaylaştıran düzenlemeler ortaya konmuş, öte yandan ülke içi sermayenin bir bölümü etiketlenerek, mallarının bazı kurumlarda satışını yasaklanmıştır (meclis araştırma rapora: 1310).

Hem brifinglerde, hem gazetelerde, kebabçıdan, kitapevine, mobilyacıdan, sürücü kursuna kadar bir dizi firma irticacı olarak tanıtıldı: İşte ""İrticacı"" diye tanıtılan ve boykot edilmesi istenilen firmalardan bazıları: Ülker Grubu mamulleri, Emin Otomotiv AŞ, Kar Yatırım Hizmetleri AŞ, Assan Hyundai Otomotiv AŞ, Assan Galvaniz Sanayi, Assan Demir Saç Sanayi, Assan İthalat İhracat AŞ, Uzay Gıda Sanayi, Huzur Giyim Sanayi, Gencallar Giyim Sanayi, Saray Muhallebicileri, Net Turizm, Kia-Subaru-Citroen otolar, İshakoğlu Boya, Kar Paket Ambalaj Sanayi, Namlı Kebab Salonları, Merve Pastanesi, Uzteks Gömlek, Emin Sigorta, Albaraka Türk, Sahan Kebab Salonları, Tokai Çakmak, Ekinciler Unlu Gıda Mamulleri, Doğruluk Pazarı, Şişmanoğlu Kerestecilik, Doyuran Lokantası (Karşıyaka), Albey, Körfez Dersanesi, Balık Çeyiz (Bornova), Şifa Hastanesi, Lof, Cennet Muhallebicisi, İsmar, Mudurnu Ürünleri, Süt-İş, Pehlivanoglu, Çetinkaya Mağazaları, Konyalı, Katibim Cafe, Kibarlar Demir Ticaret, Kuralkan Şirketler Grubu, İpak Giyim, Lezza, Arap-Türk Bankası, İpak Kebab, Türkiye Hastanesi, Otacı Şampuan ve İlaçları, Set Kebab Salonu, Kalebodur Grubu, Cuma Kebab Salonu, Hezarfen Havacılık, Bingo Deterjan, Faisal Finans, Atom Kimya AŞ, Evyap Sabun ve Temizlik Mamulleri, İntaşlar, Rodi Jeans, Yeşil Bursa Pazarı, Süsler Halı Mobilya, Cihad Kitabevi, Memba Sürücü Kursu (Çankaya), Oygur Sürücü Kursu (Karabağlar), Altınbalık Restoran (Bostanlı), Sahil Restoran (Karataş), Çamlıca Gazoz, Kafeda Pazarlama, Aydınli Giyim (Fevzipaşa Bul), Çamlıca İnşaat, Şiribom (<http://www.habervitrini.com>).

1990'lı yıllar genel anlamda bir tür yağma ekonomisinin, başka bir deyişle 28 Şubat Ekonomisinin gelişip serpildiği, büyük sermayenin devletin ve dolayısıyla milletin sırtından semirmeye devam ettiği, gelir dağılımının da önemli ölçüde bozulduğu bir döneme tekabül etmektedir. Bir taraftan, kamu kaynakları çok yüksek faiz oranlarıyla sömürülmüş, diğer taraftan da bankaların ardı ardına içleri boşaltılarak kamu üzerine ekstradan büyük bir yük bindirilmiştir. Böylece bu süreçte büyük sermaye millet aleyhine çok ama çok önemli kazanımlar elde etmiştir. Yaşanan bütün bu olaylara büyük sermaye ile işbirliği yapan medya da çanak tutmuştur. Bunun önemli bir getirisi olarak da medya patronları her yere saldırmış, zayıf koalisyon hükümetlerine baskı yapıp kanuni kısıtlamaları da ortadan kaldırarak

enerji alanı başta olmak üzere, birçok sektörde ihaleler almış ve son olarak banka sahibi olarak da finansal kesime girmişlerdir. Bu süreçte yerleşik sistemin ayaklarından birisi olan ve büyük sermaye ile organik ilişkilere sahip olan bazı askerler ise çeşitli şirketler ve OYAK yoluyla yağma ekonomisinde kendilerine önemli bir yer edinmişlerdir. Öyle ki; genelkurmay başkanları, kara kuvvetleri komutanları, ordu komutanları başta olmak üzere birçok general ve subay emekliliklerinde, çeşitli büyük bankalara (Akbank, İş Bankası, Garanti Bankası vb.) ve büyük şirketlere (Borusan, Yaşar Holding, Netaş vb.) “danışmanlık” yaparak ordu ve büyük sermaye arasındaki ilişkinin boyutlarını ortaya koymuşlardır. Burada vurgulanması gereken nokta, söz konusu danışmanlık hizmetlerinin 28 Şubat sürecinden çok önce başladığı ve ancak 28 Şubat’la birlikte bir furyaya dönüştüğüdür. Bu durum da 1990’lı yılların bir bütün olarak 28 Şubat Ekonomisi olarak tanımlanması gerektiğinin ayrı bir kanıtı niteliğindedir. Öte yandan, büyük sermayenin kısmen bir parçası haline gelen ve yerleşik yağma düzeninin sözcülüğünü yapan dönemin medyası, bu süreçte Anadolu sermayesine karşı oldukça olumsuz bir tutum benimsemiştir. Bu dönemde, nasıl Erbakan’ın Adil Düzen anlayışı irtica denilerek yaftalanmışsa, yükselen Anadolu sermayesi de yeşil sermaye denilerek kötülenmiş ve etkisiz hale getirilmeye çalışılmıştır (<https://mevluttatliyer.weebly.com>).

Bu süreçte Anadolu sermayesine yönelik baskı giderek artmış, ihalelere girmeleri, teşvik almaları, sermaye artırımına ve saire engellenmiştir. Dahası MÜSİAD’a da 1998 ve 1999’da ardı ardına kapatma davaları açılmıştır. Büyük sermayenin platformu olan TŪSİAD Refah Partisi kapatıldıktan sonra, “Refah, Türkiye’nin partisi olmayı başaramadı” diyerek tek bir cümleyle çok şey anlatmıştır.⁴ Gerçekten de, Refah Partisi; ordu, büyük sermaye ve bürokrasiden oluşan yerleşik düzenin partisi olmadığı için yerleşik düzenin gazabını üstüne çekmiş ve bu yüzden de yok edilmek istenmiştir. Bu süreçte Hugh Pope’un Wall Street Journal’da yayınlanan ve Türkçe’ye çevrilip Radikal’de yayınlanan makalesindeki şu ifadeler, 28 Şubat ekonomisinin ne anlama geldiğini noktasında önemli ipuçları vermektedir: “İş adamları, devlet ihalelerini İslamcı iş çevrelerine kaptırmaktan endişe ediyor. ‘Ordunun yaptığından çok memnunuz’ diyen bir banka yöneticisi,

‘Her şey basit: Biz elitiz, çok para kazanıyoruz ve bunu kaybetmek istemiyoruz.’ diyor.” (<https://mevluttatliyer.weebly.com>).

İktisatçı olsun olmasın herkesin bildiği apaçık bir gerçek vardır oda, kalkınmanın sermaye birikimi olmadan olmadığı, bu nedenle de bırakın yerli sermayeyi ülkeden kovmayı, ülkeye ne yapıp edip dışarıdan kalıcı yabancı sermaye de çekmek gerektiğidir. Oysa aynı dönemde örneğin ABD, faize karşı hassas Arap-Müslüman sermayeyi çekmek için New York borsasında alkol ve domuz eti üretim ve ticareti gibi dini açıdan gayrimeşru faaliyetlerle uğraşan şirketlerin hisselerini dışlayan Islamic Index oluşturmaya çalışırken, 28 Şubat Sürecinin yaptığı, ülkedeki sermayeyi açıkça ülkeden kovmaya çalışmaktır. Bunun kalkınma ve gelişme arayışındaki bir ülke için anlaşılabilir hiçbir tarafı yoktur. Nitekim bu tür baskılar sonucu yerli sermayenin bir kısmı Avrupa ve Amerika’ya kaçmış, yurtdışından beklenen yabancı sermaye de gelmemiştir. 1993-2003 arasında Çine 240 milyar dolar yabancı sermaye giderken, Türkiye’ye 10 milyar dolar bile gelmemiştir. Sonuçta 28 Şubat Süreci hiç de iddia edildiği gibi ülkeyi kurtarmamış, aksine asker-medya patronu-işadamı-bürokrat- siyasetçi beşgeninde girilen akıl-mantık ve hukuk dışı baskılarla, andıçlarla, yasaklarla, işten atmalarla, banka boşaltmalarla ve siyasette Bizans oyunlarıyla örülü, hem ekonomik hem beşeri sermaye anlamında ülke kaynaklarının heba edildiği bir süreç olmuştur. Bu, nereden bakılırsa bir ülkenin ülke kurtarma adına gelişme yollarının tıkanıdığı bir kabus, bir karabasan sürecidir (Acar, 2012).

28 Şubat’ın başörtüsü meselesini nasıl bir çıkmaza soktuğuna da daha önce değinmiştik. Başörtüsüne karşı yürütülen bu topyekün savaş ise maalesef ülkeye ilk bakışta görülmesi zor ağır bir bedel ödetmiştir. En başta eğitimde fırsat eşitliğini ve din ve vicdan özgürlüğünü ihlal eden, kadına karşı ayrımcılığın da bir diğer versiyonunu oluşturan bu yasak, otuz bin dolayında genç kız ve kadının okuldan veya işinden ayrılması veya atılmasıyla sonuçlanmıştır. Buna söz konusu yasak yüzünden hiç okula gitmemiş, veya gitmekten vazgeçmiş genç kızlar dâhil değildir. Oysa ülkenin en önemli ekonomik sorunlarından biri nitelikli eleman kıtlığı sorunudur. 19. yüzyıldan kalma katı-pozitivist bir laiklik anlayışıyla yüksek öğrenim hakkından mahrum bırakılan bu kızlar sağlık ve eğitim başta olmak üzere birçok sektörde önemli bir yetişmiş eleman boşluğunu doldurabilirdi. Asgari ücret

üzerinden yapılacak bir hesap bile, otuz bin insanın üretim sürecinden dışlanması ekonomiyi ne büyük bir maliyet yükleyeceğini gösterecektir (Acar, 2012).

3.3.2.1. 28 Şubatta Batan Bankalar

- 5 Nisan 1994 tarihinde ortaya çıkan iktisadi bunalım sebebiyle döviz fiyatları 3'e katlanmış, gecelik faizler de çok yüksek düzeylere ulaşmıştı. Bu zaman diliminde kamu bankaları tasfiye edilerek ve diğer kamu bankalarıyla birleştirilerek tasfiye edildi. Özel sektörde de kapanan ve diğer bankalarla birleşerek faaliyet yürüten bankalar mevcuttu. 19 Şubat 2001 gününde ortaya çıkan siyasi kriz de özel sektörde birçok bankanın kapanmasına neden oldu.
- Kapanan bankaların parasal maliyeti nedir? TMSF'nin ortaya koyduğu "çok gizli" başlığıyla meclise gönderilen raporda 1994-2005 aralığında kapanan bankaların yarattığı maliyet 31,4 milyar dolar düzeyindedir. Gerekli düzenlemeler ve faizlendirme gerçekleştirildiğinde bu miktarın 50 milyar dolar düzeyine ulaşacağı ortaya konuyor. Aynı zaman aralığında, devletin el koyduğu 20 bankadan 5 tanesinin çalışma izni iptal edilmiş ve kapatılmıştı. 2001 senesinde ve 28 Şubat sürecinde kapanan bankaların sayısı, tarihimizdeki toplam sayının % 80 kadarını oluşturmaktadır (<http://www.bankalar.org/bilgi-merkezi/batik-bankalar/>):

- Türk Ticaret Bankası
- Bank Ekspres
- İnterbank
- Esbank
- Yaşarbank
- Egebank
- Sümerbank
- Yurtbank
- Bank Kapital
- Etibank

- Demirbank
- Ulusal Bank
- İktisat Bankası
- Tarih Bank
- Bayındırbank
- Kentbank
- EGS Bank
- Site Bank
- Toprak Bank
- Pamukbank
- İmar Bankası
- Adabank
- Bank Asya

Batan bankaların birçoğunun yönetim kurullarında görev yapan emekli paşalar anlaşılmasın dokunulmazlık zırhı ile bankacı komutanlar davalardan muaf tutulmuşlardı. Sümerbank'ı 1995 yılında özelleştirme ihalesi ile satın alan Hayyam Garipoğlu, 1999'a kadar çeşitli işlere daldı. İsmi, Malki cinayeti ve Türkbank skandalına karıştı.1999 yılında, içi boşaltılan Sümerbank'a el konmak zorunda kalınırken, devletin sırtına 450 milyon dolar zarar bırakıldı. Garipoğlu'nun Bankasında, 1990-93 yılları arasında Kara Kuvvetleri Komutanlığı yapan Muhittin Fisunoğlu Yönetim Kurulu üyesi olarak görev yapıyordu.Cavit Çağlar, 1992 yılında milletvekili ve bakan olmuş, İnterbank ve Etibank'ı satın almıştı. Meşhur MİT müsteşarı ve Jandarma komutanı Teoman Koman, İnterbank yönetim kurulu üyesiydi. Dinç Bilgin'in Etibank'ında, Deniz Kuvvetleri eski Komutanı emekli Orgeneral Vural Beyazıt yönetim kurulu üyesi olarak bulunmuştu.

Murat Demirel'e ait olan Egebank'ın önü, 28 Şubat sürecinde iyice açıldı. Egebank'a, içi boşaltıldığı gerekçesiyle 22 Aralık 1999'da el konuldu. Bankaya el konmadan bir gece önce Egebank'ta bir toplantı yapıldığı, toplantının ardından bankadan koliler çıkarıldığı güvenlik kameralarına yansdı. Peki, kim haber vermişti acaba? İşadamı Kamuran Çörtük, 1997 yılında sonunda Bayındırbank'ı satın aldı. Temmuz 2001'de TMSF' YE devredilirken, Çörtük'e, Bankayı 115 milyon dolar

zarara uğratmaktan dava açıldı. İmar Bankası,1994 yılında Uzan'lara geçti. Temmuz 2003 tarihinde TMSF tarafından el kondu.

28 Şubat sürecinde(1997-2002 yılları arası)içinin boşaltıldığı anlaşıldı. Bankanın batışının ülke ekonomisine 9 Milyar dolar zarar oluşturduğu hesaplandı. Etibank sahibi, eski medya patronu Dinç Bilgin, 28 Şubat sürecinde nasıl batırıldığını şöyle anlatıyor? “Mesut Yılmaz iki medya grubu arasında bir tercih yaparak Hürriyet’i seçmişti. Biz de mecburen Çiller’i desteklemek zorunda kaldık. Türkiye hızla bozulma sürecine girdi. Gazetecilerle devlet adamlarının ilişkileri olmaması gereken bir düzeye ulaştı. Ayıp şeyler oldu. İşadamları devletten ihaleler almaya başladılar. Öyle bir Türkiye ki mesela elektrik dağıtımı özelleştirilecek, bu medya grupları arasında paylaşıldı. GSM ihaleleri, santral ihaleleri hep bu şekilde paylaştırıldı. Medya medyalıktan çıktı ”Dinç Bilgin, bu sözleri ile Doğan grubunu işaret ediyordu (<http://habervitrini.com>).

22 Aralık 1999’da Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Sümerbank ve Esbank’ın Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu’na devredilmesiyle başlayan bankacılık operasyonu kapsamında ilk tutuklanan, Egebank’ın sahibi Yahya Murat Demirel en son tahliye edilen patron oldu.

2000 yılında fiilen göreve başlayan Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Başkanı Zekeriya Temizel’in Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi’ne yaptığı suç duyurusuyla başlayan Kasırga 1 Operasyonu sonucunda Demirel, 28 Eylül 2000 tarihinde Swissotel’in suiteinde gözaltına alınmıştı.

Kasırga 2 Operasyonu ile Sümerbank’ın sahibi Hayyam Garipoğlu, Kasırga 3 Operasyonu’yla Yurtbank’ın sahibi Ali Balkaner ve Kasırga 4 Operasyonu’yla da Bank Ekspres’in sahibi Kokmaz Yiğit tutuklandı.

İnterbank ve Etibank davalarından aranan eski Devlet Bakanı Cavit Çağlar ise ABD’de yakalanarak Türkiye’ye getirildi. Etibank yolsuzluğundan tutuklanan en önemli isim ise, Sabah gazetesi ve ATV’ nin sahibi Dinç Bilgin oldu.

Tutuklanan patronlar, “cürüm işlemek amacıyla teşekkül oluşturmak, dolandırıcılık, zimmet ve çıkar amaçlı suç örgütü kurmak” gibi fiillerle suçlandı. Toplam altı banka sahibi cezaevine girdi. Ancak Türk Ceza Kanunu’nun 313’üncü

maddesinin 2001 yılı sonunda DGM'lerin görev alanından çıkarılması ile tahliyeler de başladı. Batık bankaların patronlarının tümü hakkında tutukluluk kararları kaldırıldı (Mollaveisoğlu, 2004: 134).

3.3.2.2 Hortumlanan paralar geri alınamadı

Hükümet el konulan bankaların sahipleri hakkında operasyon yerine ticari davalar ve haciz yolunu seçti. BDDK, 12,6 milyar dolarlık hortumlamaya karşın, şu ana kadar sadece 1,5 milyar dolar tahsilat yapabildi.

Milyarlarca dolar borcu bulunan eski banka patronları yatlı, uçaklı lüks yaşamlarına döndüler, şirketlerinin başına geçtiler. BDDK ise, ihtiyazi haciz koyduğu mallarını bile yasal süreç tamamlanmadığı için satıp paraya çeviremiyor.

Banka adı: İnterbank

Sahibi: Cavit Çağlar

El koyma tarihi: 7 ocak 1999

Zararı: 1 milyar 269 milyon dolar

Banka adı: Egebank

Sahibi: Murat Demirel

El koyma tarihi: 21 Aralık 1999

Zararı: 1 milyar 219 milyon dolar

Banka adı: Bank Kapital

Sahibi: Mahmut Ceylan

El koyma tarihi: 27 Ekim 2000

Zararı: 329 milyon dolar

Banka adı: Bank Ekspres

Sahibi: Korkmaz Yiğit

El koyma tarihi: 12 Aralık 1998

Zararı : 435 milyon dolar

Banka adı: Yurtbank

Sahibi: Ali Balkaner

El koyma tarihi: 22 Aralık 1999

Zararı: 650 milyon dolar

Banka adı: Yaşarbank

Sahibi: Selçuk Yaşar

El koyma tarihi: 22 Aralık 1999

Zararı: 1 milyar 148 milyon dolar

Banka adı: Bayındırbank

Sahibi: Kamura Çörtük

El koyma tarihi: 9 Temmuz 2001

Zararı: 115 milyon dolar

Banka adı: İktisat Bankası

Sahibi: Erol Aksoy

El koyma tarihi: 15 Mart 2001

Zararı: 1 milyar 953 milyon dolar

Banka adı: Kentbank

Sahibi: Musatafa Süzer

El koyma tarihi: 9 Temmuz 2001

Zararı: 680 milyon dolar

Banka adı: Toprakbank

Sahibi: Halis Toprak

El koyma tarihi: 30 Kasım 2001

Zararı: 879 milyon dolar

Banka adı: Sümerbank

Sahibi: Hayyam Garipoğlu

Zararı: 469 milyon dolar

Banka adı: Esbank

Sahibi: Yavuz Zeytinoğlu

El koyma tarihi: 22 Aralık 1999

Zararı: 1 milyar 133 milyon dolar (Mollaveisoğlu, 2004: 135).

3.4. İKTİSADİ BASKILAR VE MÜSİAD

1990'ların ikinci yarısına gelene kadar frenlenebilir güç olarak görülen MÜSİAD 1990'larda İslami hareketlerin de politik alanda yükselişe geçmesi ile karşılıklı beslenme alanı bulduğu düşünüldü ve kurdukları kurumlar, 28 Şubat sürecinde hedef tahtasına oturtuldu. Bu dönemde rakip işadamları derneği olan

TÜSİAD ise 28 Şubat sürecine doğrudan dahil olmasa da dolaylı olarak süreci destekledi, dönemin hükümeti aleyhine açıklamalarda bulundu ve irticai tehdit olarak gösteren pekiştirici söylemler geliştirdi (<http://www.lacivertdergi.com>).

1996 yılının Haziran ayında Milliyet gazetesinin "Ordudan yeşil sermayeye ambargo" diye atılan manşetinin altında bir liste sunuldu. Bu listelerle toplumun önemli bir kesimine bazı mallar ve ürünler kötü gösterildi, karalandı. Belli sektörlerde satışı engellenerek ticaret yapma özgürlükleri engellendi. Dindar sermaye sahiplerinin şirketleri ve fabrikaları maliye ve sigorta müfettişlerince defalarca incelemelere tabi tutuldu, haksız yere sorgulandı ve hüküm giydirdi. Dost Sigorta davası olarak bilinen davada sermaye sahipleri defalarca gece yarısı baskınları ile evlerinden alındı, gözaltında tutuldu, sorgulandı. Şirketleri, uğratıldıkları 1,5 milyon dolarlık zarar nedeni ile kapatıldı. Sadece ekonomik alanda faaliyet gösteren ve siyasi hiçbir angajmanı olmayan MÜSİAD başkanı Erol Yarar ve yardımcısı Ali Bayramoğlu TCK'nın 312'nci maddesi nedeni ile haklarında hapis cezası talebiyle yargılandı. MÜSİAD üyelerinin kendi aralarında yapmış oldukları sivil eğitim toplantıları polis kameraları ile kayıt altına alındı, toplantılara gelen polisler aracılığı ile yasal olmayan bir şekilde izlendi ve toplantılara katılanlara bu yöntemle gözdağı verildi. Öyle ki, bu yaratılmış korku imparatorluğunda MÜSİAD'ın 1997 yılında 2823 olan üye sayısı 2002 yılına kadar 1800'e düştü. Yani üyelerinin üçte birini kaybetti (<http://www.lacivertdergi.com>)

3.4.1. MÜSİAD'ın göz ardı edilen önerileri ve sonuçları

MÜSİAD'ın üzerine baskılar kurulduğu dönemlerin daha öncelerinden beri Türkiye ekonomik krize sürüklenirken MÜSİAD'ın raporlar şeklinde yayınladıkları öneriler, tavsiyeler dikkate alınsaydı ülke ekonomisine önemli katkılar sağlanmış olacaktı bunların detaylarını aşağıdaki gibidir.

KOBİLER VE BÜROKRASİ

MÜSİAD 1992’de yayınlanan ‘‘ORTA BÜYÜKLÜKTEKİ İŞLETMELER VE BÜROKRASİ’’ isimli araştırma raporunda ‘‘..Ekonominin lokomotifleri KOBİ’lerdir. KOBİ’ler geliştirilmeli ve bürokrasiden kurtarılmalıdır...’’ dedi.

2001’ de binlerce KOBİ, onbinlerce esnaf-tüccar, uygulanan ekonomik politikalar ve beceriksiz yönetim nedeniyle iflas etti. İş yerleri kapandı. Türkiye sanayi mezarlığına dönerken, işsizler kervanına yüz binlerce yeni insan katıldı.

ÖZELLEŞTİRMEDEKİ GECİKMENİN BEDELİ

MÜSİAD 1993’de yayınlanan ‘‘KİTLENME ve ÖZELLEŞTİRME’’ isimli araştırma raporunda ‘‘...Türkiye’nin iç borç stoku 27 milyar dolardır. Özelleştirme kapsamındaki Türk TELEKOM acilen özelleştirilmeli ve iç borçlarının tamamı ödenmelidir. Kalan 3 milyar dolarlık kaynak da, yurt içinde yatırım ve sosyal harcamalarda kullanılmalıdır...’’ dedi

2001’de iç borç stoku 54 milyar doları buldu. 1993’den bu güne ödediğimiz iç borç faiz tutarı 125 milyon dolar, özelleştirilmesi için altyapı çalışmaları sürdürülen Türk TELEKOM’ un ederi ise 3 milyar dolara kadar düştü

DEVLETİN BORÇ KRİZİ VE BÜTCENİN İFLASI

MÜSİAD 1994’de yayınlanan ‘‘DEVLETİN BORÇ KRİZİ: İFLAS,1999’’ isimli kitapta ‘‘... Hızlı borçlanma sonucu bütçe gelirlerinin giderek daha fazla bir kısmı iç ve dış borç faiz ödemelerine tahsis edilmektedir. Borç faiz giderlerinin toplam konsolide bütçe gelirleri içindeki payı 1999 yılında yüzde 100’e yaklaşacaktır. Diğer bir deyişle, toplam bütçe gelirleri 1999 yılı sonu itibariyle borç faiz giderlerinin karşılamaya ancak yetecektir. Bu durum ‘‘ Devlet bütçesinin ilan edilmemiş iflasından başka bir şey değildir...’’ dedi

2001 yılı Mart ayı sonu iç borç stoku tam 51 katrilyon lirayı buldu. 1995 yılındaki vergi gelirinin % 53’ü, bütçe gelirinin ise %41’i faiz ödemelerine harcanmışken, 2000 yılında vergi gelirlerinin %77,1’i, bütçe gelirlerinin ise 60.6’sı

faiz ödemelerine harcanmıştır. Son 10 yıllık dönemde iç borç faiz ödemelerine 146 milyar dolar, son 17 yıllık dönemde dış borç ana para ve faiz geri ödemelerine ise tam 164 milyar dolar ödenmiştir. MÜSİAD'ın 7 yıl önce ısrarla dikkat çektiği iç borç krizi ve rant ekonomisinin vahametini siyasi kadrolar, ekonomik bürokrasisi ve iş dünyası ancak yedi yıl sonra anlayabildi.

GÜMRÜK BİRLİĞİ

1995'de yayınlanan "Gümrük Birliği Reçete Değil" raporunda Gümrük Birliği için hükümet, iş dünyası ve bir kısım medya sevinç çılgınlıkları atarken, MÜSİAD Gümrük Birliği'nin, bu haliyle Türkiye'yi AB'nin açık pazarı haline getireceğini, AB'den ithalat patlaması yaşanacağını, enflasyon oranının düşmeyeceğini ve yabancı sermayenin ülkeye gelmeyeceğini söylemişti

Yıl 2000 enflasyon Türkiye'nin hala birinci öncelikli sorunu ve hükümetin 2001 yılı sonu enflasyon oranı tahmini %57, Türkiye'ye yabancı sermaye gelmiyor. Son 5 yılda Avrupa Birliği ile karşılıklı dış ticarete toplam 54 milyar dolar açık verildi. Son 5 yılda AB'den ithalatımız 120 milyar dolar, ihracatımız 66 milyar dolar oldu

17 MART 2001, Dünya gazetesi:

TOBB Başkanı **Fuat MİRAS**:

"Gümrük Birliği büyük hataydı. İthalatımızı patlattı"

22 NİSAN 2001

Türkiye Tekstil Sanayii İşverenleri Sendikası Başkanı **Halit NARİN**:

"GB'ne girmemizin bize çok zararı oldu. Bu anlaşmayı yeniden ele almamız lazım."

KIDEM TAZMİNATI FONU

Kıdem Tazminatı Fonu kurulmalıdır. Bu fon modeli, ‘Kıdem Tazminatı Fonu’ modelinin ve kıdem tazminatı müessesesindeki değişikliklerin, üretimdeki insan unsuruyla ilgili olan çalışma ilişkilerinde verimliliği ve barışı sağlamaya yönelik faydalar ortaya çıkaracağı inancındayız....’’ MÜSİAD 1997’de yayınlanmış ‘‘KIDEM TAZMİNATI FONU’’ isimli raporunda bu şekilde vurgulamıştır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan:

‘‘Kıdem Tazminatı Fonu kurulması için çalışmalar başlattık. Yasa tasarısı ay başında Bakanlar Kurulu’nda imzaya açılacak. Bu Türk çalışma hayatında DEVRİM niteliğinde olacak’’ (Dünya Gazetesi, 24 Nisan 2001 Salı)

ÇOK ORTAKLI ŞİRKETLERİN ÖNÜ AÇILMALI

1997 MÜSİAD’ın dedikleri arasında çok ortaklı şirketlerin yasl mevzuatlar tamamlanarak önü açılmalı ve yurtdışındaki sermaye kaynakları ülke kalkınmasına yönlendirilmelidir sözleride vardı.

2001’de Anadolu sermayesi küstürüldü. Anadolu’ya yapılan yatırımlar durdu, işsizlik hızla artmaya başladı.

Mart 2001 Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli:

‘‘Ekonomik krizden çıkış için yurtdışındaki vatandaşlarımızın tasarruflarının ülke kalkınmasına yönlendirilmesi gerekir.’’

Nisan 2001. Başbakan Yardımcısı **Mesut Yılmaz**:

“Ekonomik krizin gerisindeki nedenlerden biri de, bir takım vehimlerle Anadolu sermayesinin küstürülmesi ve bu şirketlere yapılan yanlış uygulamalardır.”

İMF İLE YAPILAN İSTİKRAR PROGRAMI ANLAŞMASI

ARALIK 1999- Hükümet İMF ile stand-by anlaşması yapınca başta TOBB, TÜSİAD ve iş dünyasının diğer kuruluşları ile medya olmak üzere hemen her kes: “Ülkenin düzluğe öikabilmesi için bu program son umudumuzdur. Bu anlaşmayı ve programı destekliyoruz derken, MÜSİAD “...Programda büyük eksikler var. Enflasyonla mücadelenin yalnızca döviz kuruna bağlanması hatalıdır. İthalat patlayacak, cari işlemler açığı çok hızlı artacak. 2000 yılında ciddi bir devalüasyon riski var. Bankacılık sisteminde ciddi krizler yaşanabilir...” dedi

24 OCAK 2000, SABAH Gazetesi

Koç Holding Yön. Kur. Başkanı **Rahmi KOÇ**:

“Sörfçüler gibi dehşet bir dalga yakaladık.”

24 EKİM 2000, SABAH Gazetesi

TÜSİAD Başkanı **Erkut YÜCAOĞLU**:

“... Ufkumuz 10 yıla çıktı...”

Sonuç olarak 22 KASIM 2000 de Bank Kapital, Etibank ve Demirbank battı. Dövizde artış şiddetlendi. Gecelik faizler %2000'lere fırladı. Aralık 2000 “...Batan onlarca banka ve Hazine'nin dolayısıyla milletin sırtına yüklenen 40 milyar dolar yük, piyasalarda durgunluk, ülke tarihinin en ağır ekonomik krizi, kilitlenen reel

sektör, yüzde 80'i aşan devalüasyon, piyasalarda durgunluk, işten çıkarmalar, esnaf eylemleri, şirket iflasları..." gibi olaylarla karşılaştık (<http://www.musiad.org.tr>).

3.5. GÜÇLÜ EKONOMİYE GEÇİŞ PROGRAMI

2001 senesinin Mayıs ayında ortaya konan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" IMF ile imzalanmış stand-by anlaşmasıyla ve kredilerle katkı sağlanmış ve toplam çıktıdaki azalmayı engelleyemediği hâlde, krizin kontrol edilebilmesini sağlamıştır (Hazine, 2001; IMF, 2002c). Tüm zorluklarına ve bazı negatif etkilerine rağmen, dalgalı kur rejiminin piyasada beliren güvensizliğin parasal bir krize yol açmasını engelleyecek nitelikler taşımaktadır.

Özyiğit (2007) güçlü ekonomi'ye geçiş programı esas maddeleri kapsamında;

- Dalgalı kur sistemi kullanılarak fiyatlar genel seviyesinin yükselmesini engelleyici politikalar benimsemeyi,
- Bankacılık sektöründe kamu büyük çapta bir reformu, Bu şekilde bankacılık sektörüyle reel sektör arasındaki iletişimi iyileştirmeyi,
- Kamu finansman dengesini güçlü bir yapıya kavuşturmayı,

Kamusal uzlaşmayı odak noktasına alan, toplumun tüm kesimlerine eşit yükümlülükler getiren , enflasyon politikaları ile organize bir gelirler politikası sürdürmeyi ve tüm bu unsurları şeffaflık, etkinlik ve esneklik kazanacak bir yapıya kavuşturmayı amaçlamıştır (Metinsoy, 2010: 54'ten alıntı).

Bu program çerçevesinde dört ana alanda yasal düzenlemeler yapılmıştır.

- Mali Sektörün Yeniden Yapılandırılması
- Devlette Şeffaflığın Artırılması ve Kamu Finansmanının Güçlendirilmesi
- Ekonomide Rekabetin ve Etkinliğin Artırılması
- Sosyal Dayanışmanın Güçlendirilmesi

Yeni iktidar kendisine miras kalan Güçlü Ekonomiye Geçiş Programını devam ettirmesi tek partili hükümetle birlikte dış piyasalardan destek gördü ve gerek sıcak para gerek doğrudan yabancı yatırımlarda artışlar yaşandı. Adalet ve kalkınma

partisi (AKP) ilk yıllarında vergi barışı, sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) borçlarının yapılandırılması gibi gelir tedbirleriyle kamu gelirlerinde artış yaratabilmiştir. Bu anlamda, vergi barışı olarak adlandırılan kamuoyunda vergi affi olarak algılanan kanunun çıkarılması yoluyla geçmişe yönelik stok ve matrah afları da dâhil vergi ceza ve faizlerinin affedilmesi ve yeniden bir ödeme planına bağlanması yoluyla ilave bir vergi geliri toplanması öngörülmüştür. Vergi Barışı ile beklentilerin üzerinde toplam 3,2 Katrilyon TL tahsilât sağlanmıştır (Radikal, 2004: 5). Gelirlerdeki artış faiz dışı fazla hedeflerinin tutturulmasına yardımcı olmuş hatta hedeflerin üstünde gerçekleştirmeler yaşanmıştır. Faiz dışı fazla, 2005-2006 ve 2007 yıllarında sırasıyla %7,72, %7,18 ve %5,42 oranlarında gerçekleşmiştir (Gürdal, 2008: 427).

SONUÇ

Birinci bölümde Türkiye’yi post-modern darbeye hazırlayan nedenler olaylardan ve gelişmelerden, ikinci bölümde refah yol partisinden sonra dozu artan MGK toplantısıyla zirveye ulaşan bir süreci gözler önüne serdik ve de MGK toplantısının ayrıntılarına baktık. Üçüncü bölümde ise Türkiye’nin ekonomik yapısındaki değişimden ekonomik tablodan bahsettik. “Post-modern darbe” olarak anılan 28 Şubat sürecinin, yaşanan soruşturmalar, sorgulamalar ve göz altılarında etkisi ile, güncelliğini hala koruduğunu söyleyebiliriz. 28 Şubat süreci; ordu, medya ve sivil toplum kuruluşları üçgeninde, demokratik seçimlerle iktidara gelmiş bir hükümetin bire bir silahlı güç kullanmadan görevden alınması sürecidir. Daha önceki müdahalelerde yönetime el konulmasına karşın, bu kez mevcut hükümet istifaya zorlanmıştır. Bir ara rejim dönemi yaşanmamış ve ordu yönetimin başına geçmemiştir. Ancak ordu, 28 Şubat 1997 tarihli Milli Güvenlik Kurulu’nda alınan kararların uygulanması istenmiş, bir nevi siyasi hayat denetim altına alınmıştır. Yine 28 Şubat’ta sokağa çıkma yasağı ilan edilmemiş, mevcut Anayasa değiştirilmemiştir.

28 Şubat’ı diğer müdahalelerden ayıran başka bir özelliği de, sürecin arkasında büyük ekonomik çıkarların olmasıdır. Bu açıdan değerlendirildiğinde sürecin en kritik neden ve sonuçlarının iktisadi olduğu söylenebilir. Özellikle tezin başlığından da anlaşıldığı gibi tezin ağırlık noktası 3. Bölümdür. Araştırma incelendiğinde banka hortumlamalarını Türkiye’ye 50 milyar dolar maliyeti olduğu ve hortumlanan paraların geri alınmadığı görülmektedir. Bunun yanı sıra Anadolu sermayesine (MÜSİAD) yeşil sermaye isimi takılarak ambargolar uygulanmış, irtica adı altında karalanmıştır. MÜSİAD’ın sıkıştırıldığı için dönem içerisinde yayınladıkları raporların zamanında dikkate alınmaması sonucu ülke 2001 krizine sürüklenmiştir.

Medya bu süreçte baş aktör rolünü üstlenmiş ve çeşitli suni gündemlerle ülkeyi geri kalmış ülkeler kategorisinde göstermiş, her gün “irtica”, “şeriat” vb. ana başlıklarla savaş çığırkanlığı yapmıştır. Aynı şekilde Sivil Toplum Kuruluşları da, kendi çıkarlarına ters düşen yatırımlarda bulunan bir hükümete sıcak bakmamaktaydı. Küçük sermaye sahiplerinin büyümesi ve İstanbul sermayesi ile boy

ölçülebilecek seviyeye gelmesi, büyük sermaye sahiplerini ürkütmüş, kazançlarının azalacağı endişesiyle kendi ülkelerini bilerek uçurumun kenarına sürüklemişlerdir. Sonuç olursak bir cümleyle ifade edecek olursak, 28 Şubat süreci ekonomik çıkarlar adına irtica kılıf altında yapılmış Türkiye tarihine kara harflerle yazılmış ekonomik bir darbedir.

KAYNAKÇA

Kitaplar

Akdoğan, Yalçın. (2000). **Hayatı ve Siyaseti Düşünmek Türkiye'nin Siyasal Durumu Ve Zor Zamanda Yaşamak**. Şehir Yayınları. İstanbul.

Akpınar, Hakan. (2006). **28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü**. İstanbul. Birharf Yayınları.

Akpınar, Hakan. (2001). **28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü**. Ümit Yayınları. Ankara.

Bayramoğlu, Ali. (2007). “**Düzenin Askerileşmesi**”. 28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi. İletişim Yayınları. İstanbul.

Bayramoğlu, Ali. (2001). **28 Şubat Bir Müdahalenin Güncesi**. Birey Yayınları. İstanbul.

Bölügiray, Nevzat. (1999). **28 Şubat Süreci 1**. Tekin Yayınevi. İstanbul.

Cevizoğlu, Hulki. (2001). **28 Şubat Bir Hükümet Nasıl Devrildi**. Ceviz Kabuğu Yayınları. Ankara

Çavdar, Tefik. (2004). **Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1839-1950)**. İmge Kitabevi Yayınları. Ankara.

Çelik, Necati. (2004). **28 Şubat ve İrtica Tehdidi**. Sinemis Yayınları. Ankara.

Çelik, Seydi. (2008). **Osmanlı'dan Günümüze Devlet ve Asker: Askeri Bürokrasinin Sistem İçindeki Yeri**. Salyangoz Yayınları. İstanbul.

Dağı, İhsan D., (1998). **Kimlik Söylem ve Siyaset Doğu Batı Ayrımında Refah Partisi Geleneği**. İmge Kitabevi. Ankara.

Duman, Doğan. (1997). **Demokrasi Sürecinde Türkiye'de İslamcılık**. Eylül Yayınları. İzmir.

Erman, Arif. (2011). **Kimlik ve Egemenlik: Ulus, Devlet ve Güvenlik Sorunları**. Truva Yayınları. İstanbul.

Ergin, Sedat. (2001). **AKPINAR, Hakan'ın 28 Şubat Postmodern Darbenin Öyküsü'** isimli kitabının önsözünde. Ümit Yayınları. Ankara.

Gökmen, Özgür. (2002). **28 Şubat: Bir "Batılılaşma Restorasyonu Mu?", Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce: Modernleşme ve Batıcılık**. Ed.: Uğur Kocabaşoğlu. Cilt: 3. İletişim Yayınları. İstanbul.

Gülalp, Haldun. (2002). **Kimlikler Siyaseti Türkiye'de Siyasal İslam'ın Temelleri**. Metis Yayınları. İstanbul.

Karaman, Hayreddin. (1997). **Laik Düzendeki Dini Yaşamak**. İz Yayıncılık. İstanbul.

Kırçak, Çağlar. (1993). **Türkiye'de Gericilik**. İmge Kitabevi. Ankara.

Kocabaş, Süleyman. (1998). **Refahiyol Hükümeti Sonunun Perde Arkası**. Vatan Yayınları. Kayseri.

Kocabaş, Süleyman. (1999). **2000'e Girerken Olaylarla Türkiye'nin Çıkmazları 1998-1999**. Vatan Yayınları. Kayseri.

Manaz, Abdullah. (2008). **Siyasal İslamcılık(2) Türkiye'de Siyasal İslamcılık**. IQ Kültür Sanat Yayıncılık. İstanbul.

Özcan, Zafer. (2010). **Arz Ederim: 28 Şubat 1997/ 12 Eylül 2010 Basın Sendromu**. Kaynak Yayınları. İzmir.

Subaşı, Necdet. (2005). **Ara Dönem Din Politikaları**. Küre Yayınları. İstanbul.

Şahin, Hüseyin. (2002). **Türkiye Ekonomisi**. Baskı 7. Ezgi Kitabevi. Bursa.

Şamiloğlu, Famil. (2002). **Küreselleşme Sürecinde Türkiye'nin Finansal Kaynak Sorunu**. Baskı 1. Gazi Kitabevi. Ankara.

Robins, Kevin. (2014). **Kimlikleri Kesintiye Uğratmak: Türkiye/Avrupa, Kimlik Politikaları**. (Çev.: Huri Küçük, [Ed.: Fırat Mollaer,]) Doğu Batı Yayınları. Ankara.

Tayyar, Şamil. (2009). **Kıt'a Dur!:** 28 Şubat'tan 27 Nisan'a İktidar Kavgası. Timaş Yayınları. İstanbul.

Türköne, Mümtaz'er. (1994). **Modernleşme Laiklik ve Demokrasi.** Ark Yayınevi. Ankara.

Yıldız, Abdullah. (2000). **28 Şubat Belgeler.** Pınar Yayınları. İstanbul.

Tuncay Mollaveisoğlu. (2004). **Güve: Bir Türkiye Filmi.** ALFA Basım Yayım Dağıtım İnş.Tur.San. Ve Dış Tic.Ltd.Şti. İstanbul.

Makaleler

Aklan, Necla Adanur. (2003). "*Finansal Krizlerin Anatomisi*". Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hakemli Dergisi. Cilt 5. Sayı 19.

Altan, Cemal. (2005). "*Genel Seçimler-Yerel Seçimler İlişkisi*". Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi (<http://e-sosder.com/dergi/1213-ALTAN.pdf>). Sayı 12.

Arslan, Mehmet. (2001). "*IMF, Krizler ve Türkiye*". Stratejik Analiz: Aylık Uluslar arası İlişkiler ve Stratejik Araştırmalar Dergisi. Sayı 14. (10 Ocak 2012).

Bastı, Eyüp, (2006). "*Kriz Teorileri Çerçevesinde 2001 Türkiye Finansal Krizi: Krizin Finans Sektörü Verimliliğine ve Etkinliğine Etkileri*". No 191. Sermaye Piyasası Kurulu. Ankara.

Berberoğlu, Bahar. (2009). "*2001 Ekonomik Krizinin Türkiye Sanayi Sektörü Üzerindeki Net Kriz Etkisinin Analizi*". Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt 10. Sayı 1.

Bostancı, Naci. (2002). "*Siyasette Yeni Dönem ve AKP*". Türk Yurdu. Sayı 184.

Gürdal, Temel. (2008). *Türkiye'de Faiz Dışı Fazla Ve Borçların Sürdürülebilirliği (1975-2007 Dönemi)*. Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. Cilt 10. Sayı 2.

Gürgür, Nuri. (2002). "*Yeni Hükümet Üzerine*". Türk Yurdu. Sayı 184.

Kızıldaş, Ekrem. (2007). “*Bir Çeşit Turnusol Kâğıdı Olarak 28 Şubat*”. 28 Şubat Postmodern Bir Darbenin Sosyal ve Siyasal Analizi. Birey Yayıncılık. Birey Yayıncılık. İstanbul. s.63-69.

Önder, Tuncay. (2007). “*İstikrar ve Kriz: 3 Kasım’dan 22 Temmuz’a Türkiye Siyaseti*”. Türkiye Günlüğü.. Sayı 89.

Tezer, Ersin. (1996). *5 Nisan Kararlarının Hedefi - Devleti Küçültmek Olmasına Rağmen - Özel Kesim Küçülmek Durumunda*. TİSK İş Veren Dergisi. Cilt 32, No 1.

Yılmaz, Kamil & AKCAY, Cevdet & ALPER, C. Emre. (2002). *Enflasyon ve Büyüme Dinamikleri Gelişmekte Olan Ülke Deneyimleri Işığında Türkiye Analizi*. TÜSİAD-T/2002-12/341. İstanbul.

Yılmaz, N., (2012). *Bir Postmodern Darbe Portresi: 28 Şubat*. (Ed) A., Babacan. Binyılın Sonu içinde. Pınar Yayınları. İstanbul. s.211-237.

Dergiler

İnce, D. (2014, Bahar). 28 Şubat Haberciliği: Bir Meşruiyet Restorasyonu. *İlef Dergisi*, 1(1), 57–87.

Öcal, Beyhan. (2009). “*12 Eylül’den 28 Şubat’a Darbe Söylemlerindeki Değişimin Analizi*”. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar. Sayı: 1/4.

Kılıç, A.,(2012). *Gizli Belgeleri İle 28 Şubat*. Haber Türk Yayınları. İstanbul.

Korucu, B., (2012). “*Darbenin Dili*”. Aksiyon Dergisi. Sayı: 964.

Tezler

Akın, Şeyma. (2011). “*28 Şubat Süreci ve Batı Medyasındaki Algılaması*”, Yüksek Lisans Tezi. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Karaman.

Gülmez, İsmail. (2014), “*28 Şubat 1997 Askeri Darbesi ve Türk Eğitim Sistemine Etkileri*”. Yüksek Lisans Tezi, Erzurum Atatürk Üniversitesi. Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Erzurum.

Özgan, Ali. (2008). “28 Şubat Sürecinin Siyasal Açıdan Neden ve Sonuçları”. Yüksek Lisans Tezi. Muğla Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Muğla.

Hongur, Andaç. (2006). “28 Şubat Sürecinde Ordu, Medya ve Siyasal İktidar”. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.

Gazeteler

Akyol, Mustafa. (2007). “Türk İslamı Nasıl Modernleşti”. Radikal. 31.08.2007

Akyol, Taha. (1997). “Ak ve Kara” Milliyet: 15.08.1997

Barlas, Mehmet. (1997), “Eğitimi de Tartışılmaz Konular Arasına Sektük”, Sabah: 16.08.1997

Bayramoğlu, Ali. (2007). “28 Şubatçılara Selam Olsun...”. Yeni Şafak: 01.03.2007

Çölaşan, Emin. (1998). “Şemdin Öterken”. Hürriyet. 26 Nisan 1998

Ergin, Sedat. (1997). “İhtilal Olmaz, ABD ile Konuştum”. Hürriyet. 28.08.1997

Ergin, Sedat. (1997). “İrtica Tehdidini Devletin Önemli Belgesinde”. Hürriyet. 02.11.1997

Milliyet, “Hoca: Mahkeme Kullanılıyor”, 20.11.1997

Özel, Soli (2007), “Muhtıra”, Sabah: 29.04.2007

Radikal, “Bu Kaset Götürür”. 11.11.1998

Sabah, “Ağar ile Bucak’a Menziri’de Eklendi”. 11.01.1997

-----, “Fadime 1 Numara Oldu”. 08.01.1997

-----, “Kazan: Susurluk Bu Hafta Netleşecek”. 07.01.1997

-----, “Susurluk’un Takipçisiyim”. 01.01.1997

Yetkin, Murat. (2007). “28 Şubat Dersleri”. Radikal. 18.08.2007

Yetkin, Murat. (2007). “10. Yılında 28 Şubat”. Radikal. 26.02.2007

Yetkin, Murat. (2007). “10. yılında 28 Şubat”, Radikal. 27.02.2007

İnternet Sayfaları

Acar, M., *Bir Ekonomik ve Siyasi Karabasan:28 Şubat Süreci*, Gündem, <http://acar.aksaray.edu.tr/agenda.asp?ShowDetail=Yes&AgendaId=100> 18.02.2016.

Oyların Partilere Göre Dağılımı ve Milletvekili Sayıları http://belgenet.net/ayrinti.php?yil_id=12 Erişim Tarihi: 17.06.2016

YÜKSEL, Öznur & MURAT, Güven (2002), “Şubat Krizinin KOBİ’ler Üzerindeki Etkileri Ve Çözüm Önerileri”, http://www.emu.edu.tr/smeconf/turkcepdf/bildiri_09.pdf Erişim Tarihi: 20.06.2016

<http://arsiv.ntv.com.tr/modules/secim2007/secim2002/> Erişim Tarihi: 20.06.2016

<http://byegm.gov.tr/yayinlarimiz/ayintarihi/1995/aralik1995.htm> Erişim Tarihi: 18.06.2016

<http://www.mynet.com/haber/amp/guncel/fisleme-haberleri-saptirildi-116917-1> Erişim Tarihi: 18.06.2016

<http://www.habervitrini.com/gundem/irticaci-diye-tanitilan-ve-boykot-edilen-firmalar-165277/> Erişim Tarihi: 06.12.2017

https://mevluttatliyer.weebly.com/uploads/6/2/6/8/62684825/mev1%C3%BCtatl%C4%B1yer_-_28_%C5%9Eubat_ekonomisi.pdf Erişim Tarihi: 06.12.2017

<http://habervitrini.com/gundem/iste-28-subat-hortumcularinin-tam-listesi-701055/> Erişim Tarihi: 06.12.2017

<http://www.lacivertdergi.com/dosya/2015/02/18/yesil-sermaye-uncusu-ve-musiad> Erişim Tarihi: 06.12.2017

http://www.musiad.org.tr/F/Root/burcu2014/Ara%C5%9Ft%C4%B1rmalar%20Yay%C4%B1n/Pdf/Cep%20Kitaplar%C4%B1/MUSiAD_Ne_Dedi_Ne_Oldu.pdf Erişim Tarihi: 06.12.2017

Diğer Kaynaklar

DİE (2003). 1923-2002 İstatistik Göstergeler. DİE Matbaası. Ankara.
05.02.2012

UYGUR, Ercan (2001). **Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Şubat Krizleri**. Türkiye Ekonomi Kurumu Tartışma Metni. Ankara

Meclis Araştırması Komisyonu Raporu. 2012. Sayı: 376. Cilt: 2 https://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem24/yil01/ss376_Cilt2.pdf .

Gökçe, Ali Fuat “Asker-Sivil İlişkilerinde Değişim ve Dönüşüm, Mağduriyetler ve Sonuçlar”, Kamu Yönetiminde Değişim ve Güncel Sorunlar, 2013 s. 226. https://www.researchgate.net/publication/267507890_Asker-Sivil_Iliskilerinde_Degisim_ve_Donusum_Magduriyetler_ve_Sonuclar

“Rakamlarla 28 Şubat Raporu: Bir Daha Asla 17 Yıl Sonra 28 Şubat”, Eğitimciler Birliği Sendikası, Ankara, Şubat 2014, s. 16. (Çevrimiçi) http://www.egitimbirsen.org.tr/ebs_files/files/yayinlarimiz/28_subat_rapor_web.pdf
(Erişim Tarihi: 16.05.2016)

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyadı, Ad: HASANLI Hüseyin

Doğum Yeri ve Tarihi: Şeki/Azerbaycan, 17/04/1990

Eposta: huseyn.hasanli@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Kurum	Yıl
İlk okul	Şeki 8 sayılı okul	1996-2000
Orta okul	Şeki 8 sayılı okul	2000-2004
Lise	Şeki 8 sayılı okul	2004-2007
Lisans	Selçuk Üniversitesi	2008-2014